

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

19 SEPTEMBRIE 2008

NR. 9 (1512),

ANUL XX

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

9

www.revistaorizont.ro

LEONARD COHEN

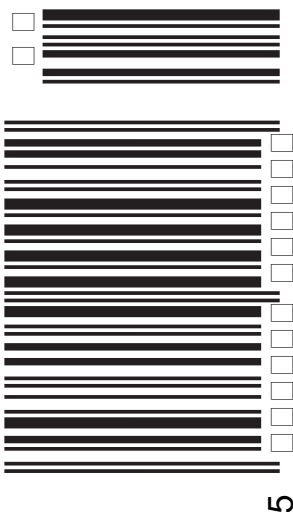

Am auzit despre un om
care rostește atît de frumos cuvintele
încît doar spunîndu-le numele
face femeile să i se dăruiască.

(Leonard Cohen, POEM)

21 SEPTEMBRIE 2008 - BUCUREȘTI

Număr realizat cu sprijinul Consiliului Local al Municipiului Timișoara

5

SOLOMON MARCUS MATEMATICA, LA FEL DE INEFABILĂ CA POEZIA

A fi matematician creator, a fi poet, a fi compozitor, sunt lucruri care țin de imponderabile. Matematica e la fel de inefabilă ca și poezia. Dar putem să stimulăm, adică putem să facem următorul lucru: să evităm acele metode, acele obiceiuri care, în mod sigur, descurajează posibile surse de creativitate. De pildă, unul din ele este obiceiul, din păcate, răspândit mult în școală, de a nu stimula, de a nu educa nevoia și capacitatea de a formula întrebări; deci de a nu educa la copil nevoia și capacitatea de a inventa întrebări interesante, de a le spune cu voce tare și de a fi luat în atenție cu aceste întrebări.

16-17

NICKY WOLCZ SĂ INCEPI DE LA ZERO, E MAI SĂNĂTOS AȘA

— Eu sunt una dintre puținele persoane care cred că actoria este mult mai importantă decât regia. Regia e complementară la nivel tematic, la toate nivelurile. Sigur că scenograful, care e prea important azi și le ia multora ochii, abate atenția de la ce e esențial. Esențiale sunt caracterele. Astfel ele se diluează, contează doar ca să se înțeleagă despre ce este vorba. Intelectual ești satisfăcut, înțelegi "cine cu cine". [...] E adevărat că teatrul are și o dimensiune superficială, care acum e la modă. Pe de altă parte, poți întoarce oglinda cu capul în jos, dar nu poți să întorci imaginea, astfel că trebuie să stai și tu cu capul în jos să faci stând pe mâini, dar câți pot sta în mâini? Știm de la training...

4-5, 31

SERBAN FOARȚĂ BAIONADA

Sursa cravatei e croată (poți să te spânzuri de vreun pom cu ea, — pe-o pajiște plouată), a lavalerei e La Baume Le Blanc de La Valière, a șasea* metresă a unui campion al sexului, — pe când mătasea o schimbă fluturii-n papion.

Își are-obârșia malacovul în fortăreața Malacov, din malvă ("nalbă") vine mauve-ul, vine brașoava din Brașov, cireșul din Cerasus vine, din Harpagon vine-arpagon, ne scrie Aldo cu albine, se schimbă fluturii-n papion.

3

MERSUL PE JOS

CORNEL UNGUREANU

1. TRECERE PRINTR-O GARĂ DIN TRANSILVANIA

Generația optzeci a prozatorilor timișoreni (Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Mircea Pora, Ion Viorel Boldureanu, Marie-Jeanne Jutea) nu putea fi înțeleasă fără cărțile lui Lucian P. Petrescu, aflat odinioară în centrul unei avangarde mereu triumfătoare, dar și în postura de sfetnic important al scriitorilor/artiștilor din Timișoara. Excelent medic cardiolog, specializat prin străinătățile ilustrilor, Lucian adăuga unui șir de sfaturi rostite tandru, încă unul: **mergeți pe jos**. Mersul pe jos vă poate (ne poate, credea cardiologul nostru) proteja de toate relele cu putință. Acum, când citesc eseul lui Mircea A. Diaconu consacrat lui Hogaș, cred că remarcabilul critic nu ar fi putut să scrie cartea sa despre Cioran decât după ce și-a încheiat opul despre Hogaș. Fără un bun antrenament pe drumuri de munte, nici o victorie a cărturarului nu e cu putință. Nu e bine să simțim solul ferm sub pași atunci când trebuie să ne pronunțăm asupra unei istorii adânc omeneste? Topo-**grafiile** rămân necesare chiar în vremurile noastre în care ne grăbim, ne grăbim, sărim din tren în taxi și din taxi în avion ca să ajungem iar în mașina care...și iar în acel intercity care ignoră gările mici. Stațiunile insignifiante.

Iată de ce volumul lui Aurel Podaru, **Gara Beclean de pe Someș. Istorie și cultură**, mi se pare demn de reveniri pline de iubire. Prin Beclean au trecut – au fost legați de acest spațiu pe care îl cartografiază prin scris sau prin prezență - Adriana Barna, Liviu Bleoca, Ion Buzăși, Cornel Cotuțiu, Ion Cristofor, Constantin Cubleșan, Zorin Diaconescu, Daniel Drăgan, Valentin Falub, Ion Filipciuc, Sorin Gârjan, Nicolae Gheran, Vasile Gogea, Ion Groșan, Gavril Istrate, Radu Mareș, Ion Moise, Marcel Mureșanu, Olimpiu Nușfelean, Ovidiu Pecican, Mircea Petean, Ion Pintea, Petru Poantă, Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu, Adrian Popescu, Adrian Dinu Rachieru, Virgil Rațiu, Teodor Tanco, Radu Țuculescu, Alexandru Uiuiu, Sever Ursa, Echim Vancea, Alexandru Vlad, Ion Radu Zăgreanu. Și alții. Sunt de-ai locului sau pot fi ai locului. Așază Beclean într-o Geografie a literaturii române, așa cum ar putea fi atâtea gări prin care trecem nepăsători. Nu sunt locuri "unde nu s-a întâmplat nimic"!

Să spunem că locul ocrotea o "geografie subversivă" de foști ai închisorilor, care puteau numi, cu farmec, o "istorie alternativă" exemplară, dar și de tineri care contestau valorile oficiale, dar și de autori ai locului care știau să fie solidari? Să-i iubească și să-i admire pe cei ajunși în gara Beclean de pe Someș? Întâiul Călător este Teohar Mihadaș. Cartea e inaugurată de poemul lui Teohar Mihadaș, **Reminiscentă**: "În gara Beclean pe Someș, cândva/În tomnatica zi aceea/Cu zări adiind a Sahară/....". Rostiri memorabile, care definesc o bună așezare într-un timp/spațiu ce poate câștiga sacralitate sunt destule în această antologie. Drumurile celor ce vin aici se pot numi pelerinaje, trecerea – un simbol al fiecăruia dintre noi. În acest timp în care

nivelăm fiecare loc, topo-grafiile devin, parcă, mai necesare ca oricând. Cartea și locul lui Aurel Podaru pot fi modele pentru cărturarul care își respectă confracții "din imediata apropiere".

2) DE LA RADOMIR ANDRICI LA IOAN RADIN PEIANOV

Pe Radomir Andrici l-am cunoscut în 1971 când tipărise, alături de Vesna Parun, **Karpatsko umilenie – Închinare Carpaților**. Era rodul unei călătorii prin România, pe urmele lui Nicolae Labiș și ale Magdei Isanos. În 1971 Vesna Parun era o mare poetă a Iugoslaviei (era croată), Radomir Andrici – un tânăr revoltat care demonstrase la Belgrad în celebrele mișcări studențești ale lui 1968. Suportase confruntări dure cu poliția: se definise, prin ele, ca un tânăr scriitor exemplar. Câteva cărți ale devotamentului său față de România ar fi trebuit traduse, câteva cred că au fost. Am în față **Umbre vespérale**, apărut recent la editura Limes, în tălmăcirea lui Ioan Radin Peianov și Sima Lăzărean cu o postfață de George Vulturescu. **Sacră adăpătoare** începe așa: "Sub Iași e încă un oraș/ iar sub acesta zidit din oasele / fiilor săi cei mai credincioși/ încă unul știut doar poezilor/ care își refac aici tinerețile/ și găsesc focul care să ardă tot/ce-i de neînțeles în vorbele lor/ rostite sonor în șistare/pentru laptele cosmic din nesecatul/sân al Mumei Mari". Poetul călătorește din nou prin România și se închină poezilor, mirabilei geografii, prietenilor de la Iași, Desești, Caransebeș, Ploiești, lui Ioan Flora și lui Nichita Stănescu. Tulburătoare sunt testamentele poetului, în acest spațiu al granițelor abolite.

Între Nichita Stănescu și Adam Puslojici, Radomir Andrici se adaugă ilustrului desant care a construit punți între literatura română și literaturile din fosta Iugoslavie. Ioan Radin, echinoxist de seamă, prozator de elită în tinerețile sale literare, tălmăcitor de performanță din scrisul lui Vasko Popa (pe care, în câteva poeme, Radomir Andrici îl are model), se implică într-o alianță nobilă. Sima Lăzăreanu, al doilea traducător al cărții, este un cărturar de cursă lungă, cu traduceri importante din sârbă, cu eseuri pe care le-am citat și eu și alții cu folos în studii consacrate relațiilor româno-sârbe. Unde a dispărut, de fapt? Ce surpriză ne pregătește? Un portret citabil propune în postfața volumului George Vulturescu: "Lângă guralivul de Adam Puslojici, neodihnit în evocări și digresiuni, înalt ca un brad din văile Timocului, Radomir Andrici pare un scutier greoi care tace hâtru sau dă replici mucalite, de nu mai știi cine e pe cal și cine e pe jos". Iată, suntem după patruzeci de ani din acel 68 al revoluțiilor, în care Radomir și Adam defilau în prima linie a junilor rebeli. Îi întâlnim în Maramureșul și în Banatul topo-grafiilor aproape uitate.

3) UN CENTENAR, MAI MULTE CENTENARE

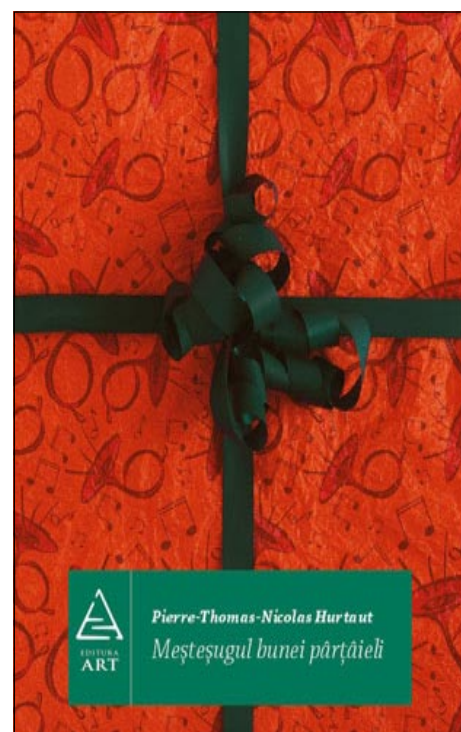
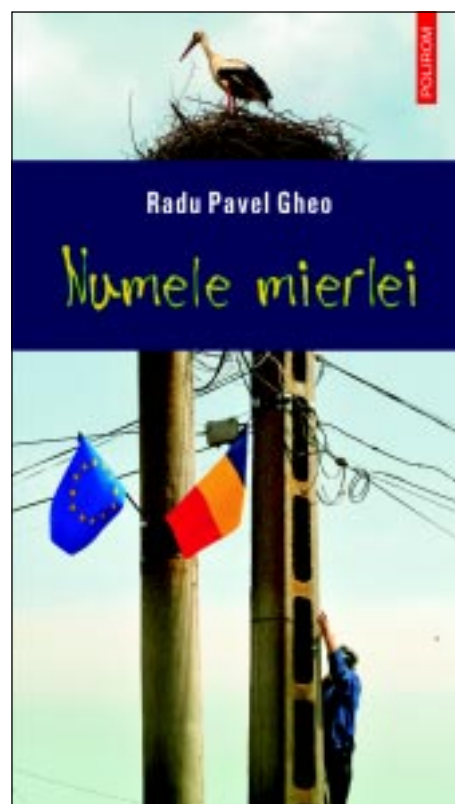
Silviu Crețu Orăvițan a organizat la Ciclova Montană, **Centenarul Iosif Crețu**, eminent animator cultural, lider a unor acțiuni

cu ecou semnalat, într-un moment sau altul, chiar de Nicolae Iorga. Comperajul acestei acțiuni (despre care vom mai scrie) a fost făcut de Iacob Roman, poet și cărturar al locului. Dacă pictorul și-a atras admirația lui Cioran, a lui Eliade, a lui Comarnescu și a lui Celibidache, comperul are un spațiu de desfășurare mai redus. Este format în Oravița, într-un spațiu exponențial al Banatului, într-un oraș în care abia au supraviețuit un poet și un cenaclu. A fost elevul lui Mihai Novac și colegul mai tânăr al lui Gheorghe Azap, a fost șef de cerc literar orăvițean – era îndrituit să fie cronicarul, topograful și cântărețul ținutului. A și fost în cărți vii, înclinate, desigur în subtext, spre laudă și elogiu, spre definirea unei sacralități definite în timp – într-un de demult al obârșiei. Cultul poeziei – al scrisului – anima cărțile anterioare ale lui Iacob Roman. Ultima, **Ochiul furtunii**, numește și vârstele și acumularea experiențelor. Este a unei dezamăgiri trăite cu o neobișnuită intensitate. Amintirile nu (mai) sunt fericite, locurile sunt devastate de un suflu rău.

Un **Post scriptum** începe așa "am ajuns acasă cu mâinile goale/unde ești mizerabile, cu buze viclene/ îl strig, nu-mi răspunzi când te strig?" Cel căutat în odiseea poetului este Poemul. Care nu-i răspunde Poetului. Dialogul e fără sens. Nu mai vorbește experimentatorul, căutătorul aventurii poetice, scriitorul care crede în steaua lui. Nu mai este eroul care știe sau speră că va câștiga bătăliile. **Scrisorile I**, a II-a, a III-a parafrazează, într-un fel, scrisorile eminesciene. Parafrazează...poate că e prea mult. Sunt documente ale neșansei. Ar trebui recitite toate **Scrisorile**, deconstrucții surprinzătoare, ne-întâlniri ale sunetului original. Mă mulțumesc să ofer începutul celei de a treia: o coborâre într-un cotidian devalorizat până la capăt. Sau într-un infern

al antipoeziei: "Mai întâi a ieșit din cabină unul mic, rău crăcănat și pârșos/Cu o bătă de baseball în mână/A început să dea, fără muștrări de conștiință/Cum ai da cu barosul în stâncă/În semenul lui, o ființă ce îi urase noroc/ De trotuar, cu degetul din mijloc ridicat/ Un cerșetor cam nebun.../Întâmplător nimerit în scenariu/s-a molipsit și a început să dea..". Care-i oferta poetului, ce imagini poate oferi el onoratului cititor? Ce modele propune existența noastră zilnică? Și iată încheierea poemului care evocă noua bătălie: "dumnezeu știe ce s-a mai întâmplat că/a venit un tramvai și eu am plecat". Scriitorul își ia adio de la misia sa poetică – **Scrisoarea a III-a** nu face altceva decât să focalizeze un eșec. Al poetului, dar și al lumii pe care o traversează. **Moaștele** numește și alte itinerarii ale despărțirilor: "Vasul cu apă din geam./Nu l-am mai..., nu-l mai am./Am o viață lipsită de sens/ Sorin Gârjan s-a mutat la Beclean/ Gheorghe Azap, la un nepot, în Tirol/ Trec prin Oravița, mi-e o sete de mor/ Nu-i poetul și nu-i/ Un doctor nebun are grijă de câinele lui/ locurile, lucrurile au uitat ce și cum...". "Locurile și lucrurile" sunt însă la Oravița în mâna unor oameni vrednici care scriu mereu, organizează tabere de creație, se ocupă de instituțiile culturale ale locului. Ionel Bota e directorul teatrului (cel mai vechi din România, nu-i așa) și publică lunar caiete, broșuri, pagini care dau seama de istoria locurilor. Editează pagini unice, în care descopăr numeroase rubedenii risipite prin acest spațiu. E un erudit și a primit de la Silviu Crețu-Orăvițan o arhivă pe care doar el poate să o păstorească. Solidari cu doctorul în istorie nu sunt doar ilustrul Silviu, ci și Ioan Holender care a dăruit Teatrului un pian. Pe strada centrală a Oraviței – pe infinita stradă centrală – un șir de plăci memoriale arată câți oameni iluștri a dat României și Europei Centrale locul. Mai jos, în parc, statui ale lui Romul Ladea fixează alte amintiri. Doar vizavi de primărie, în centrul centrului, clădirea fostului cinematograful, de tot dărăpănată, pare a confirma părerea lui Iacob Roman (și a lui G.Călinescu): **Aici nu locuiește nimeni**. Sau poate că totuși mai locuiește cineva?

CĂRȚILE LUNII SEPTEMBRIE

Traducere din limba franceză
de Șerban Foarță

BAIONADĂ

ȘERBAN FOARTĂ

"Ca să-mi încep rubrica mai meșteșugit [...] i-aș pasa ștafeta lui Ș.F. și mi-aș închipui cum ar depăna el istoria cravatei în *Balada baionetei din Bayonne*." (Adriana Babeți, *Cravata lui Ulise*, în "Suplimentul de cultură", nr. 192, 2008)

Sursa cravatei e croată
(poți să te spânzuri de vreun pom
cu ea, – pe-o pajiște plouată),
a lavalieri e La Baume
Le Blanc de La Valière, a șasea*
metresă a unui campion
al sexului, – pe când mătasea
o schimbă fluturii-n papion.

Își are-obârșia malacovul
în fortăreața Malacov,
din malvă ("nalbă") vine *mauve*-ul,
vine brașoava din Brașov,
cireșul din Cerasus vine,
din Harpagon vine-arpagon,
ne scrie Aldo cu aldine,
se schimbă fluturii-n papion.

De la Reine Claude este renglota,
iar de la unul ce bria
în arta ce ne-ncântă glota,
e savarina lui Brillat...**;
din Parma vine parmezanul,
iar maioneza din Mahón,
din *pan di Spagna*, pandișpanul
ce schimbă fluturii-n papion***.

Maiandrosul e un meandru
ce curge-n marea ce le fu
mormânt lui Hero și Leandru;
bistroul vine, însă, NU
din *bîstro*, – cum nici Godefroi IV****
Buillon nu vine din bulion,
bulion ce-i un papionolatru*****
ce schimbă fluturii-n papion.

Ne vine polca din Polonia,
mazurca, din Mazuria, o

avem, la fel cum, din Colonia,
odicolonul; din Bordeaux
vine bordoul copt în via
franceză, – dacă ai ghinion,
din Franția, vine și sfrenția
ce schimbă fluturii-n papion.

Ne dă Majorca majolică,
iar Isabella, izabel
(culoarea *alb jegos*, adică),
pubela vine din Poubelle,
din Limousin e limuzina,
Sânzienele-s din Sânt Iion, –
textilă-i, mai ales, uzina
ce schimbă fluturii-n papion.

ÎNCHINARE

Asta-i Balada cea mai nouă
a *baionetei din Bayonne*, –
ce n-are-alt sens decât că, nouă,
ne schimbă fluturii-n papion.

* Licență poetică: Louise, nu știu să fi
fost "a *șasea metresă*" a lui Louis XIV!

** ... liniuță [-] Savarin.

*** Cf. Emil Brumaru, *Fluturii din
pandișpan*.

**** Patru!

***** Sau invers?! Cf., oricum, și Robert
Desnos, *Le Papillon*: "Trois cents millions
de papillons/ Sont arrivés à Châtillon/
Afin d'y boire du bouillon..."

LEONARD COHEN ȘI TIMIȘOARA

Timișoara anilor șaizeci a fost orașul Fenișilor, zei ai publicului fânăr, juni care operau prin muzica lor imprevizibile dezmărginiri: spirituale, morale, culturale. Literații de seamă ai orașului (Șerban Foartă, Andrei Ujică) au dat altitudine intelectuală unor șlagăre demne de iubirea măștrilor. *Phoenixșii* nu era doar o trupă muzicală; erau tineri subversivi dintr-un timp al înfruntărilor. Granițele numite și înfrânte de ei pregăteau resurecția optzecistă, opțiunea pentru valorile spirituale/muzicale ale Vestului european, dar și (dar mai ales) pentru cele americane. Ce distruge granițele mai eficient decât muzica, cine propune drumuri mai libere decât muzica pentru — și cu — tineri? E un mod de educație și de autoeducație. Mai aproape de Vest, mai aproape de State, de limbajul propus de această lume, "poetii" (poetii, cu și fără ghilimele) locului au stimulat alianțe și au propus dialoguri neobișnuite.

Leonard Cohen a devenit treptat unul dintre subiectele importante ale unui dialog care prelungește, cu succes, cu farmec, întâlnirile de odinioară. Mediatorii lui timișoreni, deopotrivă literați de seamă, parte a publicului mereu tânăr și experți în ale muzicii, merită omagiul cititorilor și ascultătorilor. Intervalul timișorean al lui Leonard Cohen s-a realizat nu doar prin impresionantul număr de fani ai muzicii sale, ci și prin câteva cărți de mare succes care-l aveau ca autor sau ca protagonist și care sunt datorate unor scriitori de aici. În primul rând, bestseller-ul editurii Polirom din 2005, semnat de Mircea Mihăieș, *Viața, patimile și cântecele lui Leonard Cohen*, însoțit de *32 de poeme traduse de Mircea Cărtărescu* și, un an mai târziu, la aceeași editură, Leonard Cohen în ipostază de poet, cu *Cartea aleanului*, în traducerea lui Șerban Foartă și a Cristinei Chevereșan. Spre a nu mai pomeni succesul de public și de critică pe care l-au înregistrat la Timișoara cele două romane ale sale, *Frumoșii învinși* și *Joaca preferată* (Polirom, 2003), ambele însoțite de comentariile critice ale lui Mircea Mihăieș.

Tocmai de aceea ni s-a părut potrivit ca revista noastră (în care versurile lui Leonard Cohen au apărut pentru prima dată în România) să-i omagieze prezența și, deopotrivă, aniversarea celor 74 de ani, printr-o copertă. (Orizont).

CONCURSUL DE PROZĂ SCURTĂ

Florin Bănescu – ediția 2008

Juriul concursului, alcătuit din **Lucian Alexiu, Radu Pavel Gheo, Viorel Marineasa, Cornel Ungureanu și Daniel Vighi**, a acordat următoarele premii:

Premiul I ex-aequo: ANDREI MOCUȚA ȘI MIHAI MURARIU
Premiul II: OANA DOBOȘI
Premiul III: FLAVIA DARVA

Concurenții distinși cu mențiuni (Silvia Barath, Andrada Cădariu, Petru Hamat, Casandra Holotescu, Ionuța-Natalia Iorga, Cristina Ivan-Păcurar, Andreea Peptan) vor primi un abonament pentru un an la revista "Orizont".

Festivitatea de decernare a premiilor va avea loc în cursul lunii octombrie.

Compania Națională Loteria Română S.A.
sprijină financiar programele Uniunii Scriitorilor
din România dedicate Centenarului Societății
Scriitorilor Români.

G. I. TOHĂNEANU – OPERA ȘI PETRECEREA MARCEL TOLCEA

Disparația Profesorului Tohăneanu încheie un ciclu. Al petrecerii la cele veșnice, alături de Eugen Todoran și Deliu Petroiu. Un trio al prieteniei care a știut să adauge cărții aroma colocvialității și buchetul vinului. Cu îndelungi și de zăbavă petreceri ale spiritului.

De la Profesorul Tohăneanu știu că limba română are o sumedenie de sinonime pentru petrecere: ospăț, banchet, agapă, festin, praznic, chef, chiolhan, zaiafet, paranghelie, guleai.

Îmi aduc aminte că, în anul I, la un curs, Magistrul ne-a vorbit despre celebrul Banchet al lui Platon. Atunci ne-a spus că în elină, titlul dialogului este Symposion: sym, împreună, și pino, a bea. În amfiteatru, cuvintele Maestrului erau sorbite.

Festin are o bogată familie de cuvinte. În minunata sa carte, *Dicționar de imagini pierdute*, G. I. Tohăneanu arată că festin vine de la fest, sărbătoare și stă alături de festival, dar și de festă, păcăleală. În același loc suntem preveniți că banchet vine din italiană, unde însemna băncuță, dar că, atenție, limba română a împrumutat verbul a benchetui din ucraineană. Bêchet, cu accentul pe prima silabă. Astfel de surprize se întâmplă chiar și în istoria limbilor: unele cuvinte vin neinvitate la banchetul înțeleșurilor! Un banchet la care turcii ne-au adus cuvintele chef, chiolhan și zaiafet, grecii au sosit împreună cu paranghelie, iar rușii ni l-au parașutat pe guleai. Cu praznic, situația e mai complicată. Slavii ne-au lăsat în limbajul religios cuvântul praznic ce are sensul de pomană, parastas, dar și de petrecere mare, chef.

Pentru cei vechi, moartea nu era neapărat un moment de tristețe. Pentru cei noi, pentru noi, cu siguranță.

SĂ ÎNCEPI DE LA ZERO, E MAI SANATOS AȘA

NICKY WOLCZ

Alina Mazilu: Care este contextul în care v-ați apropiat de teatru?

Nicky Wolcz: M-am născut la Timișoara, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, înainte să izbucnească pacea. Locuiam cu părinții și cu sora mea. Am urmat școala germană din Iosefin, iar în timpul anilor de liceu am început să fac figurație la teatru și la operă. Am avut și o grupă de teatru foarte puternică la școală, astfel că am jucat într-o mulțime de piese și mergeam foarte des la spectacole.

— La Teatrul German?

— La Teatrul German, dar și la Teatrul Național și la cel Maghiar.

— Care vă erau interesele pe vremea aceea?

— Numai teatrul. Se cristaliza deja intenția de a face o carieră în acest domeniu. Era lucrul care-mi venea cel mai ușor. La vremea aceea, teatrul era foarte prezent în viața culturală a orașului. Există o atitudine favorabilă a intelectualilor vizavi de teatru. Se mergea la teatru, sălile erau pline și exista un dialog foarte viu între actori și spectatori. Teatrul făcea parte din dialogul cultural. De exemplu, eu am văzut "Hamlet" de vreo cincisprezece ori. La Teatrul German jucau actori fantastici, niște personalități actoricești foarte puternice despre care, din păcate, nu se mai vorbește astăzi: Ottmar Strasser, doamna Margot Göttinger, iar eu îl iubeam foarte tare pe Otto Grassl. Acesta era un actor modern, brilliant în felul cum vorbea, în felul cum se mișca, era foarte precis. Erau domnul Chati, iar dintre actorii tineri Gerhard Brössner era excelent. În ce privește spectacolele, acestea erau axate pe personalitatea actorilor.

La Teatrul Național existau, de asemenea, personalități foarte puternice, de exemplu Gheorghe Pătru sau Gheorghe Leahu, soții Moruzan.

— După absolvirea liceului ați plecat imediat la București?

— Nu, mai întâi am fost admis aici la filologie, la rusă – germană, dar am renunțat și am plecat la București, la Institutul de Teatru. Eram mai mulți timișoreni, pentru că era anul în care se înființase secția germană.

— Pe doamna Ildiko [Ildiko Jarcsek-Zamfirescu, n.red.] o cunoșteți deja?

— Pe Ildiko o cunoșteam de la grădiniță și din școală. Am făcut serbări împreună, avem poze împreună, la un bal mascat. La examenul de admitere ne-am dus, de asemenea, împreună.

— Ce factori v-au influențat în perioada studenției?

— Factorul care m-a influențat cel mai puternic a fost prezența prietenilor mei de la Institut: Andrei Șerban, Biță Banu [George Banu, n.red.], Rică Manea [Aureliu Manea, n.red.]. Am lucrat încă de la început foarte mult împreună. Am avut proiecte împreună și am fost împreună la festivaluri. Cu Andrei am fost la Wrocław și am văzut pentru prima oară un Grotowski.

— Ce vă unește în relația de prietenie cu Andrei Șerban?

— Cred că ne unește un fel de fanatism pentru teatru și, mai ales, pentru actori. El e, de asemenea, concentrat foarte mult pe actori și face teatru în primul rând prin actori. Eu cred că dacă actorul e în poziția justă, scenografia poate fi și zero.

— Ați fost prieten și cu Aureliu Manea...

— Da, am fost prieteni foarte buni. Am jucat împreună, am jucat și într-una dintre piesele lui și am fost amândoi în turneele pe care le-am făcut cu Andrei. O vreme am lucrat amândoi în Timișoara. Era un suflet artistic foarte mare.

— Dar domnul Banu?

— Biță e un fel de critic ideal. Textele lui sunt eseuri indirecte despre o întâlnire pe care a avut-o cu un ansamblu, cu un grup de actori sau cu o temă. Nu observi că e critică, dar înțelegi despre ce e vorba în spectacol. Nu are acea atitudine atât de prezentă la critici, cea de mătușă de după colț: "nu a fost bun, ba eu cred că a fost bun, așa de nostim a fost"... în cele din urmă cam acesta e nivelul unei critici care se referă direct la spectacol. Pentru mine, referința directă e neimportantă, chiar dacă există argumente.

— E adevărat, criticii au tendința de a desființa...

— Exact. Și ei cred că asta e o calitate.

"E așa de sever, când se așează în sală, toți tremură pe scenă." Nu trebuie să tremure pentru că atitudinea e deja de luat în serios. Pe mine nu mă impresionează ceea ce scrie cineva din poziția de judecător. Critica s-a înșelat atât de des în momente esențiale, încât e legitim să pui semne de întrebare, să-ți zici, bine, am înțeles, cineva "s-a făcut nervos" pentru că iubește arta și pentru că în seara asta nu i s-a dăruit – a fost puțin dezamăgit...

Alfred Kerr, de exemplu, un critic german pe care toată lumea îl citează, foarte celebru în anii '20-'30, scria critici frumoase, ca niște eseuri. Am citit însă ce a scris despre Meyerhold când acesta a fost la Berlin. Nu i-a plăcut, pentru că văzuse înainte niște imitații ale lui Meyerhold făcute de Piscator, care l-au impresionat mai mult. Sunt multe articole ale acestui personaj care îmi plac, însă felul în care s-a expus în momentul acela ne arată că și la nivelul cel mai înalt, o anume judecată a unui eveniment artistic poate fi total greșită. La operă, de exemplu, e foarte evident. În criticile de operă contează enorm concepția regizorului. Mie, dimpotrivă, mi se pare că regia nu contează atât de mult și că importanți sunt dirijorul și, mai ales, cântăreții. Apoi, există o orchestră fantastică cu soliști brillanți, pe care un critic prost nu-i pomenește niciodată. Astfel, criteriile de stabilire a valorii unui spectacol se reduc la notarea concepției extravagante a cuiva. E sărbătorită mutația. Aceasta poate fi legitimă, dar tot nu e determinantă, pentru că nu interpretarea, ci tema și structura muzicii (cât timp nu ai voie să le schimbi) rămân axul artistic central. Hermeneutica e ultimul dintre aspectele interesante în raport cu arta. Poate că poți salva o piesă proastă sau reinventa o structură care nu există, dar vizavi de lucruri care au un rafinament și un nivel de construcție superioare (cum e cazul cu majoritatea pieselor bune), nu contează că eu am avut ideea genială să o fac în baia publică, și nu în cazarmă, cum a făcut colegul meu, care e un prost.

— Ce credeți că a determinat formarea acestui nucleu strălucit? Are vreo legătură cu situația politică din România acelor vremuri sau considerați că e pură întâmplare?

— Nu îmi place să plasez lucrurile în

situația politică. Eu cred că nașterea acestei generații se poate explica prin personalitățile care erau prezente în vremea aceea în teatrul românesc. Doamna Lucia Sturza Bulandra era un balaur de teatru, era Radu Beligan, Ion Șahighian. La Național și la Bulandra erau niște actori fenomenali. Apoi exista generația lui Pintilie, a domnului Esrig, a domnului Penciucescu – o nouă generație de regizori. Era bineînțeles domnul Liviu Ciulei, care a jucat un rol gigantic în teatrul românesc. Nu cadrul de dinafară, ci cel interior, spiritualitatea într-un anume agregat, care nu depindea de starea politică sau de cenzură a dus la formarea noastră.

— Nu credeți în teoria conform căreia un sistem politic restrictiv sporește creativitatea?

— E posibil, însă dacă intrăm în detalii, teoria nu mai funcționează deloc: cel mai puternic cadru de opresiune politică a existat în timpul lui Stalin, însă din momentul în care a început perioada de teroare, a murit și teatrul rus. Nu s-a dezvoltat, din contră, Stanislavski era terminat, făcea mai mult opere și totul s-a diluat, iar Eisenstein se zbătea să scoată ultimele filme cu Ivan cel Groaznic...

— Dar la noi se interziceau spectacole, se cenzura?

— Spectacolele nu se interziceau, ci se amâna doar premiera. Ni se zicea să mai schimbăm pe ici, pe colo, ceea ce e și mai rău, pentru că rămâi cu speranța, se mai încearcă, apoi vine vara, vacanța...

— Era clar că într-un fel sau altul spectacolul era sabotat, nu? Există vreo nevoie de răzvrățire? Care era atmosfera în grup?

— Era o răzvrățire, dar nu în mod direct – hai să ieșim în stradă sau hai să-l batem pe Dumitru Popescu. Totul era latent, toată lumea știa, se dădea din umeri, se mai și înfuriau.

— Ce profesori ați avut la Institut?

— I-am avut pe Ion Olteanu, artist emerit, care a preluat clasa noastră de germană și pe doamna Eva Pătrășcanu, un pedagog foarte bun, care vorbea o germană excelentă. Domnul Olteanu studiasse la Erich

Engel, la Berlin și era puternic influențat de teatrul german din perioada anilor '30. Deși nu vorbea germana, se simțea această legătură foarte directă cu spiritul teatrului german de dinainte de război.

— Mentori, ați avut în perioada aceea?

— Da, dar fără să îmi dau seama: toate personalitățile pe care le-am pomenit, domnul Ciulei, Esrig, Pintilie. Oameni ale căror spectacole le-am văzut de nenumărate ori. Am văzut fiecare spectacol al domnului Ciulei de cel puțin cinci ori. Apoi, exista o legătură foarte strânsă cu spectacolele și actorii de la Bulandra, pentru că Institutul funcționa în aceeași clădire cu teatrul. Seara eram la teatru, vedeam aceeași piesă, așteptam aceleași replici, era o comunitate strânsă... La Institut rula în continuu filme, astfel că, fără să-mi dau seama, am văzut tot Buñuel, tot Eisenstein, tot Kuleșov, Bergman, noul val francez...

— Și ce lecturi aveți? Ce cărți v-au marcat în perioada aceea?

— Biblioteca era de bună calitate. Existau reviste de teatru de peste tot. Se primea "Il Sipario", apoi revista poloneză de teatru, care era foarte bună, astfel că eram la curent cu ceea ce se întâmpla în Europa.

— Există vreo carte controversată pe care o dezbăteați cu prietenii?

— Da – totul se întâmpla la un nivel superficial și profund în același timp. Îmi amintesc că am avut mai multe certuri artistice în jurul lui Artaud. Acum nici nu îmi dau seama dacă citisem Artaud la vremea aceea, dar sigur, jumătatea de invenție și jumătatea din netradusul Artaud pe care îl descifram în franceza pe care nu o știu... nici ceilalți nu erau altfel. Era un fel de antrenament uzând de teorii sau manipulând teorii care nu erau încă rumegate sau înțelese.

— Cum arăta teatrul românesc în Bucureștiul acelor vremuri?

— Existau "Trolius și Cressida" și "Umbra" lui Esrig. La Teatrul Mic lucra domnul Penciucescu, în direcția Meyerhold și Tairov. George Constantin, un actor fantastic, era stanislavskian. Eram fascinat de el, dar era altceva decât simțeam eu că sunt

în stare să creez ca actor. Erau actorii din noua generație: Dinică la începutul carierei sale era o chintesență de actor modern, foarte laconic, foarte direct, foarte inteligent, cu o pronunție de sens extraordinară. A format o serie de actori. Și sigur că mai erau și alții fascinanți. Apoi erau actori de dimensiunea lui Toma Caragiu, Marinus Moraru și vechii actori care încă mai jucau: George Vraca, Aurel Sorin care juca "Lear", Ion Finteșteanu, care era brilliant.

— În timpul facultății v-ați apucat și de regie?

— Da, în paralel am început să fac spectacole.

— De ce?

— Nu m-am întrebat de ce.

— Nu exista o nemulțumire ca actor... senzația că nu puteți face tot ce vreți?

— Eu sunt una dintre puținele persoane care cred că actoria este mult mai importantă decât regia. Regia e complementară la nivel tematic, la toate nivelurile. Sigur că scenograful, care e prea important azi și le ia multora ochii, abate atenția de la ce e esențial. Esențiale sunt caracterele. Astfel ele se diluează, contează doar ca să se înțeleagă despre ce este vorba. Intellectual ești satisfăcut, înțelegi "cine cu cine".

Comentariul regizorului a devenit foarte important, dar el trebuie să fie la nivelul materialului pe care îl prelucrează și atunci majoritatea regizorilor sunt forțați să coboare textul la nivelul lor sau să-l contemporaneizeze în sensul prost al noțiunii. Efortul de a te ascunde, de a dispărea și de a deveni anonim nu e luat în serios. Interesantă e interpretarea, elementul acesta de hermeneutică. Important este ce gândesc eu despre piesă, "ia să vedem cum a făcut-o cutare, pentru că piesa oricum o știm și nu e bună...". Atunci se naște mirarea aceasta a oamenilor de teatru, care mie mi se pare foarte superficială: "Băi ce a făcut ăla, fantastic. E un nou nume care v-a răsturna totul"... ceea ce poate fi foarte bine și legitim, dar numai dacă se produce la un nivel profund. E adevărat că teatrul are și o dimensiune superficială, care acum e la modă. Pe de altă parte, poți întoarce oglinda cu capul în jos, dar nu poți să întorci imaginea, astfel că trebuie să stai și tu cu capul în jos să faci stând pe mâini, dar câți pot sta în mâini? Știm de la training...

— Câți ani ați stat în București?

— Opt ani, din '66 până în '74, apoi am revenit pentru un an la Timișoara și în '75 am emigrat în Germania.

— A existat vreun factor care a declanșat decizia de a pleca sau pur și simplu știați dintotdeauna că asta urmează să faceți?

— Am lucrat la mai multe spectacole în acea perioadă – "Revizorul", "Godot", "Furtuna", dar era din ce în ce mai greu să scoți premierele. "Trei gemeni venețieni" și "Leon și Lena" au ieșit până la urmă, dar totuși din șase spectacole, patru erau amânate. Filmul la care lucrasem nu ieșea, apoi am mai făcut două filme, dintre care unul cu Gabrea. Proiecte pe care le începeam nu mai treceau de cenzură... Fusesem între timp și la Paris cu domnul Pintilie pentru a lucra patru luni la Théâtre National de Chaillot la "Turandot". Aș fi putut rămâne acolo, dar nu am făcut-o pentru că încă mai speram că va fi bine în țară. Când a început să fie mai greu sau chiar imposibil să lucrezi am hotărât împreună cu Ulla [Ulla Wolcz, n.red.] să plecăm. Atunci decizia plecării a fost mai ușoară, însă dacă aș fi putut să lucrez în continuare în România, nu aș fi plecat.

— De când ați depus actele, cât a durat până v-au sosit hârtiile și pașaportul?

— Nouă luni și ceva.

— Erați la Timișoara – ce ați făcut în

acea perioadă?

— Prima oară când am venit la Teatrul German de la Institut, am făcut dialogul lui Platon, "Fedru" cu Abi Kitzl și cu încă un actor tânăr. Apoi am făcut trei piese: "Amfitrion", "Casa Bernardei Alba", "Panoptic".

— Pe vremea aceea, Teatrul German era un teatru al minorității și scopul principal era de a consolida identitatea minorității germane. Cum a reacționat publicul la spectacolele dumneavoastră?

— Cred că la "Amfitrion" spectatorii au fost cam derutați, pentru că era un spectacol foarte formal. Era "Amfitrion" al lui Peter Hacks, iar textul era foarte neobișnuit ca și construcție. La "Bernarda Alba", cu doamna Chati în rolul Bernardei cred că nu a fost nicio problemă, pentru că situația era clară, povestea s-ar fi putut întâmpla și într-un sat șvăbesc. La spectacolul cu "Panoptic" lumea a reacționat bine pentru că era cântec, joc și voie bună. O parte era Brecht și am avut o orchestră foarte bună cu toate instrumentele necesare la Weill, și asta cred că era foarte prețios la spectacol. Atât Inge Mayer, cât și Abi cântau foarte bine. Mulți dintre prietenii mei au venit de la București la premieră: Andrei Șerben, Ana-Maria Narti, au fost aici.

— Cum se desfășura lucrul cu actorii?

— Noi, cei care veniserăm de la Institut făceam zilnic training, dar eram între noi. Ceilalți actori erau extrem de ocupați, se făceau multe deplasări, erau foarte solicitați în acea perioadă.

— Care sunt criteriile pentru a face o distribuție bună? Când faceți o distribuție, ce elemente aveți în vedere?

— Totul începe de la constrângeri. Există distribuție ideală? Nu există, pentru că dacă ai putea alege dintre cei mai buni actori din lume, în mod sigur ai face un spectacol foarte prost. Important e să găsești în materialul care te înconjoară și care e accesibil varianta ceea ce mai propice de distribuție. Ceea ce contează sunt personalitățile actricești pe care le întâlnești.

— Totuși există criterii concrete, calități, trăsături – una e mai frumoasă, alta mai senzuală, unul e sever...

— Țasta e numai un aspect. Nimeni nu e numai rigid... există un ansamblu de calități care trebuie să se apropie cât mai tare de ceea ce este propus în scenariu sau în text. Și atunci se compară, desigur. Nu mai e modern să se vorbească despre genuri. Totuși, fie că e modern sau nu, ele există. Există actori de caracter. Există actori care sunt juni primi, există subrete, chiar dacă nu li se mai spune pe nume. Există unii actori care au posibilitatea de a juca subrete și alții care nu vor juca niciodată subrete, decât dacă se parodiază sau se merge într-o extremă. Ansamblul era constituit mai mult clasic, avea în toate resorturile "clasice", actrițe și actori care ocupau anumite poziții. La orchestră poți să întrebi cine e flautul al doilea. A, nu mai e modern să ți se spună flautul al doilea. Bine, spune-i altfel. Dar asta funcționează la orice distribuție. Am mai lucrat de exemplu o dată "Bernarda Alba" și a jucat un bărbat. Sigur că e altceva când joacă un bărbat Bernarda Alba...

— Pe domnul Cornel Ungureanu îl știați de pe atunci?

— Da, de la Casa Scriitorilor. Eu eram prieten foarte bun cu Sorin Titel, care era o personalitate, un scriitor excelent și prin el i-am cunoscut pe toți cei care iubeau literale... și literale iubeau teatrul. Ovidiu Iuliu Moldovan și Rică Manea mergeau la Casa Scriitorilor, ne știam, ei ne cunoșteau spectacolele, veneau să vadă ce mai joacă cutare sau cutare. Exista o legătură strânsă, nu știu cum e azi...

— Cred că azi legătura e mai subredă...

Ce a urmat după episodul Timișoara?

— În 1975 am plecat la Essen. Acolo era domnul Ciulei, un fel de înger păzitor. El lucra la "Livada cu vișini" și i-a dat o șansă Ullei să vină la audiere. Directorului i-a plăcut de ea, i-a oferit un rol și domnul Ciulei a distribuit-o în Ania. Era un rol foarte important pentru ea. În Ravenskaia juca Ioana Maria Gorvin, actriță originară din Sibiu pe care o chema de fapt Maria Gerda Glückselig. Ea e una din marile actrițe germane de după război, actrița preferată a lui Jürgen Fehling într-o vreme foarte productivă a acestuia. După părerea mea, Jürgen Fehling ar trebui să fie orientativ pentru teatrul german, dar, din păcate, după război ei s-au orientat mai mult după Kortner, care lipsise doisprezece ani și care sigur, era important. Cred însă că Jürgen Fehling e mai important. În acest timp, eu am primit un angajament la teatrul din Bochum unde am făcut în total șapte piese. Director era în perioada aceea Peter Zadek.

— Și cum era?

— Așa cum îl știm din spectacole: puternic, cu glasul lui artistic, teatral, și pe vremea aceea în competiție cu Peter Stein.

— V-a fost greu să vă acomodați la viața din Germania?

— Nu, a fost simplu. Cu oamenii talentați care gândesc teatrul într-un mod teatral poți comunica indiferent de limbă. Cu alții care ți se pare că nu aparțin teatrului, dar care sunt prezenți, pentru că instituțiile sunt mari și ușile sunt deschise și bani sunt, nu ai cum să comunici. În inima mea, rămâne teatrul bun german.

— Ce e teatrul bun german?

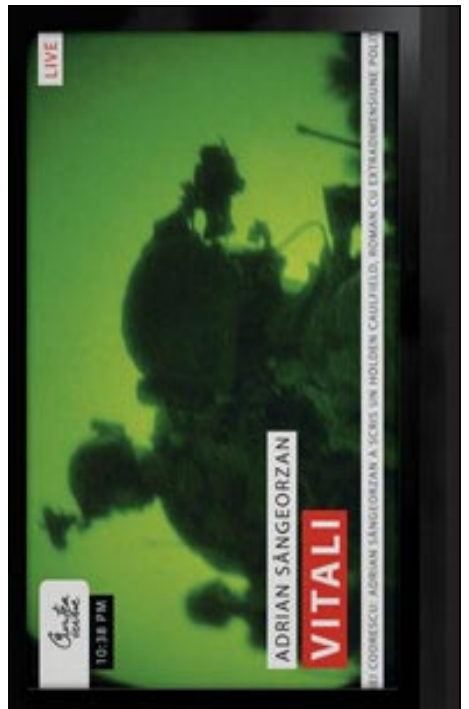
— Teatrul bun german e legat de personalități, de actori și de regizori. De un Zadek, de numele Hermann Lause, Martin Schwab. De personalități de o anume calitate și sunt mulți, eu am numit doar câțiva. Din generația mai tânără Thalheimer e o personalitate care lasă actorii să vină la cuvânt, iar Fritz Haberlandt e o actriță excelentă.

— După Bochum și Essen ce a urmat?

— Ne-am mutat la Berna. Acolo domnul Esrig a putut să construiască în doi ani un repertoriu cu piese foarte bune. Acolo am jucat în principal la domnul Esrig și în spectacolele mele. De acolo ne-am mutat la Frankfurt, unde am rămas până în '96.

Interviu realizat de
ALINA MAZILU
Continuare în pagina 31

NOU la CURTEA VECHE

CRITICA, MODURI DE ÎNTREBUINTARE

În urmă cu 20, cu 30 de ani, spuneau bravi alcătuitori de statistici ai momentului, numai numărul criticilor literari adoptați de breasla scriitoricească se ridica la circa un sfert din eșalonul alcătuit din furnizorii de produse literare în înțelesul comun al termenului. De adăugat aici că poezii, prozatorii, autorii dramatici aflați în grațiile gazetelor literare păcătuiau și ei, după înclinații și după puteri, cu mai cerebrala muză a exegeților. Într-o lume și un timp ce păreau să fi încremenit, literatura (și, împreună cu ea, exercițiul critic) vorbea despre o geografie aparte, confruntarea liberă de idei, doar un deziderat pentru inteligența autohtonă cu specializări în zone ale socialului devenite monopol decizional al puterii, se putea desfășura, de bine, de rău, fără mari crispări și opreliști în spațiul umanităților.

O revistă literară ori de cultură era de neconceput fără specialiști în materie – cine nu avea prin preajmă critici literari trebuia, în urmă cu un sfert de veac, să și-i crească. Critici literari – adică foiletoniști, esești, critici de poezie, de proză, de teatru, după cum, potrivit temei la modă/când subiectul impunea, istorici literari proveniți din holdingul universitar. A vorbi despre aceștia nu-i, în contextul actual, doar un exercițiu de memorie, întâmplările memorabile, ori dimpotrivă, din spațiul criticii/istoriei literare autohtone pot da o idee asupra unor mutații deloc lipsite de consecințe în obștescul nostru mental cultural. De luat în seamă aici și faptul că atunci când nu au dispărut pe cale naturală, ori când nu s-au retras, înțelepțește, într-o senectute studioasă, o bună parte dintre devotații genului au trecut, în ultimele decenii, cu arme și bagaje, în tagma comentatorilor politici, ziși formatori de opinie, a parlamentarilor, a alcătuitoarelor de palmaresuri/cariere universitare, a făcătorilor de gazete din ce în ce mai puțin literare, de propagatori de cărți pe gustul unui public din ce în ce mai puțin educat. Șansa de a organiza nebunia și haosul din jur n-a fost ratată, dacă a fost, decât de foarte puțini, criticii literari (ca și, altminteri, scriitorii de romanțuri și stanțe, ca și cei cu darul cuvântului, dar ilustrându-se în alte arte...), având și ei prilejul – și ce prilej! – de a-și materializa fantasmele create de o jumătate de secol de tăcere impusă societății.

Retorice, probabil, pentru cei avizați, întrebările anchetei revistei Orizont legate de critica literară a momentului vor fi având totuși rostul de a menține în atenție o temă de interes (încă) mai larg. **Așadar, critica – moduri de întrebuintare...** Trece, critica literară, printr-o criză? Și de ce fel? Este, critica ultimelor (două) decenii, în pierdere de prestigiu?... De competitori?... Înregistrăm, precum multe din jur, o vacanță a criticii? (LUCIAN ALEXIU)

PISTE FALSE GRĂTIELA BENGHA

Aș înclina să spun că da, se poate vorbi despre o criză, dar numai în măsura în care unii critici literari se lasă conduși de ambiția autorității, iar ceilalți (scriitori, cititori) refuză să ia în calcul inflexiunile vocii critice, încă dinainte ca acestea să se audă. Înainte de toate, consider că se acordă prea mult credit unor piste false. Distribuim termenii discuției într-un raport disjunctiv, ne simțim mai confortabil între clasificări abrupte, așezăm critica de întâmpinare și cea universitară în colțurile unui ring și ne susținem, până la delir, favorita. Cine are mai multă greutate? Ierarhizarea categorică sau aroma contextualizărilor, teoriile și metodele criticii – trecătoare, ca orice modă – sau jocul viu al interpretărilor? Generația criticilor consacrați sau, dimpotrivă, "noul val"? Și iată o altă polemică ineputabilă, prăfuitul și mereu actualul conflict între generații. Așadar, de care parte ne situăm?

Nu cred că literatura și critica literară ar trebui să aibă ceva în comun cu luptele pe baricade. Și nici că obsesia autorității, manifestată într-un fel sau altul, ar conduce la ceva bun. Despre autoritate (nu doar în critica literară) poate vorbi cu îndreptățire numai timpul. El este cel care ar trebui lăsat să decidă. El cerne valoarea de neghina mediocrității. La proba timpului, solidaritățile de vârstă sau de grup, simpatiile de "școală" literară și faima de critic tăios, care jubilează semnând șiruri de cronici negative, pălesc. Se poate face critică literară și fără fundamentalism (ce e drept, spectaculos și, până la un punct, rentabil), așa cum se poate stabili o ierarhie literară și fără să pierzi timpul scriind despre cărți pur și simplu proaste. Dar cum trăim într-o epocă a discursului negativist, gradul de agresivitate al unei cronici este de multe ori direct proporțional cu vizibilitatea sau "autoritatea" semnatarului. Însă, de această dată, o autoritate construită pe niște cărți de joc. La fel de instabilă ca acestea.

Ne întrebăm de ani și ani cine îl va înlocui pe Nicolae Manolescu, cel care, înainte de 1989, dădea tonul criticii și schița ierarhiile. Cred că vremea acestui tip de autoritate, forțată

în niște împrejurări pe care nu avem voie să le ignorăm, a trecut. Puterea criticului de atunci s-a disipat, o parte din ea a fost preluată, printr-un proces firesc, de alte instanțe. Pe o piață de carte și de idei aflată sub semnul libertății, critica literară se așază pe alte coordonate. Nu e nicio dramă. Drama intervine abia când dobândirea autorității devine idee fixă și scop în sine. Din nefericire, simptomele acesteia se văd în destule locuri ale peisajului nostru critic. Și unde se văd, acolo e și adevărata criză.

DISPARIȚII VASILE DĂN

Se poate observa cu ochiul liber că instituția criticii literare după 1990 este admirabilă, este sublimă, dar lipsește cu desăvârșire. Cel puțin în funcția ei predecembristă, de igienizare valorică în câmpul editorial și de impunere și consolidare a unei scări valorice literare. Au dispărut marii critici literari (unii decedați, alții, cei mai mulți, refugiuindu-se în catedre universitare bine plătite, în istoria literară – unde scriu, pe rupe, istorii literare personale –, în eseu, nu neapărat literar, ci mai degrabă politic sau cu tangență la dînsa, la politică). Unde sînt criticii de altădată? Manolescu, Simion, Iorgulescu, Papahagi, Ulici, Ion Pop, Al. Călinescu, Mihăieș, Radu G. Țeposu, R. C. Cristea, al căror cuvînt era sînt? Cîțiva au supraviețuit totuși, dar ei mai degrabă confirmă decît infirmă regula: Gh. Grigurcu (în "România literară" și, mai nou, în excelenta "Acolada"), Al. Cistelean (în "Cuvîntul" și în "Cultura"), Dan Cristea (în noul "Luceafărul"), Cornel Ungureanu (în "Orizont"). Odată cu dispariția criticii a dispărut și specia cultivată strălucit de ea: *cronica literară*. Ea era sarea și piperul oricărei reviste de cultură. Cît de tare era criticul, atît de tare era și revista. Racolarea unui critic important era principala strategie a oricărei reviste. Ei, criticii literari, nemiloși, intransigenți, dar drețiți, au fost înlocuiți astăzi, la sacrificiu, de poezii care, în disperare de cauză, s-au reciclat în instrumente de validare literară, reinventîndu-se incognito: Romulus Bucur și Gh. Mocuța la "Arca", Ioan Moldovan și Traian Ștef la "Familia", George

Vulturescu la "Poesis", Șt. Manasia la "Tribuna", Felix Nicolau la "Luceafărul", Aurel Pantea la "Discobolul", Adrian Popescu la "Steaua".

Uimitor este faptul că revistele noi, unele de calitate intelectuală de altfel, ignoră "cronica literară" sau o cultivă întâmplător (de regulă atunci cînd fac susținere pe față sau, dimpotrivă, campanie *anti* unei cărți sau autor): "22", "Observator cultural", "Dilema veche", "Euphorion", "Timpul". Se uită prea ușor, cred, că o revistă este o instituție, prin excelență, critică, de valorizare și igienizare literară, iar nu o simplă culegere de articole (care unele dintre ele pot fi excelente) sau o antologie tematică (care poate fi și ea incitantă, dar doar ca antologie, în bibliografia unei teme). Altfel avem o grămadă de publicații anodine, provinciale sau stupide, înțepat academice care nu interesează absolut pe nimeni în afara autorilor lor anonimi și grafomani, doctoranzi, doctori conf. univ. etc. etc.

GUSTUL PUBLIC GHEORGHE MOCUȚA

Critica și-a pierdut autoritatea în ultimii ani pentru că literatura și-a pierdut din putere și prestigiu. Nu mai vorbim de teoriile fataliste care prevăd sfârșitul literaturii. Literatura nu mai e o putere în stat, scriitorul nu mai e o prezență tutelară, modelatoare. Locul lor a fost luat de oratorii politici, de vipuri, de mass-media, de divertisment. Poporul își risipește energiile și sămânța fără a se mai raporta la cultură și spirit, la cărți și experiențe revelatoare. Dintre scriitorii cei mai apropiați de gustul public (precar) erau până nu de mult "formatorii de opinie" Păunescu Adrian, Tudor Vadim și Săraru Dinu. Noroc că au apărut și alții, nu la fel de populari, care au demascut simulacrele și au dărâmat statuile. Gustul public a suferit o deviație fatală de când televiziunea și divertismentul ocupă timpul noilor generații de potențiali cetitori. "Văd că se cumpără, iubite domn, grotescul e la

modă!" spune un personaj călinescian.

Există totuși scriitori și critici cu vocație care reprezintă, prin prezența și stilistica lor pitorească, adevărate instituții ale (re)formării gustului public. Să nu-i uităm pe Octavian Paler, Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Al. Paleologu, Adrian Marino, Nicolae Balotă, Nicolae Manolescu, H.R. Patapievic, Paul Sava și alții. Campionii revizuirilor critice au încercat o reabilitare a literaturii și scriitorilor după criterii etice și estetice (și chiar au propus o nouă ierarhizare), dar cohorte de denigratori au semănat confuzie, în timp ce scriitorii vizați, reacționari au organizat diversiunea. Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Laurențiu Ulici, Monica Lovinescu, Adrian Marino, Ion Negoitescu, Ion Simuț și alții au încercat să facă puțină ordine în haosul dominat de "comunismul rezidual" al mentalităților din perioada tranziției. Critica de întâmpinare, impresionistă și leneșă, și-a pierdut din prestigiu, dar a supraviețuit prin spiritul școlilor modelatoare și al revistelor de cultură. Critica de aprofundare, universitară, harnică, descentralizată și reorganizată în pripă, a absorbit multe talente scriitoricești care abordează foiletonistica și o revigorează în ultima vreme: Al. Cistelean, Dan C. Mihăilescu, Ion Simuț, Monica Spiridon, Mircea Mihăieș, Adriana Babeți, Ion Bogdan Lefter, Gh. Crăciun, Al. Mușina, Magda Petre, Andrei Bodi, Iulian Boldea, Mircea A. Diaconu.

Dubla condiție a criticii universitare ("critică de lectori și critică de profesori", zice, ironic, Al. Cistelean) îi subminează oarecum autonomia. Într-o anchetă din revista "Vatra" se subliniază "stratificarea noțiunii de autoritate" (Dan C. Mihăilescu), în sensul că jurnalismul cultural agresiv începe să-l eclipseze și să-l descurajeze pe criticul de specialitate. Care nu mai are nici un statut! Se evidențiază totodată slăbiciunile unor universitari care își pierd autoritatea din cauza "didacticismului excesiv" (după Gh.

Glodeanu), a rigidității academice (după Ion Buzăși) sau a anemierii prestigiului (Marian Popescu). Lor li se adaugă factori obiectivi precum "democratizarea discursului universitar" (Călin Teuțișan) precum și o anumită stereotipie a acestui discurs, ca să nu mai vorbim de inaderența la realitate. Pe mulți universitari tocmai dialogul viu cu actualitatea îi salvează de tonul profesoral, tocmai calitatea de scriitor îi salvează de tonul doct și de derapajele didactice.

Dintre tinerii care s-au alăturat cu succes foiletonisticii îi citesc cu plăcere, de câte ori am ocazia, pe Daniel Cristea Enache, Marius Chivu, Paul Cernat, Costi Rogozanu, Nicoleta Sălcudeanu. Cred că ei contribuie la reabilitarea actului critic prin suplețe, prin lipsa de complexe și prin argumentația serioasă.

Dintre bătrânii critici care reprezintă în continuare instituția "singurei critici" care nu se mai poate ocupa de generațiile noi, oricât ar încerca să lărgască acolada, fac parte, desigur, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Nicolae Balotă, Mircea Martin, Eugen Negrici, Ion Pop, Matei Călinescu, Marin Mincu, Cornel Ungureanu, Alex Ștefănescu și Gh. Grigurcu. Ei dau în continuare dovadă de consecvență și vigoare. E drept că nu toți au un sistem critic bine definit și independență de opinie. În jurul lor continuă să se propage idei și interese în ciuda diferențelor și a eternelor idiosincrazii. Chiar dacă au început să apară câteva Istorii ale literaturii (Nicolae Manolescu, Alex. Ștefănescu, Mircea Popa, Cornel Ungureanu, Ion Negoitescu, Ion Rotaru) și dicționarele Academiei (cu scăpările de rigoare), cruda și haotica noastră critică duce lipsă de proiecte comune, de sinteze solide, de monografii, dicționare, enciclopedii. Aș adăuga că mulți critici tineri sunt atrași de politicile unor edituri și redacții care plătesc bine sau îi atrag în jocuri de interese. Nu de energie tinerească și vigoare ducem lipsă pentru a deveni credibili, ci de felul în care ne gestionăm energiile. Încât critica e o lume, dar ce lume monșer, ce lume!

LA ÎNTÂMPLARE DORU MUNTEANU

Dezbaterea provocată de revista *Orizont* e benefică pentru literatura română, mai ales că astăzi, după optsprezece ani, încă nu s-a reușit să se impună un sistem referențial al criticii literare române. Nu e vorba de faptul că revistele literare sau editurile nu promovează critica literară ca specie sau că nu s-au afirmat noi nume în domeniu, dar *mișcarea* în sine nu e coagulată într-un efort comun de a măsura și valida producția literară sau de a se constitui ca lider de opinie pentru cititor sau scriitor. Se scrie mult, cu precădere evaluând și inventariind literatura dinainte de '89, s-au născut adevărate școli de critică la București, Iași, Cluj sau Oradea, însă *totul* pare a fi mai puțin programatic. E departe de mine gândul de a susține că avem nevoie de înregimentări, de vreun program ideologic, dar, din nefericire, impresia e că se face la *întâmplare*, partizan și superficial sau, uneori, teribilist.

Literatura are nevoie de repere de specialitate și în aceeași măsură de judecăți de valoare. Desigur, critica fundamentală, opul critic e necesar și există. Nu nominalizez, pentru că sunt evidente reușitele de acest fel, dar ne lipsește "critica de serviciu", "critica de întâmpinare" săptămânală, ce altădată era o "pastilă de sănătate" pentru scriitori. Și mă gândesc la rubricile permanente ale lui Laurențiu Ulici, Nicolae Manolescu, Ion Vlad, Cornel Ungureanu, Mihai Ungheanu, Gheorghe Grigurcu, ca să citez doar câțiva care făceau, cu efort și dăruire, o acțiune de profilaxie literară absolut utilă, ce dădea măsura necesară pentru noile apariții editoriale și poziționa, fără a face ierarhii, neapărat.

Nu putem vorbi nicidecum de vreo

vacanță a criticii literare, așa cum susțin unii, și nici măcar de o depersonalizare a ei, întrucât vocile noi sunt identificabile în peisaj. Ideal ar fi ca și cei consacrați să-și facă timp mai mult pentru așa numita "critică de serviciu", pentru a nu lăsa impresia că există o criză de prestigiu în critica literară românească actuală.

2008. ASPECTE. REZUMAT GHEORGHE SCHWARTZ

Să vorbești despre critica literară din România anului 2008 este de 2008 ori pe cât de inutil, pe atât de absurd.

1. Am răspuns – la fel de inutil și de absurd – la anchete despre această temă de nenumărate ori. Nu m-a auzit nimeni, iar de m-a auzit, mi-am făcut doar dușmani.

2. În mileniul trecut, am răspuns – la fel de inutil și de absurd – la anchete despre această temă de nenumărate ori. Nu m-a auzit nimeni, iar de m-a auzit, mi-am făcut doar dușmani.

3. Spre noroc, în mileniul patru cred că nu voi mai răspunde – la fel de inutil și de absurd – la anchete despre această temă de nenumărate ori. Nu m-ar auzi nimeni, iar de m-ar auzi, mi-aș face doar dușmani.

4. Deosebirea dintre critica noastră de dinainte de 1989 și cea de acum este că atunci scara de valori se realiza la cârciumă (de erai în stare să spui un banc bun, să fii spiritual, să plătești trei beri, atunci da, atunci erai un scriitor bun). Acum, pe lângă bere este nevoie și de whisky. Și, în special, de încă un lucru esențial: să faci parte din același grup, cu aceleași afinități politice. Cine nu face parte din grup "nu există". (Nu trebuie să te opui grupului ca să "nu exiști", trebuie doar să nu faci parte din el.)

187. Spre deosebire de mileniul trecut, astăzi critica de întâmpinare este critică de grup. Un simplu strănut al cuiva din grup devine eveniment (național, internațional, galactic). Ceea ce se petrece în afara grupului "nu există". În afara grupului nici măcar nu se mai strănută.

188. Ca o consecință a paragrafului 187, aliniatul 1, dacă citești o semnătură, poți bănui cu destulă exactitate la cine se referă materialul.

189. Ca o consecință a paragrafului 187, aliniatul 1, dacă citești o semnătură, vei ști exact dacă articolul este favorabil sau nu celui la care se referă.

198. Dacă deschizi o publicație, poți bănui cu destulă exactitate cum bate vântul în politica grupurilor românești.

199. În mod logic, nu prea se mai scriu texte în care să fie "desființat" cineva în critica literară românească din anul 2008. În mod logic, deoarece "cineva care nu există" nu poate fi desființat.

200. "Desființarea" în critica literară din România anului 2008 se realizează prin ignorare totală.

403. În critica literară din România anului 2008, nu mai contează atât materialele publicate în revistele de specialitate, cât cele din ziarele de mare tiraj și, mai ales, din propaganda făcută la televizor. Este firesc să fie așa: revistele de specialitate nu se prea mai găsesc la chioșcurile de difuzare a presei, iar cititorii lor sunt tot mai puțini. Reclama subliminală a numelui citit și auzit, chiar dacă habar n-ai despre cine este vorba, este cea care intră în subconștientul colectiv.

404. Dacă un material într-o publicație se mai poate aranja, unui scriitor care nu face parte din nici un grup îi va fi imposibil să spargă platoșele de oțel și valută ale televiziunilor. Lucru valabil și pentru TVR Cultural, televiziunea publică a grupului tocmai aflat la serviciu.

715. Dacă deschizi gura și nu faci parte din nici un grup, cei din grupul A te vor taxa ca făcând parte din grupul B, iar cei din grupul B ca făcând parte din grupul A. Așa că, orice ai spune, nimeni nu te va crede că nu servești interesele celorlalți.

899. Lucrurile sunt atât de perfecte în critica literară românească a anului 2008, încât se poate întâmpla să fie – totuși!!! – prezentate întâmplări cu impact cultural din care să nu lipsească... decât personajul aflat în centrul evenimentului. (Pentru informații detaliate, contactați-mă.)

900. Grupurile se hârjonesc reciproc, după modelul oferit de fruntașii partidelor politice din România anului 2008. Hârjoana aceasta le face reclama și celor ce "desființează" și celor ce sunt "desființați". Cititorul (privitorul), chiar dezinteresat fiind, rămâne în subconștient cu numele pomenite. Acelea aparțin unor scriitori. Celor mai mari scriitori. Unicilor scriitori.

901. Ca o consecință a paragrafului 900, aliniatul 1, în principiu, nici nu mai contează ce se scrie despre cineva. Cititorul neavizat tot nu va fi interesat de acel text, iar cititorul interesat va ști, pornind de la numele instituției de presă și a semnăturii materialului, cât de tare va fi lăudat autorul despre care se va face vorbire. Cititorul neavizat va rămâne doar cu acele nume în subconștient – indiferent dacă sunt lăudate ori mustrate pârîntește.

1054. Marea schismă între grupurile de critici ai grupurilor nu există. Nu mai există decât monoloage.

1486. Critica literară din România anului 2008 are doar două instrumente fundamentale: lăudarea entuziastă și eliminarea totală din discuție.

1487. Eliminarea din discuție se realizează și prin presiunea asupra unor edituri mari, pentru ca "ăia care nu există" să nu existe nici în librării. (Ceea ce nu apare în editurile mari chiar că nu există, chiar dacă e valoare.)

1789. Cum despre "cei care nu există" nu se pronunță monștrii sacri, sunt puși câțiva cățeluși să latre la lună, ironizându-i pe "nenorociți" (desigur fără a le fi citit măcar un rând din scrierile lor.) Trebuie să se simtă privilegiați aceia dintre "cei care nu există" dacă sunt atacați prin trunchiere. Înseamnă că pe alocuri au fost și citiți.

1780. Orice ripostă, oricât de politicoasă, a "celor care nu există" este taxată cu ironia suverană, care nu are nevoie de nici un fel de argumente. Dacă răspund, "cei ce nu există" sunt pomeniți, în cel mai bun caz, drept paranoici, grafomani, invidioși, plângăcioși.

1848. EXISTĂ ȘI CRITICI CARE NU

SE SUPUN GRUPURILOR. Să le mulțumim că există! Și ei sunt anihilați, pe nesimțite, de marii șefi de trib și de cățelușii lor.

1849. Un exemplu-consecință a stării de fapt a criticii literare românești: cu o singură excepție (Gabriela Adameșteanu), întreaga proză a generației șaptezeci "nu există".

1921. În România anului 2008, nu se găsește un critic al cărui cuvânt să fie decisiv. Nu pentru că n-am avea și critici capabili de asemenea notorietate, ci pentru că sistemul criticii literare din România anului 2008 pornește din start de la ideea grupurilor exclusive, iar cel ce este respectat în grupul A nu va fi luat în considerare în grupul B. Iar pentru publicul nespecializat, vocile se bruiază reciproc.

1922. În România anului 2008 – o spun cu tristețe și o repet cu tristețe – nu există instituția agentului literar. Picioarele geniale ale unui fotbalist aduc milioane de euro unor impresari isteți. Talentele literare nu interesează pe nimeni. Un agent literar nu și-ar permite să promoveze nulități, doar pentru că fac parte din grup; un agent literar își riscă banii. Într-o societate de consum, asemenea României anului 2008, promovarea devine esențială. Agentul literar nu trebuie să fie critic literar. Criticul literar n-ar trebui să fie și agent literar.

2005. Efemeritatea grupului se răsfrânge și asupra demersului critic. Odată cu grupul, se volatilizează și diplomele de valoare conferite de el.

2006. Ieșirea în lume bazată doar pe interesele grupului la putere este lipsită de valoare, întrucât orice grup, oricât de puternic azi, se va dizolva din interior sau va fi doborât mâine. Pe cât de efemer este grupul care nu se bazează strict pe valoare, pe atât de efemeră este și umbra sa în istorie. Lucru valabil și pentru grupul (grupurile) aflat(e) azi în "opoziție".

2007. O literatură bazată pe grupuri nu-și poate găsi locul în lume decât tot într-un univers bazat pe grupuri. Este destul de dificil să-l înlocuiești mereu pe contele Tolstoi cu Sully Prudhomme.

2008. Am răspuns – la fel de inutil și de absurd – la anchete despre această temă de nenumărate ori. Nu m-a auzit nimeni, iar de m-a auzit, mi-am făcut doar dușmani.

Dovada: reviste la care mai sunt acceptat să public și după aproape 40 de ani de la debut n-au tipărit niciodată – ori niciodată în ultimii 20 de ani – măcar și un singur cuvîntel despre cele vreo 20 de cărți pe care le-am publicat în acești ultimi 20 de ani. După acest text, probabil că nu voi mai fi dorit deloc în acele publicații. Nu voi fi "desființat": nu voi mai exista.

Anchetă realizată de
LUCIAN ALEXIU

G. I. TOHĂNEANU

G. I. Tohăneanu a fost unul dintre întemeietorii Timișoarei culturale. Lingvist, profesor, scriitor, a reușit să dea sens iubirii de literatură, de carte, de scris, admirației față de marii cărturari și de marile opere ale culturii atât prin cărțile sale, cât și prin elevii săi. De mai bine de jumătate de veac în Timișoara, G. I. Tohăneanu a publicat studii fundamentale, articole consacrate dreptei înțelegeri a limbii române, pagini savante, dar și de popularizare a științei sacre atât în volumele academice ale Timișoarei, cât și în cotidienele de aici. A avut rubrici permanente în **Scrisul bănățean**, în **Orizont**, dar și în numeroasele publicații de limbă germană, maghiară sau sârbă. Atât la catedră, cât și în foiletoanele risipite prin ziare a încercat să-și învețe contemporanii să înțeleagă și să prețuiască la dreapta valoare limba română. Student exemplar al lui Iorgu Iorga, Al. Rosetti, Alexandru Graur, i-a continuat pe aceștia într-o cetate politehnică, greu de cucerit în anii cinzeci. Clasicist, ilustrat prin traduceri memorabile, dar și prin comentarii exemplare ale clasicilor greci și latini, autor de pagini esențiale (cât de numeroase!) privitoare la Eminescu sau Creangă, G. I. Tohăneanu a ilustrat un destin de pedagog cum puțini a avut cultura noastră. Fie-i țărâna ușoară! (**Orizont**)

ALEXANDRU NICULESCU

Aflu cu durere despre dispariția unui distins intelectual, specialist nu numai în literatura latină clasică, ci și în literatura română, Gheorghe Tohăneanu. L-am cunoscut în anii activității sale la Universitatea din București, l-am urmat în anii săi grei și în toate dificultățile pe care le-a întâmpinat până a ajuns la Universitatea din Timișoara, unde a devenit un adevărat punct de referință al valorilor universitare, alături de alți mari profesori. Mă închin cu toată durerea în fața dispariției lui Gheorghe Tohăneanu. Dumnezeu să-l odihnească!

IOSIF CHEIE-PANTEA

Cu mai bine de patru decenii în urmă, într-o frumoasă zi de toamnă aurie, cum ar spune Sadoveanu, ne găseam adunați în amfiteatrul 32 al Facultății de Filologie din Timișoara, unde așteptam cu emoție apariția profesorului ce urma să deschidă cursul de *Introducere în lingvistică*. Aflasem căte ceva și noi, "balicii", despre personalitatea tânărului, pe atunci, lector, iar prezența în sală a colegilor mai mari, ca și a unor persoane din afara facultății, era de natură să ne sporească nerăbdarea. Lecția aceea ne-a rămas într-adevăr în amintire, nu doar pentru că era cea dintâi din lunga serie de strălucite prelegeri ale "Magistrului", cum obișnuiam să-i spunem, de la cursul de limba latină; ea ni s-a păstrat în memorie deoarece am luat contact pentru prima oară cu un mod original, deschis și simplu, de abordare a problemelor limbii.

SIMONA CONSTANTINOVICI

Despre profesorul, latinistul, lingvistul, stilisticianul G.I.Tohăneanu s-a vorbit, se vorbește și se va vorbi încă mult. Poate mai puțin despre omul G.I.Tohăneanu care, cu noblețea sa sufletească a cucerit perpetuu inimi și a modelat spirite... Aș spune că sunt firi cu care intri în rezonanță, cu care poți comunica de la bun început. O astfel de ființă este profesorul nostru drag. Când apărea în amfiteatru, cu simțurile ascuțite, se întâmpla un lucru ieșit din comun: clipele luau forma gândului. Se întrupau și le consideram mici ființe, le mângâiam creștetul. Făceau parte din intimitatea noastră spirituală. Am învățat, în acel amfiteatru, al Profesorului, să mă apropiu de literatură, de poezie, în special, cu alți ochi, cu alte resurse, cu altă bucurie. (Să nu-mi pese de canoane. Să nu fac ce-mi spun ceilalți, pentru că nimeni nu e deținătorul adevărului suprem. Să fiu pătimasă cu măsură. Să fiu eu.) Spiritul viu, puterea de seducție prin arta cuvântului, dezinvoltura și finețea interpretărilor stilistice, originalitatea gândului scris sau rostit, umpleau amfiteatrele.

I. FUNERIU

[...] Noi, cei din anul întâi, trăgeam cu urechea la discuțiile colegilor mai mari și aflam căte ceva care ne mai încălzea inimile zdrobite. Am auzit șoptit admirativ numele profesorului Tohăneanu la cursurile căruia poți întâlni politehniști și mediciniști și chiar lume bună din oraș. Prizonier al

prejudecăților căministe, mi-l închipuiam masiv și distant, impunător și inabordabil, pedant și înfricoșător. Nu mică mi-a fost mirarea, la primul curs, să-l văd coborând sprinten treptele Amfiteatrului Mare, pășind peste două deodată, intrând pe ușa studenților, nu a profesorilor, și începându-și lecția înainte de a ajunge la catedră. Din primul moment m-au frapat eleganța expresiei, organizarea perfectă a prelegerii, naturalețea și spontaneitatea expunerii și, mai ales, faptul că vorbea liber și nu ne dicta năucitor savantlăcuri sterile (de care, har Domnului, am avut destulă parte în facultate). Toate acestea au fost inițial impresii oarecum exterioare, naive și sentimentale. Am început să-l cunosc din ce în ce mai bine în calitatea sa de îndrumător științific al lucrării de licență, iar mai apoi al celei de doctorat. Abia atunci am înțeles că aceste calități își au rădăcina în cultura sa clasicistă, în cunoașterea amănunțită a scripturilor române, într-o disciplină intelectuală și într-o moralitate impecabilă a științei. [...]

DUMITRU VLĂDUȚ

De peste o jumătate de veac, cărțile, studiile, articolele, conferințele și expunerile Profesorului G. I. Tohăneanu au fost sărbători ale spiritului. Toate, slujiri pline de fervoare ale culturii și limbii române, iar o limbă, cum îi place să-l amintească des pe Lucian Blaga, este întâiul mare poem al unui neam. Asupra acestui prim mare poem al nostru s-au îndreptat, așadar, strădaniile sale. Generațiile de studenți l-au cunoscut în primul rând ca stilistician, deja clasicizat, care, prin tenacitate, inteligență și erudiție, dublate de sensibilitate și voluptate, a scrutat operele scriitorilor de primă mărime ai literaturii noastre spre a scoate la lumină comori de expresivitate românească, a procedat la o auscultare a palpitiului cuvintelor ori ne-a oferit fericite echivalări între mesajul artistic al unor creații literare latinești și cel din limba română. Articolele, studiile și cărțile s-au rânduie constant de la debutul publicistic din 1949 în revista "Cum vorbim?", sporind an de an, diversificându-se ca arie a preocupărilor, definind profilul său ca *autor*. În antichitatea romană, ne asigură Ortega y Gasset, termenul *auctor* desemna la început pe generalii ori conducătorii care aduceau servicii imperiului, sporindu-i marginile prin anexări de teritorii. Ulterior, termenul a ajuns să-i denumească pe creatorii de opere literare, științifice și culturale, căci și operele lor augmentează un teritoriu, și anume pe acela al cunoașterii. [...]

PROFESORUL MIRELA BORCHIN

Auzind de moartea cuiva, Profesorul se cufunda într-o tăcere ale cărei înțelesuri le ținea întotdeauna pentru sine. Noi vedeam doar că amuțește și pune, răscolit, capul în pământ. Iertată fie-mi acum impietatea de a vorbi, punând conveniența – cum nu i-ar fi plăcut Magistrului – înaintea bunei cuviințe pe care orice muritor ar trebui să o aibă în fața morții. Aduc însă cuvântul de adâncă prețuire, recunoștință și iubire al celor din Catedra de limba română pentru ctitorul ei, pentru Profesorul G.I. Tohăneanu care a condus-o la vremea începuturilor și a sprijinit-o mai bine de jumătate de veac cu munca și cu faima sa.

În 1956, Domnia Sa a pus la temelia Facultății noastre o cultură umanistă autentică, în spiritul căreia fusese educat încă din familie, de tatăl său Ion Tohăneanu, pe care l-a venerat, apoi de dascălii de la Liceul "Vasile Alecsandri" din Galați, de cărturarii care l-au format la Universitatea din București, dar mai ales, în spiritul căreia a trudit o viață. Alături de toți mentorii săi, a căror lecție de filologie și de omenie a dat-o mai departe, cu mărînimia care îl definea, se așază acum G.I. Tohăneanu, într-un patrimoniu al literelor românești. În urma sa rămâne tot ce a reușit să pună în cuvinte din înțelesurile profunde ale culturii, într-un stil inconfundabil și inimitabil. În urma sa rămâne o OPERĂ care așteaptă să fie studiată și valorificată decenii sau chiar secole de acum încolo.

Rămânând la Timișoara, G.I. Tohăneanu a arătat că oriunde în această țară Domnia Sa era acasă și putea înfăptui tot ceea ce era predestinat să facă. Într-o lume a orgoliilor, cum este cea universitară, în care competiția este acerbă, G.I. Tohăneanu nu a concurat cu nimeni, fiindcă era deasupra tuturor. Domnia Sa a ajuns unde îi era cu adevărat locul: în compania celor mai mari lingviști și stilisticieni români, care au fundamentat studiul limbii scriitorilor pe o serioasă cultură clasică. Iată-l alături de T. Vianu, I. Iordan și Al. Graur. Nimeni n-a putut opri acest fluviu să curgă, oricât de mult au încercat să-i schimbe vadul.

Iar acum ne despărțim de el, știind însă că niciodată nu vom putea îngropa un simbol. Profesorul G.I. Tohăneanu este prin excelență simbolul filologiei timișorene, în numele căreia a venit și a rămas pentru totdeauna în orașul nostru. Și totuși, cutremurător e adevărul că nu-l vom mai auzi rostind cuvinte.

"Acum voi îngropa în mine
Cuvântul – eu îl voi îngropa
Coroana înțelesului în înălțime
De-acolo-oi trage-o-n mine și-o voi îngropa!"

Acum voi îngropa în mine
Și cântecul, frumosul tot l-oi îngropa
Eu sînt ce nu mai este nimeni,
Eu sînt al vostru de altcineva.

Acum voi îngropa în mine tăcerile
Le-oi îngropa. Al vostru de altcineva,
Acel ce-am fost alături altădată...
Eu sunt mormântul vostru..." (Nichita Stănescu, *Domnule Profesor*)

VICTOR IANCU ȘI CULTURA GERMANĂ

ALEXANDRU RUJA

Estetician. Comparatist. Publicist. Am mai scris despre Victor Iancu, mai ales în relația sa cu Cercul Literar de la Sibiu și cu Universitatea din Timișoara. Gestul său, ca tânăr asistent universitar, de a semna alături de câțiva cvasi-necunoscuți atunci pentru literatură, studenți sau tineri cu studiile încheiate de curând, scrisoarea către E. Lovinescu – devenită *manifest al Cercului Literar* – primește, odată cu trecerea timpului, multiple semnificații. În îndrumarea tinerilor studenți, care au format această grupare, spre cultura germană un rol important, pe lângă Lucian Blaga, l-a avut și Victor Iancu. Cercul Literar s-a format la Sibiu, oraș cu multe trăsături de cultură, de arhitectonică, de mentalitate cu burgurile germane. Pentru aceia care i-au audiat cursurile la Universitatea din Timișoara sau au reușit să-i citească studiile și articolele literare/culturale este o evidență că Victor Iancu a avut o relație specială cu cultura germană, pe care a cunoscut-o foarte bine și față de care s-a creat inclusiv o legătură afectivă.

Pentru Victor Iancu, legătura cu spațiul cultural german nu a însemnat doar perioada tinereții când s-a format intelectual în universitățile din Germania, ci a rămas permanentă. Pentru el cultura germană a reprezentat un reper, important în scara valorilor europene, spre care se întorcea mereu când esteticianul comparatist era obligat să facă relaționări, să compare, să valorizeze. De altfel, cultura germană a produs mereu o influență catalitică, o influență care a funcționat subteran în întreaga sa activitate culturală. Victor Iancu se întorcea mereu spre marile valori ale literaturii/culturii germane și în studii sau comunicări științifice, iar în activitatea sa publicistică discuta/scria despre acestea. Câteva titluri sunt edificatoare: *Frank Wedekind, precursor al expresionismului dramatic* (1938), *"Lotte la Weimar" – un roman goethean de Thomas Mann* (1940), *Despre natura valorilor estetice* (1942), *Stefan George și depășirea estetismului* (1944), *Două sute de ani de la nașterea lui Goethe* (1949), *Goethe și etica timpului nostru* (1957), *Cu privire la primele spectacole românești de teatru* (1961), *Fr. Schiller și probleme umanismului* (1963), *Tudor Vianu – germanist* (1965), *Lenau unde der osterreichische Geist* (1970).

În perioada când și-a elaborat teza de doctorat la Universitatea din München, Victor Iancu a studiat mișcarea înnoitoare a ideilor în domeniul esteticii, mai ales într-o nouă orientare care se impunea, aceea a esteticii filosofice. Teza sa de doctorat cu titlul *Die Bedeutung der Form in der Asthetik/ Semnificația formei în estetică* este o cercetare de evidență nouă și de sincronizare cu cercetări similare pe plan european.

După chiar mărturisirea autorului tezei, aceasta nu a putut fi publicată în Germania, după cum era practica normală la universitățile germane, datorită situației de război. Autorul a publicat-o în anul 1943 în România, pe fragmente, în revista "Saeculum" din Sibiu. Teoria lui Victor Iancu despre *Semnificația formei în estetică* era de o evidență nouă mai ales în cultura românească a vremii și prefigura în estetică tocmai această nouă direcție, a esteticii filosofice. La fel și fenomenologia, critica fenomenologică, analiza fenomenologică în estetică și literatură, erau lucruri noi, dar,

în același timp, și tendințe de sincronizare cu mișcarea ideilor culturale la nivel european.

Unul dintre aspectele esențiale ale esteticii operei este forma. Pentru a putea realiza o analiză fenomenologică a formei este necesar să se delimiteze sfera acestei noțiuni, să se stabilească accepțiunile termenului/conceptului *formă*. Analiza fenomenologică a formei este îngreunată tocmai de faptul că limbajul întrebuintează termenul într-o accepțiune foarte variată.

În demonstrația pe care o face asupra semnificației formei în estetică, cele mai multe trimiteri sunt spre surse bibliografice din cultura germană. Exegețul îl citează pe Ed. Spranger care vorbește despre *Lebensformen* (forme ale vieții). Apoi pe Max Scheler, dar mai ales din Husserl, cel care a descoperit un fenomen formal în actul intențional al trăirii. Teoria lui Victor Iancu despre *formă* arată rigoarea și subtilitatea esteticianului, care se mișcă lejer pe dimensiunea ideilor filosofice, trece cu o bună cunoaștere prin teoriile estetice din cultura europeană (cu predilecție germană), contemporane elaborării lucrării.

Ca publicist, Victor Iancu are o activitate bogată începută în anii '40 ai secolului XX. Din 1936 a lucrat ca redactor la ziarul "Patria" (Cluj) până la încetarea apariției acestuia, apoi a fost redactor șef al săptămânalului "Țară nouă" (Cluj, 1939 – 1940). A făcut parte din redacția revistei de cultură "Symposion" (Cluj). La Timișoara, din 1957 face parte din colegiul de redacție al revistei "Scrișul bănățean". Faptul că Lucian Blaga și-a publicat traducerile din literatura germană în această revistă, într-o perioadă când a avut interdicție să publice, i se datorează și lui Victor Iancu. În "Scrișul bănățean" a publicat Lucian Blaga traducerile din *Faust* de Goethe și *Nathan Înteleptul* de Lessing.

Publicistica lui Victor Iancu referitoare la cultura germană este relativ amplă și ea arată nu doar capacitatea de a privi mai adânc semnificația acestei culturi în structura celei europene, dar și relaționarea ei cu literatura/cultura românească. *Receptivitatea literaturii române față de cultura germană* este un amplu studiu deschis tocmai pe o asemenea perspectivă. Studiul începe cu o scurtă privire asupra influenței franceze în cultura română, pentru a urmări, în continuare, influența germană pe care o consideră una "mai sporadică, deși o putem surprinde în aproape toate epocile istoriei noastre moderne."

Autorul pornește de la influența asupra Școlii Ardelene și a reprezentanților curentului latinist. Idei kantiene se întâlnesc în opera lui I. Budai-Deleanu, iar Gh. Lazăr duce cu sine la școlile din București cunoștințele sale de filosofie și entuziasmul său pentru filosofia lui Kant. Succesorul lui Kant la Catedra de metafizică și logică din Königsberg, Wilhelm Traugot Krug, a avut o puternică influență asupra altor reprezentanți de seamă ai orientării latiniste ca August Treboniu Laurian, Timotei Cipariu și Simion Bărnuțiu. Acum, datorită unor cercetări mai recente (Ioana Em Petrescu), se cunoaște și influența pe care a avut-o Krug asupra profesorului lui M. Eminescu de la Cernăuți – Aron Pumnul.

Din perioada pașoptistă personalitatea proeminentă este M. Kogălniceanu (cu studii la Universitatea din Berlin), iar în a doua

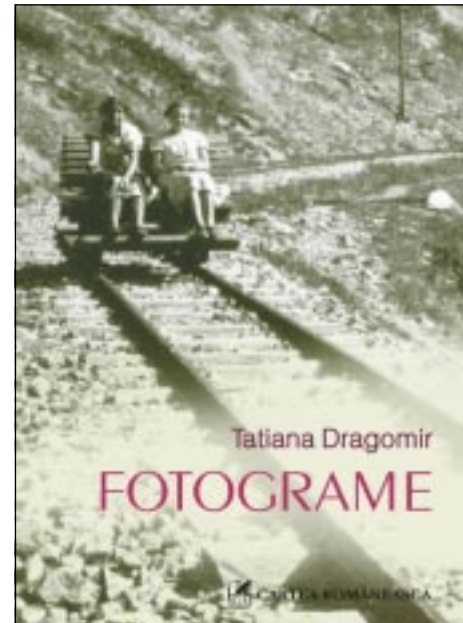
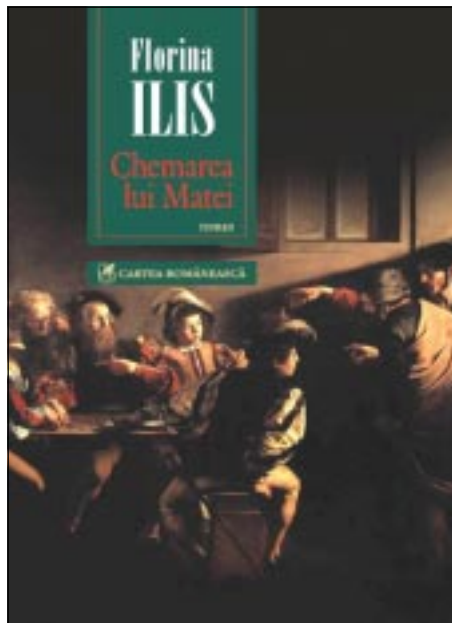
jumătate a secolului al XIX-lea, evident, junimiștii – Titu Maiorescu, P.P. Carp, Theodor Rosetti, Iacob Negruzzi, M. Eminescu, Ioan Slavici ș.a. Istoricul și criticul literar Horst Fassel, timișorean stabilit la Tübingen, un prestigios filolog, germanist și comparatist, a restituit culturii române, prin traducere, jurnalul german al lui Iacob Negruzzi (cu titlul original – Tagenbuch).

Cea mai mare parte a studiului se ocupă de legătura lui Eminescu cu cultura germană, dar urmărește și activitatea lui G. Coșbuc, Șt. O. Iosif, apoi Lucian Blaga și Tudor Vianu. Cred că are dreptate Victor Iancu atunci când apreciază activitatea de traducător din literatura germană a lui St. O. Iosif.

O recenzie la cartea lui Tudor Vianu despre Schiller îi permite lui Victor Iancu o descriere mai largă asupra operei scriitorului german. ("Scrișul bănățean", Timișoara, nr. 1, ianuarie, 1962). În perioada sa timișoreană, Victor Iancu a fost un atent observator al spectacolelor de teatru și operă, a frecventat concertele filarmonicii. Cronica la spectacolul cu Hoții de Schiller pe scena Teatrului german din Timișoara îi oferă un nou prilej de a face un excurs și în opera romanticului german.

Preocupat să afle care au fost primele spectacole românești de teatru, Victor Iancu le relaționează cu spectacolele trupelor germane din Transilvania și Banat. În general, istoriografia românească dă data de 27 decembrie 1816 pentru primul spectacol de teatru în limba română, organizat de Gh. Asachi, la Iași, cu piesa *Mirtil și Hloe*. În perioada cât a stat la Sibiu, Victor Iancu l-a cunoscut pe scriitorul Horia Petra-Petrescu, precum și preocupările acestuia pentru istoria teatrului. Horia Petra-Petrescu într-un articol publicat în "Revista teatrală" (1913) susține că prima piesă jucată în românește a fost *Vecinătatea primejdioasă* de Kotzebue, reprezentată la Brașov în 5 mai 1815 de către trupa germană din acest oraș. El își bazează informația pe date din istoria teatrului german din Transilvania de Eugen Filtsch, publicată în periodicul "Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde" (1888 – 1891). Horia Petra-Petrescu afirmă chiar că a descoperit afișul acestei reprezentații în biblioteca Liceului săsesc din Brașov. Victor Iancu citează din istoria lui Eugen Filtsch, despre activitatea trupei lui Johann Greger. (*Cu privire la primele spectacole românești de teatru*, (în) "Scrișul bănățean", Timișoara, nr. 6, iunie, 1961, p.81)

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

VIATA ERA ÎN ALTĂ PARTE

CRISTINA CHEVEREȘAN

De aproape douăzeci de ani românii își amintesc, într-o formă sau alta, de comunism. După aproape douăzeci de ani de la răsturnarea simbolică a unui regim, trecutul își urmărește protagoniștii, răscolindu-i sau amuzându-i amar, marcându-i, refuzând să treacă în neființă și uitare. Și totuși, neființa și uitarea par a fi fost deziderate de lux ale unei ere producătoare de neoaameni pe bandă rulantă, necruțătoare cu elementele scoase din serie prin vicii de fabricație precum gândirea, emoția, sau acțiunea independente. Despre încercările, succesele și eșecurile comunismului în a anihila umanul, despre rezistența cotidiană, despre diferența care contează vin să vorbească, adunate laolaltă de Radu Pavel Gheo și Dan Lungu, șaptesprezece *Tovarășe de drum*.

Adriana Babeți, Anamaria Beligan, Carmen Bendovski, Rodica Binder, Adriana Bittel, Mariana Codruț, Sanda Cordoș, Nora Iuga, Cerasela Nistor, Ioana Ocneanu-Thiéry, Simona Popescu, Iulia Popovici, Alina Radu, Doina Ruști, Simona Sora, Mihaela Ursa și Otilia Vieru-Baraboi: iată plutonul combatantelor - trecute sau nu prin armata socialistă - aliniate, alfabetic, la raport. Toate contribuie la schițarea unui portret aparte al epocii despre care există nenumărate opinii, dezbateri, controverse, dar parcă insuficiente povestiri. Evitând pe cât posibil fantasticul și lacrimogenul, autoarele se străduiesc să jongleze cu absurdul și ridicolul experiențelor narate fără a cădea în patetic și a risca să plictisească generațiile pentru care mărturia ține loc de istorie.

Ele însele aparțin mai multor generații, reunite fiind de ideea coordonatorilor de a reconstitui din fragmente personale experiența feminină în "Epoca de Aur", de a revizita un set de locuri comune binecunoscute tuturor dar accesibile în special sensibilității și memoriei femeilor. Se vizează multiplicarea perspectivelor, echilibrarea și diversificarea discursului despre comunism prin investigarea de situații, contexte și evenimente prin lentila genului. Dacă în sfera publică actuală lucrurile cu adevărat importante par a avea inevitabil de a face cu politicul, cartea descrie mai degrabă implicațiile acestuia asupra socialului deformat de privațiuni și a mentalului individual și colectiv, abrutizat de ideologia și practicile oficiale.

"Până prin '88 însă, m-am bătătorit și nu-mi mai venea nimic: nici să râd, nici să plâng, nici să cânt, nici să boscorodesc". Mărturisirea scoate în evidență numitorul comun al unor existențe remodelate pervers de opresiune și penurie. Resemnare, pierderea speranțelor, reacțiilor, voinței: acolo se ajungea în majoritatea cazurilor, aceea era marea victorie a socialismului. Prin jurnale recuperate sau fabricate, prin dialoguri reale sau imaginare, prin transcrieri critice ale unor episoade intime sau transpuneri filtrate ale experienței comunității, autoarele prezente în volum se plasează pe varii trepte ale confesivului. Verigile de legătură le asigură însăși autenticitatea mărturiei, implicarea directă, emoțională, în realitatea consemnată.

Despre ce se scrie în grupul *Tovarășelor de drum*? În mod oarecum surprinzător, despre aproape toate subiectele publicațiilor

pentru femei de astăzi. Diferența e de nuanță: povestirile se scaldă în gri. Preocupări și activități ce ar putea părea banale sau simpliste în România lui 2008 sunt investite cu încărcătura statutului excepțional dobândit în epocă. Lucruri ignorate sau disprețuite, luate drept sigure de contemporane, sunt prezentate în aura deprimantei popularități de odinioară. Deschid la întâmplare: "*Visul meu de-atunci era o pereche de cizme, pentru că aveam numai pantofi - unele colege umblau chiar cu decupați pe zăpadă mare!*". "*Nu găseai chibrituri, brichete, șampon (pentru câteva sezoane, apăruse așa-numitul șampon uscat, care înlocuia în chip fericit nu doar șamponul, ci și apa), săpun, rujuri sau farduri. Iar când apăreau, prin rețele clandestine, cât de prețuite erau aceste obiecte!*".

Iată doar câteva culmi ale "sofisticării" surprinse de protagoniste de istorii de viață ajunse cu întârziere în pagină. Dacă azi remaiatul ciorapilor pare mai degrabă inedit, el e rememorat ca obișnuință și necesitate. (Proveniențele erau săpunurile, deodorantele (de parfum nu putea fi vorba!) sau hainele mai apropiate de ideea de îmbrăcăminte decât de cea de sac. "Nimicurile" ce umplu în mod firesc băi, bucătării, dulapuri și frigider de azi pătrundeau în viețile femeilor într-un "atunci" nu prea îndepărtat pe căi ilicite, înconjurate de nimbul mitic al inaccesibilului. Normalitatea odată abolită, frânturile-i supraviețuitoare nu mai reprezentau simple rămășițe, ci mari victorii ale umanului.

"O rezervă personală de țigări-cafeaciocolată era esențială în lumea trocului din acei ani". Nu e însă vorba de vreun răsfăț egoist, ci de o manieră de subzistență la scară largă, născută din mizerie (și perpetuată, din nefericire, pe alocuri, până în clipa de față). Cele șaptesprezece autoare nu documentează doar frustrarea datorată lipsei acute a trusoului elementar. Mai lungi sau mai scurte, mai intense realiste sau mai voalat literare, însemnările urmăresc traume și încercări rămase în istoria întunecată, "de sertar" a comunismului. Rare sunt cazurile în care nu e menționată măcar în trecere teroarea avorturilor ilegale. Adolescente lipsite de experiență sau mame de mai mulți copii, mii de victime ale unei legi absurde formează procesiunea de fantome din fundal.

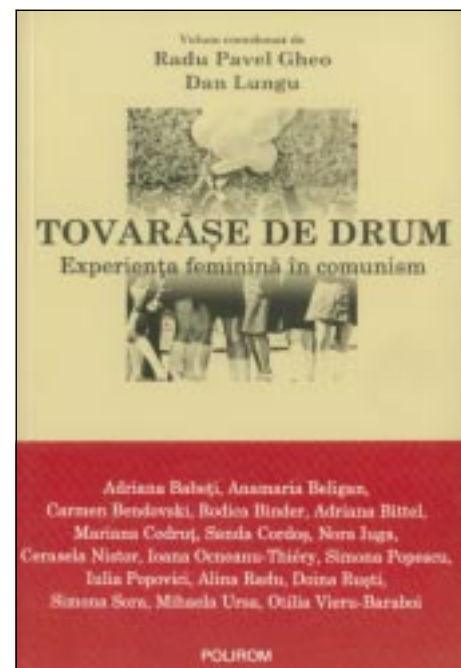
Maternitatea, atribut inalienabil al femeii, apare desacralizată de un sistem ce îngăduia opțiuni clare: fie renunțarea ("*eram hotărâtă să nu fac copii într-o lume socialistă*"), însoțită adesea de gesturi disperate, sinucigașe, fie acceptarea ideii de a crește un copil într-o lume în care lumina și căldura necesare dezvoltării oricărui organism viu deveniseră rarități. Fără a poza în martire, conștiința de faptul că au trecut prin toate alături de milioane de "alte" și "alți" fără nume, participante la proiect oferă o imagine impresionantă a drumului cu obstacole parcurs către 1989. Nu se prezintă drept Ioane d'Arc ale unei armate rebele. Lupta lor, asemenea celei a colegilor de serviciu, apartament și viață, a fost nespectaculoasă, surdă, imperceptibilă, cu arme precare și îndârjire aproape inconștientă.

Problemele ridicate în și printre rânduri nu rămân la suprafață. Câte cariere s-au

spulberat sau au trenat sub poverile fizice și psihice ale unui trai incert? Câte familii s-au destrămat, câtor copii li s-a luat dreptul la copilărie? Câți și-au pierdut sănătatea, mințile, viața în zbateri cel mai adesea inutile? Câți au încetat să creadă în oricine și orice, în ei înșiși? Sunt întrebări poate neformulate, ce planează deasupra unor texte-mărturisire pline de miez. Simbolică pentru stigmatul imposibil de trecut cu vederea e următoarea descriere: "*Da, există un corp comunist! E cuminte. Gura lui spune des 'mulțumesc'. Sau 'mă scuzați'. E indecent de decent. Îi e rușine. Să vorbească. Să se vadă prea tare. Să danseze cum ar vrea. Are privirea ușor plecată. Șovăie dacă să rîdă. Își detestă hainele. Și goliciunea. Nu știe ce să facă cu tinerețea lui. Se simte bine înotînd în apa mării, cât mai departe de țarm. Cît mai departe, acolo unde corpul se leapădă de pielea de broască (din creieri!).*"

Până la un punct, *Tovarășe de drum* e și povestea pe voci a evadării din sistem. Cu bună știință sau fără a-și da seama, toate naratoarele-protagoniste au ales calea îndepărtării de răul oficializat. Cartea de față stă mărturie. Copile, adolescente sau femei în toată firea, fiice, mame, soții, și-au păstrat luciditatea, spiritul de observație, capacitatea de a gândi și a simți, fără a transforma acest lucru într-o disidență politică, programatică, palpabilă. Unele s-au despărțit în timp de România, rupând dependența fizică de spațiul unor amintiri cu gust amar. Altele au rămas să consemneze din interior deviantul, schimbarea, ruptura. Remarcabilă e capacitatea lor de întoarcere veridică în timp și de schițare a unor notabile pagini de istorie socială și umană.

Fără a subscrie intenționat la o paradigmă "soft", autoarele trec în revistă modalități inedite de păstrare a iluziei de normalitate în vremuri de răstărite. O formulă preferată este cea a umorului de varii tipuri și calibre: hazul de necaz, râsul nervos, zâmbetul cu subînțeles, bancul contextualizat sau aluzia explicită pentru camarazi își găsesc

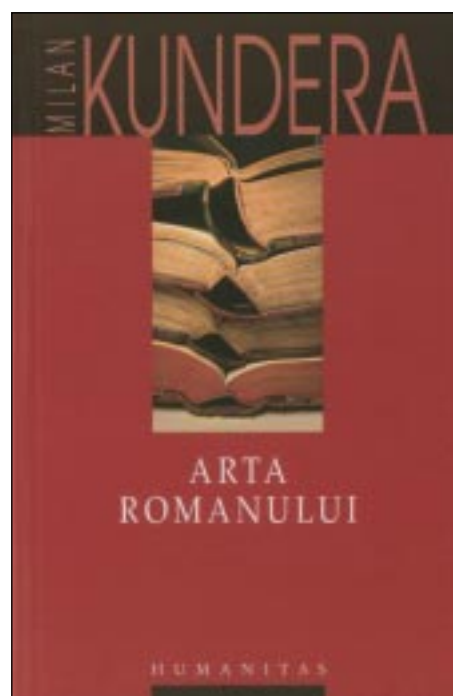
RADU PAVEL GHEO, DAN LUNGU
(coord.)

Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism

Editura Polirom, Iași, 2008 (320 p)

locul în jurnalele de bord ale unei expediții nedorite. Înfrumusețarea aparent imposibilă a cotidianului cu ingeniozitate și delicatețe, păstrarea căldurii sufletești prin detalii, menținerea relațiilor de familie și prietenie neafectate de aberantul înconjurător, recunoștința pentru binecuvântări mărunte sunt elemente ce dau coerență unui întreg pe cât de eclectic, pe atât de unitar. Indiferent de stil, de particularitățile scrisului, de viziune, cele șaptesprezece doamne și domnișoare spun povești cu personalitate și substanță proprie despre un trecut comun. Cititorului îi revine plăcerea de a identifica autoarele citatelor selectate mai sus, de a le discerne vocile, de a parcurge fiecare povestire cu ritmul, tonalitatea și atmosfera ei. *Tovarășe de drum* este o carte-document ale cărei ecouri vor dura. Și, poate, o deschizătoare de drumuri.

NOU la HUMANITAS

RITURI DE TRECERE ÎN COMUNISM

ALEXANDRU BUDAC

Trebuie să încep cu o mărturisire: nu am făcut armata. Am scăpat ca prin minune, după ce ani de zile am dus în fiecare toamnă adevărinite peste adevărinite care să ateste că am ocupații ce nu îngăduie să fiu încorporat. Probabil că există, prin vreun Comisariat, un sertar uriaș cu numele meu pe el. Îmi amintesc, printre altele, culoarul întunecos pe care eu și mai mulți absolvenți de facultate așteptam să declarăm dacă avem de gând să urmărim studii postuniversitare sau nu. Printre noi, un domn în vârstă, țănoș precum un cocoș, încerca să sară peste rând cu următorul pretext, repetat ca o mantră: "Băiatu' meu merge la masterat. E scutit de armată." La un moment dat, ofițerul care se ocupa de noi își pierde răbdarea și rage fioros: "Mai slăbește-mă dom'le ...ia uită-te acolo (gest larg cu mâna spre holul plin, unde noi rânjeam satisfăcuți că bătrânul era pus la colț)... îi vezi ? Toți sunt la masterat!" Așadar, nu o să pot povesti copiilor și nepoților mei amintiri de cătanie, dar cu siguranță le voi pune în mână *Răcani, pifani și veterani*. Cum ne-am petrecut armata, volumul coordonat de Radu Paraschivescu.

Am făcut această mică incursiune autobiografică doar pentru a sublinia faptul că, dincolo de curiozitatea de a vedea cum le stă în uniformă unor literați celebri, am citit cartea cu nesațul unuia dornic să se împărtășească dintr-o inițiere masculină care-i va rămâne pe veci inaccesibilă. *Răcani, pifani și veterani* a apărut cam în același timp cu *Tovarășe de drum* și la doi ani după *Cum era ? Cam așa ...* - volume în care oameni de cultură foarte diferiți au fost invitați să rememoreze evenimente semnificative din viața lor de dinainte de 1989. Totuși, amintirile din armată apar în colecția "Răsul lumii" de la editura Humanitas și astfel se înscriu imediat în registrul comic. Textele din volum sunt, fără excepție, captivante, dar nu întotdeauna comice. Depinde cum privești lucrurile. Ceea ce mi-a plăcut în mod deosebit a fost faptul

că nici unul dintre autori nu cade în acea nostalgie nătângă după perioada comunistă care încearcă să te facă să crezi că lucrurile nu mergeau chiar atât de rău cum spun unii. Dimpotrivă. Fiecare a decupat, într-un stil propriu, o felie mnemonică menită a fi însoțită într-o poveste de impact. Ceea ce te surprinde – și acest lucru îl remarcă și Radu Paraschivescu în paginile introductive – este similitudinea experiențelor. E ca și cum ai auzi întâmplări povestite diferit de niște bărbați care au trecut împreună prin ele. Diferențele între generații sunt practic anulate.

Armata română era în anii '60 (când a fost încorporat Șerban Foartă) la fel ca la începutul lui '90 (când s-a întors acasă Robert Șerban). Cu toții au avut de îndurat aceleași umilinte, aceeași instrucție stupidă și inutilă, aceeași mizerie cruntă din cazarmă. Au fost nevoiți să vorbească un limbaj de lemn oribil, să măsoare dormitorul cu bățul de chibrit, să mănânce eterna varză împuțită de la popotă, să suporte toanele unor indivizi obtuzi, violenți, frustrați și agramati, a căror supremă plăcere era să-i epuizeze pe recruți la un maraton cu masca de gaze pusă, cum spun și rimele "așa-zis plate" ale lui Șerban Foartă: "...și patru kilometri, cu masca pe figură/(de s-aburea parbrizul și n-aveam ștergător !)/către cazarma noastră, în pas alergător..." Unele episoade mi-au amintit de căpitanul Burci, personajul lui Pintilie din *Terminus Paradis*, altele, de vechile bancuri cu ordonanțe. Unele relatări sunt mai vesele, altele mai triste, în funcție de gradul de detașare al povestitorului față de o experiență neplăcută, deoarece pentru toți armata a însemnat un loc și o perioadă traumatizantă, fie și numai prin prostia, absurdul ori promiscuitatea presupuse de sistem.

ălin-Andrei Mihăilescu obține un tablou cubist cu trupul ostașului român. Fiecare componentă anatomică face obiectul unei reguli. De exemplu: "Nas – Unde nu-i săpun, vai de picioare

[...] Creier – Din *Regulamentul de ordine interioară*: "e interzis să ți se urce creierul la cap." Cristian Tudor Popescu istorisește o întâmplare desprinsă parcă din romanele lui Sven Hassel, cu soldați puși să facă la nesfârșit munci inutile, dar capabili să-i înfrunte pe superiori. Radu Paraschivescu propune o "ornitologică șaradă" de unde vom afla cum se comportau ofițerii Găină și Curcan cu recruții adunați în localitatea Corbu. Specialist în colecționarea perlelor limbii române, Paraschivescu nota, se pare, încă de pe atunci, consecințele flotărilor logico-lingvistice pe care superiorii nu le puteau face până la capăt: "Voi sunteți cincizeci și ceva de boi, iar eu sunt unul singur", se plânge locotenent-colonelul Petru Scafaru. Radu Naum, greu încercat la unitatea militară din Bacău (atât de faimoasă prin regimul ei îngrozitor, încât a fost supranumită "Bachau"), meditează amar: "...dacă în nouă luni se coace o viață, în nouă luni poate fi suspendată o viață." Robert Șerban a prins Revoluția în uniformă. Momentele de confuzie și de panică din decembrie '89 sunt precedate de câteva descrieri tulburătoare ale sărăciei și atmosferei sumbre din unitatea militară de la Craiova. "Junele filolog romanțios și mistic" Dan C. Mihăilescu, își descrie cu multă autoironie idealurile înflăcărât-virile de la încorporare, în opoziție cu situațiile stupide cărora a trebuit să la facă față. "...când inamicul începe să te bombardeze, tu, care stai de planton, trebuie să dai strigarea «tovarășe...(gradul)... permiteți să raporteze: pe poziția grupei noastre cad proiectile de artilerie». La șagălnica, obosita, autoper-siflanta mea observație cum că «la ce să strigăm, de vreme ce inamicul ne-a tocat deja mărunț, și apoi, ce fac eu, care mă bălbâi, că până strig eu formula cu pricina, deja poziția noastră e făcută mii fărâme», locotenentul Mocanu mi-a retezat-o ritos

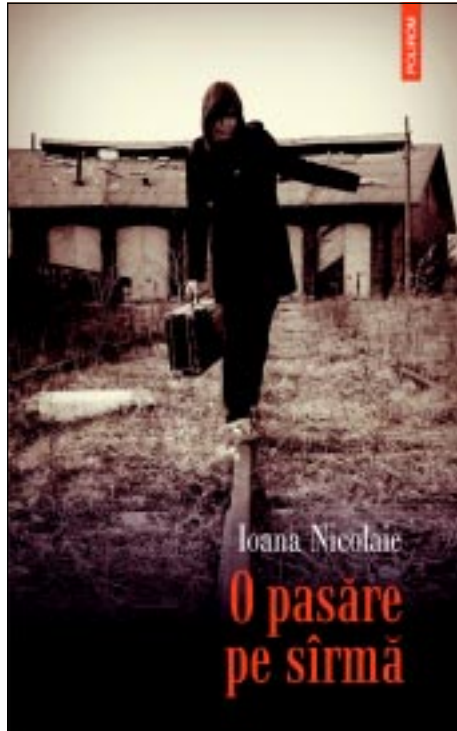
RADU PARASCHIVESCU (coord.)
Răcani, pifani și veterani
Cum ne-am petrecut armata
Editura Humanitas, 2008, 266 p.

cu un «Mihăilescule, tu mă crezi tâmpit?!?» Nici astăzi nu sunt sigur că i-aș putea răspunde, regulamentar, «to'a's 'lent, permiteți să raporteze: DA!».

Traian Ungureanu a fost găsit inap pentru serviciul militar de către comisia medicală, dar a păstrat o amintire intactă cu o superbă asistentă pe nume Vera și cu discul formației Gentle Giant intitulat, parcă ironic, *Civilian*.

Dincolo de otrava ideologică și de grotescul situațiilor, dincolo de simțul umorului și de filtrele diferite ale memoriei celor paisprezece autori adunați în volum, o concluzie se desprinde mai limpede decât toate: pentru cărturar, armata e o pierdere de vreme stresantă și ofensatoare.

la POLIROM

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

esotera

Sărbătorile nu s-au încheiat!
Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să ți rămână străină : cartea străină!
ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?
ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!
Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

REALITATE ȘI INVENȚIE

GRĂȚIELA BENGHA

Se întâmplă să auzim tot mai multe voci care deplâng viabilitatea istoriei literare. Concentrată în mod firesc pe literatura națională, cercetarea istorico-literară pare să vină în contradicție cu postulatul globalizării și cu judecățile care derivă din acesta. Este, așadar, istoria literară un demers prăfuit și inutil? Întrebarea revine adesea pe buzele scriitorilor, criticilor și cititorilor iar răspunsurile sunt, bineînțeles, dintre cele mai diverse. Unii aruncă istoria literară la coșul științelor perimate, alții sunt de părere că această interogație nu-și are locul în spațiul românesc. Într-adevăr, nu cred că se poate da un răspuns comun și adecvat tuturor culturilor, atâta vreme cât acestea sunt departe de a coagula o realitate uniformă. E greu de comparat, de pildă, felul în care cultura britanică sau cea franceză își pune în lumină creatorii și sincopile, amănările *sine die* cu care sunt tratate subiecte fundamentale în perimetrul cultural românesc.

În astfel de condiții, istoria literară stă la mâna unor autori care se iau la trântă cu tendințele, propunând o nouă așezare a lucrurilor sau alte perspective de abordare. Din această categorie face parte Mircea Anghelescu, ale cărui **Mistificațiuni** (Editura Compania, 2008) se conectează la o sursă reală de tensiune, pe cât de ignorată, pe atât de interesantă. "Există în toate culturile o zonă de umbră, puțin cunoscută marelui public și chiar specialiștilor, în care se plasează o categorie de documente, de scrieri greu de definit: pentru unii, cheie secretă a unor episoade oculte, încă neelucidate; pentru alții, un fel de rebut al istoriei, texte care nu sunt ceea ce par sau au vrut să pară. La prima vedere, ele sunt doar compuneri apocrife, falsuri, «mistificări». [...] În literatură însă, mistificările nu sunt doar «altceva decât pretind» să fie, niște contrafaceri care, odată dovedite, își pierd orice valoare."

În această zonă de umbră pătrunde Mircea Anghelescu și distinge, acolo unde mai nimeni nu se obosea să caute, o țesătură străvezie care conferă textelor calități incontestabile. În alte spații culturale, cercetarea falsurilor și a mistificărilor literare se sprijină pe o tradiție ce coboară până la Walter Scott sau Anatole France, iar interesul față de literatura deviantă a mistificatorilor a continuat să se manifeste în lucrări de primă importanță, așa cum sunt cărțile lui Jean Francois Jeandillou, ale lui K.K. Ruthven sau Nick Groom. În schimb, istoria literară românească a cam evitat această zonă, mulțumindu-se să demonstreze falsul, fără a căuta și motivațiile sale. Cartea lui Mircea Anghelescu umple acest gol semnificativ: urmărește felul în care ideile se pot transpune în nuclee narative și mituri fondatoare, evidențiază probleme de identitate culturală și pune în lumină înlăturarea unor tabuuri tradiționale. Or, bogăția descoperirilor se leagă inevitabil de specificul textelor studiate. Nu plagiatele fac obiectul cărții, ci o altă categorie de scrieri, opere de ficțiune ivite

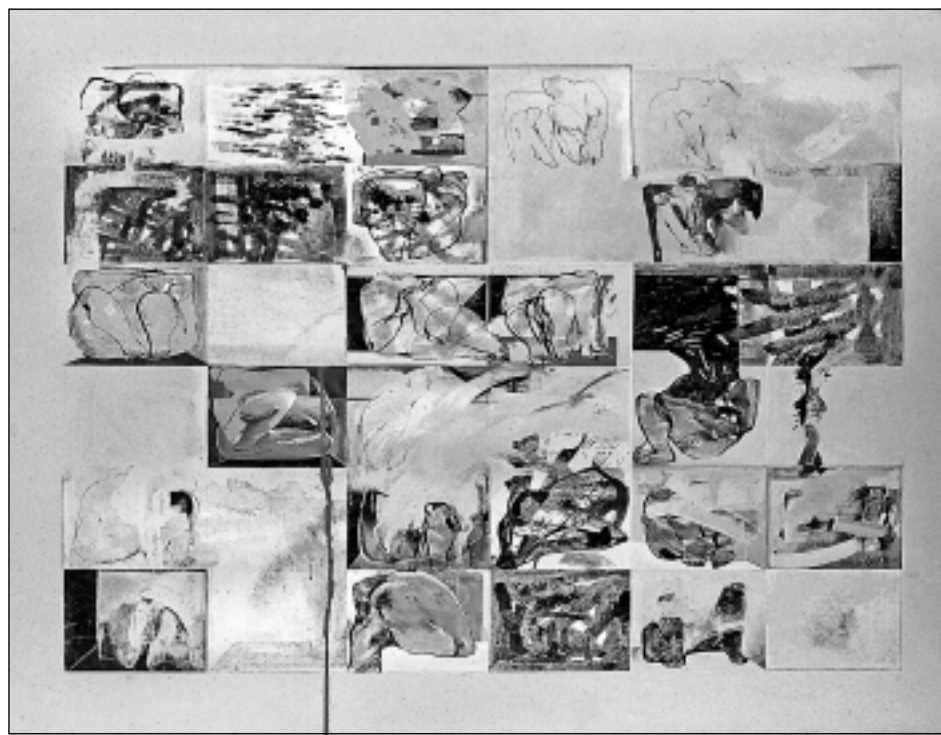
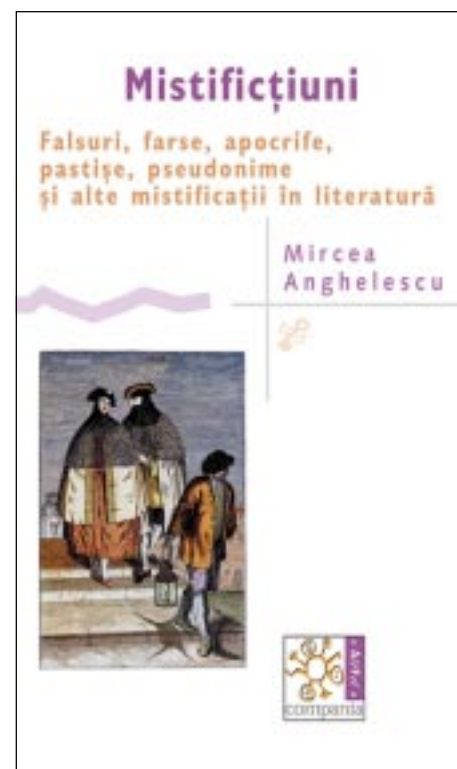
dintr-un proces de creație efectivă, care poartă o mască și seamănă cu literatura. Iar acest *fals literar* este "el însuși o ficțiune pusă într-un text; o ficțiune la pătrat, o ficțiune a ficțiunii, adică o ficțiune care își mistifică propria identitate – o *mistificațiune*."

Falsurile, farsele, apocrifele, pastişele sau pseudonimele dovedesc resurse surprinzătoare, care îndeamnă atât la prizarea crudă a textelor, cât și la generoase salturi interpretative. De la cronica lui Huru, testamentul lui Ștefan cel Mare, **Însemnările de călătorie** ale lui Dinicu Golescu, farsele făcute de Hasdeu "Convorbirilor literare", până la afacerea Caion, la mistificările lui Adrien Le Corbeau sau pseudonimele lui Ștefan Octavian Iosif, Dimitrie Anghel ori Felix Aderca, texte mai mult sau mai puțin cunoscute relevă asperități psihologice, senzaționale volute ale fanteziei sau grimase ludice impresionante. Oricare dintre capitolele cărții ar merita să fie citat, orice personaj constituie, în felul lui, un caz. Unul dintre cele mai cunoscute este C.A. Ionescu, celebrul acuzator al lui Caragiale. Grafoman patologic, a semnat sute de traduceri ale unor opere inexistente, a inventat o scrisoare a Papei Bonifaciu XI, care conținea o referire la Mircea cel Bătrân, și-a însăilat o listă de opere publicate în Franța și s-a pretins, cu emfază, doctor în litere. Dacă *satanica perversitate* decelată de Pamfil Șeicaru în caracterul lui Caion a zguduit viața culturală românească, falsurile lui Adrien Le Corbeau au fost găzduite de cultura franceză. Pe numele adevărat Rudolf Bernhaut, acesta pleacă la Paris în 1910, dezamăgit că nu reușise să se impună în lumea literară bucureșteană. Scrie enorm, încearcă în zadar să câștige amicitia lui Octave Mirbeau și Anatole France, întâlnește o doamnă care a fost cândva apropiată de Guy de Maupassant și hotărârește să forțeze intrarea în literatură. Cum?

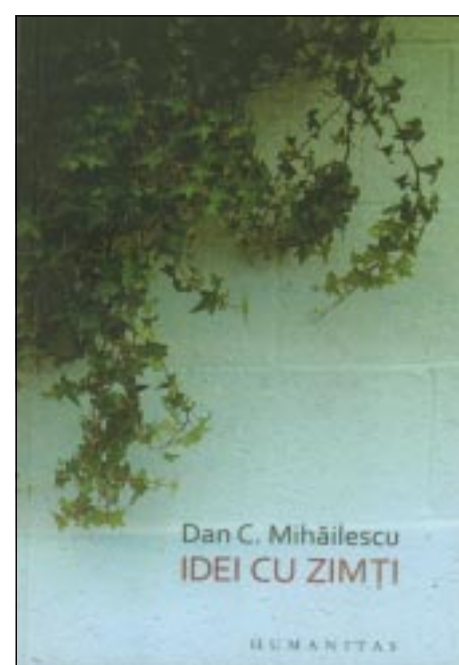
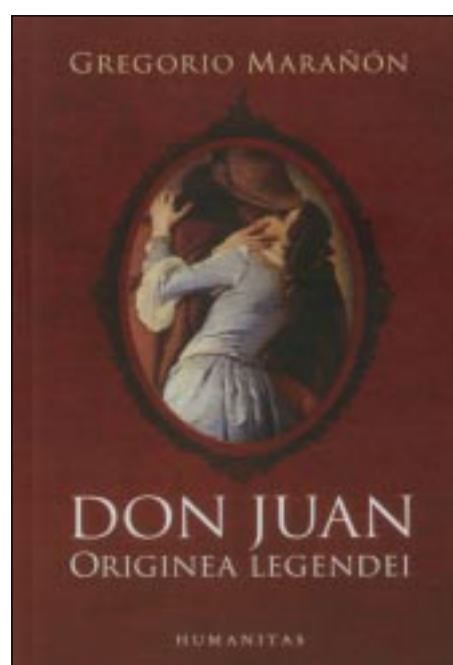
Redactează captivantele memorii (evident, fictive) ale unei doamne, sub titlul **Guy de Maupassant intime**. Succesul este atât de mare încât Adrien Le Corbeau furnizează alte două segmente ale acestor note. Specialiștii sunt păcăliți, căci însemnările "au fost obținute printr-o muncă de bijutier, de cercetare și izolare migăloasă a unor expresii, fraze, contexte caracteristice din proza lui Maupassant. Acesta îi dau textului propus un aer «mai adevărat decât adevărul»". Inspirația de geniu (cum o numește un critic francez), spiritul aventuros și abilitatea cameleonică de a se transpune în alte personaje contribuie la reușita lui Adrien Le Corbeau, a cărui mistificațiune nu a fost dezvăluită decât de propria lui mărturisire. Și totuși succesul nu a schimbat prea mult destinul autorului. Periplul său literar e urmărit de Mircea Anghelescu cu ochi detectivistic și talent interpretativ: aventura lui Rudolf Bernhaut la Paris ascunde drama neputinței de a distinge lumea reală de lumea imaginară. Sau literatura scrisă de cea trăită. Tot o dramă, de această dată izvorâtă din

probleme de personalitate, trăiește Felix Aderca, scriitor productiv și interesant (măcar) pe planul dezinhibării și al sincronizării provocatoare cu temele literaturii europene. Apărător fervent al lui T.H. Lawrence, Felix Aderca îndrăznește să vadă mai departe povestea doamnei Chatterley. Nu oricum, ci devenind Clifford Moore.

Mistificațiuni le nu au pretenția să epuizeze un subiect cu mult mai multe resurse decât s-ar fi bănuț. La urma urmei, falsuri, farse, apocrife și pseudonime au mai fost și vor mai fi. Unele eșuate, altele demne de atenție, câteva excelente. Fără ifose teroretizante, deși stăpân pe noutățile bibliografice, Mircea Anghelescu împletește în **Mistificațiuni** calmul riguros al bibliotecii cu savoarea narativă și jubilația interpretativă. Iar lectura, în loc să se poticnească printre expuneri neproductive, se lasă mereu îmborsită de răcoarea prăfoasă a documentelor și de aromele bine individualizate ale mistificațiunii.

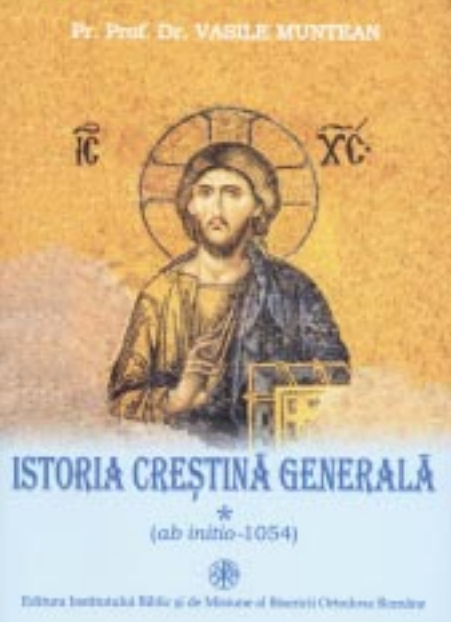
NOU la HUMANITAS

ISTORICI ȘI PĂRINȚI BISERICEȘTI

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) Un așteptat manual de istoriografie sacră ne oferă Pr. Prof. Dr. **Vasile V. Muntean**: *Istoria creștină generală*, vol. I (*ab initio*–1054), vol. II (1054–*până azi*), Editura Institutului Biblic și de Misiune al

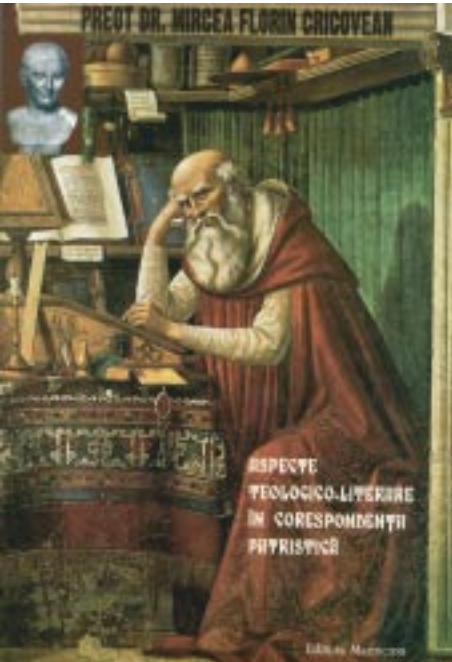

B.O.R., București, 2008, 360 p. - 484 p. Prefată și apărută cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, lucrarea constituie o sinteză admirabilă de profil, un compendiu al evoluției creștinismului de la origini până în prezent, accesibil nu doar teologilor, ci tuturor celor sincer interesați de orientare teoretică și bibliografică într-un domeniu imens și stufos. Cele cinci mari părți sunt îmbogățite cu liste bibliografice, tabele cronologice, indici tematici și onomastici, ba chiar și de 106 ilustrații de bună calitate, ducându-ne cu gândul la o ideală complinire din perspectivă creștină a *Istoriei culturii și civilizației* începute de Ovidiu Drimba, și încă fără erorile cronologice sau de informație ale acestuia din urmă. Acribia universitarului timișorean este proverbială, iar calitatea discursului său științific impecabilă; nu rămâne decât să menim acestui demers intelectual și teologic succesul avut de precedentul manual de referință al autorului, cel de *Bizantinologie*, neegalat la noi până în zilele de acum.

(II) O versiune autohtonă onorabilă a unui celebru tratat dogmatic vasilian este **Sfântul Vasile cel Mare, Împotriva lui Eunomie. Expunere a credinței niceene**, trad., note Ierom. Lavrentie Carp, Editura Cigarux, Piatra-Neamț, 2007, seria "Credo", 212 p. Tradusă în premieră, scrierea e redată foarte literal, pentru a nu trăda esența teologică a originalului, deși sintaxa greacă translată prea exact pe românește împiedică lectura fluentă și solicită eforturi suplimentare din partea cititorului. Din cele cinci cărți elaborate între anii 363-365, specialiștii moderni le socotesc apocrife pe ultimele două, dar ansamblul își arată coerența și în varianta integrală ce combate erezia susținută de episcopul arian Eunomios de Cyzic în *Apologia* sa din 361, ce ilustra o doctrină anomeică, tincturată aristotelic și neo-platonician, stârnind mânia polemică și condeiul Părinților Bisericii din epocă. De notat că la finele veacului al IV-lea Eunomios, cel ce numea teologia

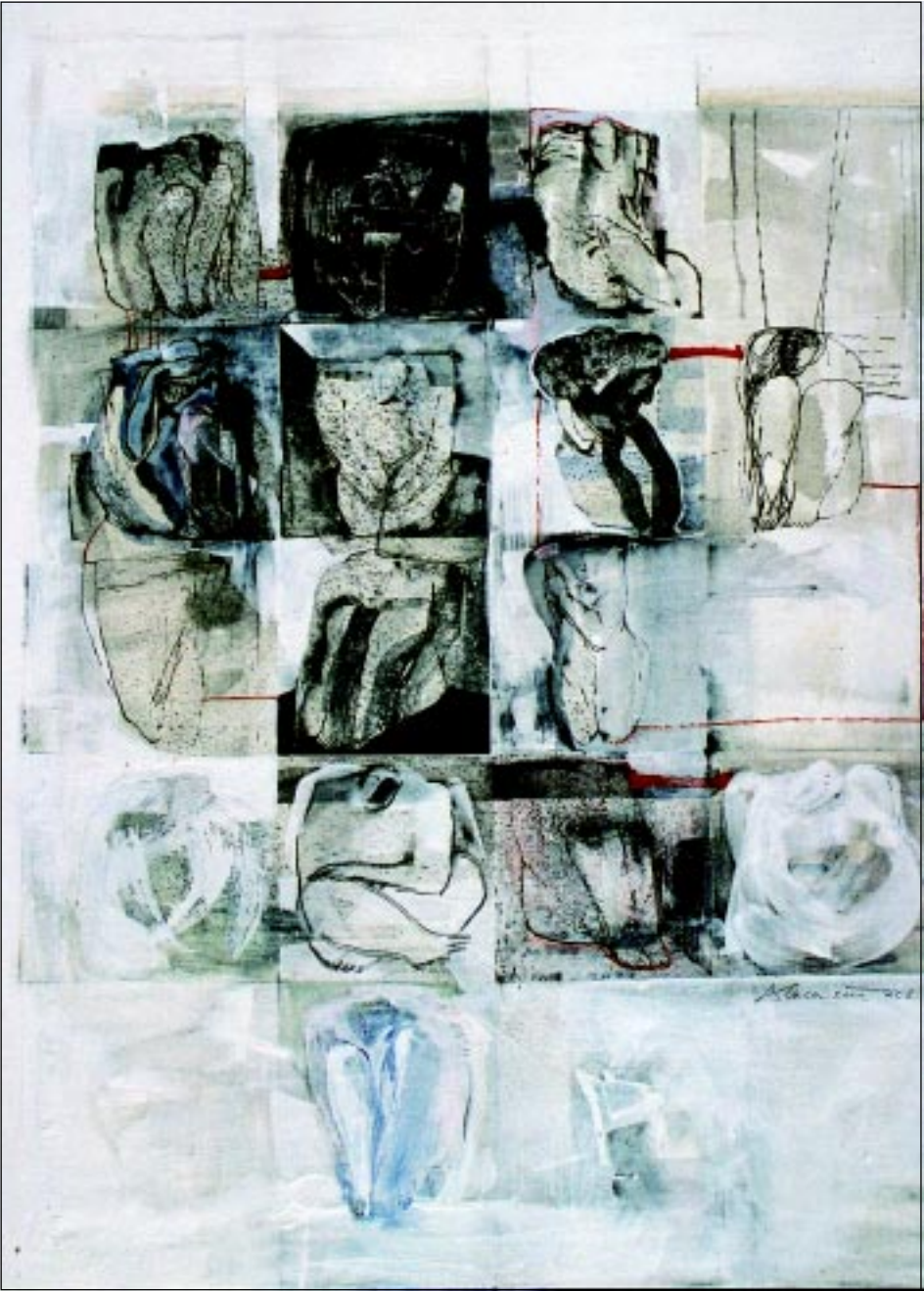
"tehnologie" și pe Dumnezeu doar "Nenăscutul", a fost exilat în antica cetate moesiană Halmyris, Razelmul dobrogean de acum.

(III) După o serie de lucrări pregătitoare consacrate dreptului canonic, epistolelor vasiliene și ambroziene și pe urmele fidelei traduceri a *Commonitoriului* lui Vincențiu de Lerini, învățatul paroh al bisericii timișorene "Sf. Ilie" ne oferă o carte masivă și bine structurată: **Preot Dr. Mircea Florin Cricovean, Aspecte telogico-literare în corespondența patristică**, Editura Marineasa, Timișoara, 2008, 330 p. Este de fapt un

repertoriu analitic pe deplin component ce jalonează momentele clasice din literatura latină și din cea patristică ale domeniului epistolar – un izvor inestimabil de informații despre lumea veche și oamenii ce o populau, mereu în actualitate pentru toți cei interesați de adevărata viață pulsând în spatele recilor imagini standard din Epinal. Chiar dacă nu poate îmbrățișa totalitatea acestei vaste problematice, cronicarul modern conturează micromonografiile coerente despre scrisorile maeștrilor clasici Cicero și Plinius cel Tânăr, despre epistolele unor titani grecofoni precum Părinții capadocieni, Ioan Gură de Aur, Atanasie cel Mare, Chiril al Alexandriei sau de limbă latină ca și Ciprian al Cartaginei, Ambrozie, Augustin, Ieronim, Grigorie cel Mare. Felicitări apoi pentru multitudinea de traduceri epistolare inserate în volum, unele dezgropate din publicații rare, altele foarte noi, câteva realizate chiar de autorul meritoriu al cercetării de față, ce va deveni curând *sine qua non* în repertoriile patrologilor locului.

(IV) Trebuie să omagiem proiectul apariției în condiții editoriale de lux a scrierilor duhovnicești aparținând Monahului Nicolae Delarohia, ca volum secund al seriei de *Opere*: **N. Steinhardt, Dăruind vei dobândi. Cuvinte de credință**, ediție de Ștefan Iloaie, Mănăstirea Rohia & Editura Polirom, Iași, 2008, 592 p. Aceste veritabile "eseuri teologice", axate mai mult pe praxisul vieții încreștinate decât pe seci teoreme *ex Olympo* mi-au reamintit plasticele cronici interbelice ale "filozofului surzător" G. K. Chesterton, la fel de insular ca și *front men* catolic în

Anglia precum savantul român convertit la ortodoxie în Jilava și călugărit în codrii Maramureșului. Multă căldură umană și nenumărate dictoane, apoftegme, citate strălucitoare se înșiruie pe aceste pagini impecabile stilistic, perfect moderne și totuși

proaspete ca un izvor de munte neatinș de sevragele modernității. Ca un corolar limpid al publicării, avem și vocea miraculatului rostitor pe CD rostind conform canoanelor bisericești și preceptelor optimei retorici o Predică la Duminica Ortodoxiei.

ARIERGARDA BULETIN DE ȘTIRI

- Departamentul de informatizare Ariergarda, filiala Berlin, reprezentat de Ricarda Ilse și Erick Pilk, avansează în construcția portalului străzii Emanuil Ungureanu. Amintim că acest portal are ca scop promovarea turismului cultural din Timișoara.
- Istoricul străzii și al fiecărei clădiri va fi prezentat în patru limbi: română, germană, maghiară și sârbă. Dinamismul portalului este redat de poveștile ce îl au ca personaj pe Anastasius Skarlatto, un locuitor al străzii din anul 1828. De asemenea, vor fi realizate diferite reportaje literare ale cafenelelor și ale barurilor de pe stradă.
- Portalul va conține și o parte de actualitate, în care vor fi prezentate firmele, librăriile, cafenelele, restaurantele, magazinele de pe stradă. Cu alte cuvinte, infrastructura turistică.
- Tot în cadrul proiectului *Istoria pe internet a străzii Emanuil Ungureanu*, Asociația Culturală Ariergarda în parteneriat cu Trustul de presă Agenda, pregătește sărbătoarea străzii Ungureanu, care va avea loc în 18 octombrie 2008. Cu ocazia acestei sărbători va fi lansat portalul în prezența autorităților locale și se va înființa comitetul de locatari al străzii, inițiat de Zoltán Kovács. Vor avea loc evenimente muzicale, literare și artistice.
- Echipa redacției Ariergarda, alcătuită din Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Helmut Britz, Alex Potcoavă și Oana Doboși, împreună cu Trustul de presă Agenda, pregătește o broșură care va conține prezentări ale portalului și programul sărbătorii străzii. Prezentările vor fi traduse și în germană, maghiară și sârbă. Ioan Hațegan și Andrei Kiss, binecunoscuți specialiști în probleme ale patrimoniului istoric și natural al orașului, ne-au acordat interviuri ce ne ajută la îmbogățirea informațiilor istorice de pe acest portal.

OANA DOBOȘI

CARTEA CARE M-A FĂCUT OM

Îmi șterg ochelarii de privit în monitor și scormonesc după o schemă de explicații ușoare pentru un proiect care s-a născut fără moașe, fără travaliu, în taină. De ce am căutat cartea care m-a făcut om și am extins căutarea dincolo de pielea mea? Pentru că am vrut să văd pe ce sunt clădit, unde e piatra tare care ține întreaga șandramă, ce-i deosebește și-i apropie pe alții de mine, cine și ce ne schimbă. Mi-am forțat mintea să-și amintească acea carte care i-a produs ceva: o stare de bine, un moment de rătăcire, o regăsire, un șoc (paleta de senzații poate fi largă). Dintre toate, imaginea lui Alexis Zorba a ieșit doi milimetri în față. Nu știu dacă mintea (sau complementarul suflet) mi-a găsit fișierul corect din arhivă, însă nici n-aș mai fi putut obține vreo revizuire după ce o întreagă ambianță a fost recreată pentru a mă convinge că-i just așa: un pat nestrâns din noapte, o alungire și-o abandonare în el, cu o carte în mână, răsete nestăvilite, pagini întoarse cu repeziciune, nevoia de a spune și altora ce-ai descoperit, poftă de viață. Se poate să fi fost și altele care m-au format ca om, dar asta una și-a câștigat un loc pe podium. În rândurile ce urmează sunt alte mărturii, de oameni care s-au iubit la diferite vârste cu anumite cărți. Iar căutarea, pornită sub umbrela Cărturești, merge mai departe, pe mail, la: clungu_ro@yahoo.com

COSMIN LUNGU

ANDREI MEDINSKI

Pe vremea când începusem să citesc, era în top Editura Cartea Rusă sau cam așa ceva. Și filmele sovietice gen *Omul nu se predă!* La biblioteca sătească, epurată de tot ce era burghezo-moșieresc, cărțile cu traduceri din rusă erau nou-nouțe. Atunci și acolo am citit un volum de nuvele de Turgheniev. Era în carte o bucată despre o întrecere între cântăreții sătești. Se întâmpla undeva într-o cârciumă din nesfârșita stepă rusească. De unde taman se întorseseră o grămadă de săteni din prizonierat. Întrecerea sau, mai bine zis, cheful descris în nuvela aceea semăna foarte tare cu ce se întâmpla în crâșma unde mergeam să-i cumpăr țigări tatei. Așa-numitul făgădău din satul ardelean unde copilăream. Dar ce diferență și finețe de redare și tratare a evenimentului în carte! Cred că asta m-a surprins și m-a convins ce înseamnă literatura adevărată. Fericita trecere de la faptul trăit la artă! Din păcate, sau poate din fericire, eu am fost și am rămas un tip vizual!

OVIDIU FORAI

În primul rând, mulțumesc pentru invitația de a participa la această campanie, al cărei subiect este fascinant. Prilejuieste un sondaj interior în copilărie, care nu poate fi decât reconfortant. Chiar și marcată de lipsuri, copilăria induce o anume reverie oricui... În ce mă privește, cartea care mi-a schimbat oarecum viziunea despre viață este *Insula misterioasă*, de Jules Verne. Am citit mai bine scris ca oriunde cum omul poate supune natura, cum inteligența este neprețuită în condiții limită, cum rostul nostru e să ducem mai departe lumina cărții, a științei și artei, cu orice sacrificii.

ANDREI VIRGIL IONIȚĂ

Cu siguranță nu mă pot pronunța asupra unei singure cărți care m-a determinat să fiu un alt om. Lucrurile de acest gen se petrec în timp și de aceea sunt frumoase. Însă prima carte care mi-a apărut în minte a fost *Jurnalul fericirii*. De fapt, nu pot spune că am citit-o. Am devorat-o, am zburat cu ea, am fost întemnițat și eliberat, m-am convertit definitiv la ortodoxism, am învățat ce este reinventarea unui om rătăcit. Am fost eu și cartea, dar nu singur... În niciun caz nu m-am simțit singur. Această carte a zidit în mine o cale spre Dumnezeu. Încă nu am ajuns la El, însă mi-a dat toate motivele din lume să sper că pot ajunge la El. *Jurnalul fericirii* reprezintă un manual de încredere pentru mine. Nicolae Steinhardt m-a învățat că prin efortul de a iubi necondiționat oamenii (până și dușmanii) poți dobândi adevărata libertate.

LĂCRĂMIOARA SOVAR

Cartea despre care nu aș fi gândit vreodată că îmi va marca atât de puternic adolescența și, în definitiv, tinerețea cred că ar fi romanul lui Constantin Chiriță *Cireșarii*, deși atunci când am citit anunțul vostru primul gând a fost la *Viața pe un peron* a lui Paler. Influențe de peste tot, tinerețe zbuciumată, iubiri dureroase și prea repede trecătoare, dar tot la *Cireșarii* mă întorc, pentru că măcar amintirea

lor mă face să râd, spre deosebire de romanul lui Octavian Paler, care încă îmi dă fiori. Cu *Cireșarii* am petrecut zi de zi, am râs, am plâns, am fost atât de pătrunsă de acțiunea romanului, că am ajuns să organizez la bunică-mea în sat, Semlacul Mare, Timiș, expediții împreună cu verișorii mei și cu prietenii din sat... Prindeam caii colectivului ieșiți la păscut și îi încălecam, intram în cazematele construite prin timpul războiului și duceam propria noastră luptă, ne făceam cabane în duzii de peste drum, prindeam fluturi și libelule de pe câmp pentru insectar. Am luat până și râie de la oile din sat care se adăpau în pârâul în care noi ne chinuam să prindem pești și scoici cu mâna. Și acum, că îmi aduc aminte, mă umflă râsul. Între timp am crescut mare, dar tot o *Cireșară* am rămas, am călătorit foarte mult încă de la vârsta de 17 ani, mai recent am realizat cu adevărat ce "avioane" am de fapt în cap, când am abandonat meseria de jurnalist, deja căzută în desuetudine, părerea mea, aflată foarte departe - în România - de valorile ei reale, și m-am angajat în cadrul unei companii aeriene numai pentru a-mi continua aventura... Și povestea merge mai departe...

LUMINITA MOSOR

Procesul lui Kafka. Nu mă puteam numi devoratoare de literatură atunci când m-am apucat de citit *Procesul*. Am terminat-o într-o noapte și de atunci mă termină ea pe mine ori de câte ori absurdul "proceselor" din viața de zi cu zi (și se întâmplă destul de des) se materializează într-o conversație cu șeful, colegii, iubitul sau părinții.

MIHAIL MUȘAT

Cartea care mie mi-a schimbat perspectiva în viață: *Siddhartha* de Herman Hesse. Pentru mine a reprezentat modelul de căutare în viață. A fost acel exemplu cu care am rezonat de parcă aș fi fost el. În prima fază am regretat puțin pentru că trăiesc în ziua de azi și nu în acea perioadă, că sunt în România și nu India - o țară mai încărcată spiritual de astfel de exemple. Apoi m-am trezit și am început să trăiesc în prezent. De atunci am descoperit din ce în ce mai mult lumea orientală, am atras noi și noi oameni minunați în viața mea, am început să construiesc proiecte minunate (cum ar fi lumbuna.ro), dar, cel mai important, să mă simt din ce în ce mai bine cu mine... să mă accept, descopăr, accept din nou... și tot așa.

ALIN IVENTA

Cuenta conmigo de Jorge Bucay. O carte al cărei titlu are două înțelesuri: 1. Povestește cu mine. 2. Ai încredere în mine. Și cred că până la urmă asta e esența vieții: să ai încredere în tine, pentru a fi capabil să ai ce povesti mai departe/mai târziu.

BIANCA LEU

Mai important decât visul este să poți renunța oricând la el. Cartea: *Recviem pentru un vis* - Hubert Selby jr. La început nu îți doreai nimic - aveai nevoie de "ceva" care să facă nimicul tolerabil. Apoi ai prins curaj și ai început să visezi - acel "ceva" îți spunea

că totul e posibil. "Și parcă ieri era vară, acum ninge." Iar tu nu mai ai visul. Doar cei 25 de ani, o dragoste și o prietenie de care nu-ți mai pasă, un adevăr care doare și pe care refuzi să îl crezi. Rămâne doar regretul că ai pierdut TOT. Iar finalul... îl știm cu toții. Și toate acestea doar pentru că la un moment dat ai făcut o alegere greșită - drogurile. *Recviem pentru un vis* (cartea și filmul) strigă nevoia oamenilor de a visa pentru a putea trăi și de a uita că e nevoie să trăiești pentru a visa în continuare. Nu e (doar) o carte despre tineri, cum nu e (doar) o carte despre narcomani. Dar acest aspect te marchează cel mai profund. Pentru că ești și tu un Harry, o Marion sau un Tyrone C - simți cum timpul trece, vrei să profiți de el; ți se spune că ți-ai ratat viața, vrei să uiți de eșec; ai nevoie de o alternativă la încrederea de sine ce îți lipsește, ești oricând în pericolul de a-ți găsi una jalnică.

CLAUDIA TĂNĂSESCU

Le văd pe toate, aproape fără efort, pe raftul cel mai de preț al bibliotecii din memoria mea (care nu are neapărat corespondent în biblioteca mea reală). Și mi-e greu să vorbesc despre una dintre ele, întocmai cum mi-e greu să vorbesc despre oameni care au însemnat foarte mult pentru mine. Și acum îmi dau seama că, deși aceste cărți au fost fiecare o revelație pentru mine și m-au zguduit din temelii, nu am mai avut curaj să le recitesc. Poate întocmai cum ți-e frică să te reîntâlnești după mult timp cu cineva care a fost important pentru tine, temându-te că nu va mai avea nimic să-ți spună, iar dincolo de o amintire nu mai rămâne decât melancolia schimbării.

... *Insuportabila ușurăte a ființei* (Kundera), *Lumea de ieri* (Zweig), *Călătorie la Ixtlan* (Castaneda), *Țara mea imaginată* (Allende), *Alexis Zorba* (Kazantzakis), *Memoriile lui Hadrian* (Yourcenar), *Alchimistul* (Coelho), *Dune* (Herbert), *Orbitor* (Cărtărescu), *Vineri sau limburile Pacificului* (Tournier), *Viața pe un peron* (O. Paler), *Martin Eden* (Jack London), *Micul prinț* (Exupéry), *Mitul lui Sisif* (Camus), *Memoriile lui Eliade*, *Ușa interzisă*, *Declarație de iubire*, *Jurnalul de la Păltiniș* (Liiceanu), *Zbor în bătaia săgeții* (Patapievici), *1984* (Orwell), iar dacă mă întorc mult în timp, înspre copilărie, sunt cărțile lui Jules Verne, citite pe nerăsuflăte, cu aventuri trăite împreună cu eroii lor, visându-mă pe mări și continente îndepărtate, vise ce nu m-au părăsit nici acum (spre neliniștea părinților mei).

Și aș putea citi în continuare titluri de pe acel raft aparte, însă mă opresc, deoarece știu deja despre ce carte voi scrie. Cea pe care am recitat-o totuși de curând, trecând de teama reîntâlnirii. *Lupul de stepă*. *Siddhartha*. Da, sunt două cărți într-una, așa le-am cunoscut eu. Găsită în biblioteca unor rude, într-o vară prea lungă (cum numai când eram elevi/studenți

aveam) pe care o umpleam citind, o carte din colecția "Romanul secolului XX", cu copertele de carton îngălbenite, cu colțurile îndoite, o carte neatractivă din exterior, dar înăuntru o comoară. O carte despre care nu mi-a vorbit nimeni, dar am ales-o dintre atâtea, ca dintr-o întâmplare, deși nu cred că e ceva în totalitate întâmplător în viețile noastre. Prima întâlnire cu această carte a fost... cred că în urmă cu mai mult de 10 ani. Însă nu voi scrie despre *Lupul de stepă* acum, deoarece, spre deosebire de atunci, acum mă simt mai apropiată de *Siddhartha*. Ce ne spune *Siddhartha*? Nu umbla pe căile bătute de alții, căci nimeni nu te poate învăța lucrurile cu adevărat importante, iar calea ta e unică și nu ți-o poate revela nimeni, doar tu o poți găsi (remember și Kafka - *În fața legii*).

Ascultă-ți sufletul, pleacă din locul cunoscut și comod, *take the road less traveled*, nu lăsa obișnuința să te lege, experimentează, pierde totul, pierde-te și apoi găsește-te, de fiecare dată altul și tot mai mult tu însuși, ai curaj să lași în urmă tot ce a fost important pentru tine la un moment dat și să mergi mai departe, construiește zidul și apoi dărâmă-l, fii deschis la lume, ascult-o, învață tot timpul din toate și de la toate, de la asceți, de la bogătași, de la cărți, de la iubiri, de la vin, de la oraș, de la munte, de la Buddha, de la criminali, de la pești, de la copac, de la copil, de la pasăre, de la bătrânul luntras, de la prieten, de la fluviu, fii una cu ei și nu te opri la nimic ce te închiștează într-un singur rol, căci tu ești totul într-unul și trebuie să simți totul: suferință, dragoste, foame, frică, beție, inerție, furie, dorință, primejdie, părăsire, disperare, neputință, ură de sine, orgoliu, și mai ales învață să râzi de toate, să nu (te) iei în serios (ceea ce spunea și lupul de stepă, de altfel), ajungând să zâmbești cu zâmbetul iluminat al lui Buddha, cu bucuria neîntinată a unui copil... *After all, life IS a miracle*.

ANA-MARIA BOTNARU

Cartea care m-a făcut om poartă un titlu poetic - *Zbor în bătaia săgeții*. Când mi-a căzut în mână pentru prima oară, am făcut noapte albă (disperată că am atât de puține dicționare de neologisme la îndemână). Apoi, timp de doi ani, nu am lăsat-o din mână. Frumusețea ei îmi pare și astăzi neverosimilă. Cartea asta a reușit două lucruri, la fel de importante: să îmi impună câteva teme noi și să îmi confirme altele, în posesia cărora mă aflam deja. După cei doi ani de (re)lecturi succesive, mi-am dat seama că nu ajunsesem mai departe, ci... în altă parte. Am încetat să mai tolerez superficialitatea (a mea în primul rând), am devenit atentă la ideea de destin și la spectacolul inteligenței... Contemplând *Zborul* lui Horia Patapievici, am înțeles că lupta cea mai importantă pe care o poți duce e lupta cu tine însuși și cu timpul care ți-a fost dat. Restul e tăcere...

SARABANDA TERORII

OTILIA HEDEȘAN

Știu exact cum am aflat, la începutul acestei veri, de cartea Larisei Turea despre foametea din anii 1946 – 1947 din Basarabia și nu sunt neapărat mândră de întâmplare. Preocupată de documentarea legată de cercetările mele din ultimii ani referitoare la satele locuite de români din Transcarpatia și Bucovina, am făcut o serie de investigații bibliografice legate de marea foamete din Ucraina anilor 1932 – 1933. Am constatat, astfel, că de la documentele serioase și responsabile, trecând prin literatura nepoților migranților din ținuturile ucrainenești în Occident, până la filmele americane de acțiune tot mai proaste însă și tot mai numeroase care acroșează, oricât de marginal, probleme legate de Ucraina, amintirea mării foamete este un subiect de top. În registru dramatic și în formulări memorabile, dar și prin aluzii simpliste, greu de perceput ca atare de un observator novice în chestiune, uriașele suferințe ale populației din Ucraina interbelică ies în față, ca și când acum ele sunt una din puținele mărci identitare ale acestei mari țări care este în gravă căutare de sine, care va să zică, în gravă căutare a unei "ucrainități".

Am constatat — dar am constatat cu amărăciune —, astfel, că număr între cititorii postulați de volum și pe care autorii îi prezintă destul de amănunțit-contextual pe coperta a patra, în sensul că știu cum se pune problema mării foamete interbelice din Ucraina, însă nu pot spune mai nimic despre un fenomen basarabean similar. Sau, în litera volumului:

"Moldova Sovietică: 1946 – 1947: mama face turte de iarbă și pământ și le împarte cu grijă între copii. Tatăl pleacă la oraș, în căutare de hrană și la întoarcere moare în pragul casei, epuizat de foame. Vecinului cineva i-a furat calul și i l-a omorât ca să-l mănânce. Iar despre o femeie ce locuiește câteva case mai încolo s-a auzit că și-a ucis mezinul de câteva luni pentru a-și hrăni ceilalți copii. Între timp, detașamentele de rechiziționare își continuă cu sârg misiunea, ca nu cumva să fi scăpat vreun bob de grâu prin podul cuiva.

S-a scris mult despre foametea din 1932 – 1933 din Ucraina, dar câtă lume știe că a mai fost o foamete, la fel de cruntă, în Moldova — cauzată nu de secetă, cum se pretinde în documentele vremii, ci de zelul autorităților comuniste —, care a ucis peste 200 de mii de oameni? Volumul de față vine să umple acest gol cu mărturii cutremurătoare ale supraviețuitorilor, documente și fotografii de arhivă. Deși lectura este aproape insuportabilă, odată ce ai deschis cartea n-o poți lăsa din mână, pentru că totul pare scos dintr-un roman de groază inabil exagerat. Numai că e perfect autentic."

Indubitabil tulburătoare, în sensul convențional al termenului, dar și într-un sens mult mai profund, căci lectura povestirilor răscolește până la măduva oaselor și stârnește reacții organice, *Cartea foametei* mi se pare mult mai mult decât o lectură marcantă. Desigur că ea se citește fără nici o posibilitate de a te întrerupe, căci odată declanșată sarabanda relatării terorii

este în imposibilitate de a o abandona măcar pentru câteva clipe, sperând că dacă o duci până la final dai de o soluție, scapi de corvoadă, ieși din labirint, cumva...

Importanța volumului mi se pare, însă, că trebuie descoperită în câteva din contextele care îi pot fi construite. Mai întâi, *volens nolens, Cartea foametei* apare pe un anumit peisaj — actual, vezi bine — al publicațiilor românești pe tema memoriei comunismului. Dominanta acestui peisaj o reprezintă, după mine, numărul mare de apariții dedicate memoriei comunismului târziu. După *O lume dispărută, Patru istorii personale urmate de un dialog cu H.-R. Patapievici* (Polirom, 2004), a lui Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ion Stanomir, respectiv după *Anii '80 și bucureștenii* (Paideia, 2004), scoasă de un grup de cercetători de la Muzeul Țăranului Român din București par să se fi deschis, efectiv, zăgazurile povestirii întâmplărilor de acum trei, maximum patru decenii.

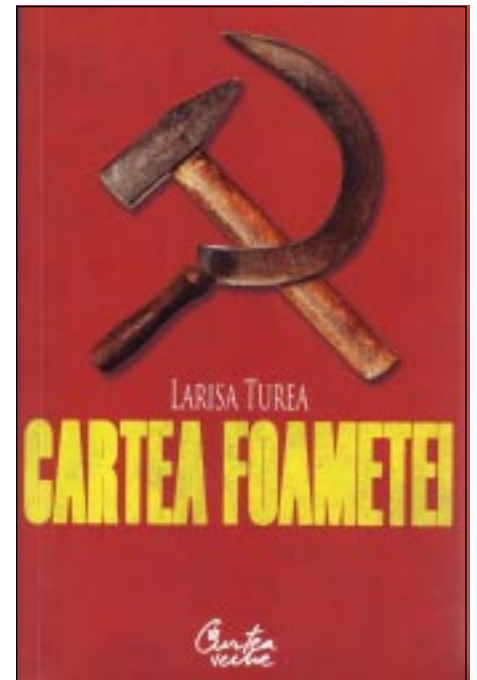
Nu e vorba doar de faptul că martorii ororilor epocii staliniste se duc, încet-încet, dintre noi, că în locul generației experimentate "sunt distribuiți" alți oameni care au alte amintiri, ci și despre o apetență pentru un nou tip de memorie și un nou tip de poveste memorială. Temele deportărilor în Bărăgan și Siberia, temele lagărelor de exterminare naziste, marile traume ale evreilor, nemților ori populațiilor de romi, închisorile clasei politice și ale intelectualității democratice din România interbelică, rezistența anticomunistă din munți sau colectivizarea agriculturii au fost tratate, deja, în deceniul trecut, în cărți reprezentative și care s-au clasicizat într-o oarecare măsură. Odată intrate în bibliografia obligatorie și indexate drept demne de învățat la școală, aceste teme dure-roase pare să fi obținut, în mod compensatoriu, o recunoaștere care, reabilitând victimele, pare să funcționeze ca un gen de terapie.

Ei bine, memoriile pe care le propune Larisa Turea contrastează cu acest peisaj actual al bibliografiei românești. Prin povestea foametei de după instaurarea puterii sovietelor în Basarabia revenim la anii '50, revenim la opresiunile de tipul genocidului cu violență, revenim la disperarea unor generații care încă nu înțeleg ce se petrece în jurul lor și speră în mod obsesiv că totul e doar o halucinație care trebuie să ia, într-o bună zi, sfârșit.

În altă ordine de idei, aș desena pentru *Cartea foametei* și un al doilea context, mult mai puțin pregnant, însă la fel de revelator. Cele aproape cinci sute de pagini de mărturii despre viața de zi cu zi din Basarabia anilor 1946 – 1947 propun o schimbare de registru în raport cu o bibliografie în ton minor – dulceag referitoare la "ținuturile de dincolo de Prut". Visurilor în roz cu podurile de flori, cu fraternitatea evidentă și general recunoscută, idilismului specific al relatărilor despre Moldova de dincolo le ia locul, iată, o poveste amplă, consistentă și extrem de gravă, o poveste despre un

teritoriu înfometat de genocid și care, deși nu se formulează decât subliminal acest lucru, suferă deoarece a fost abandonat.

Povestea orfanului lăsat de izbeliște și părăsit mai apoi în mâinile unui alt părinte infinit mai dur și care își propune să înceapă educația cu o corecție exemplară, soră cu moartea, cam asta mi se pare a fi experiența pe care o surprinde *Cartea foametei*. Dacă e să folosesc o metaforă a spaimei pe care am găsit-o în carte, aș spune că oamenii din satele basarabene s-au maturizat brusc, la anii 1946 – 1947, asemeni copiilor lor care înțelegeau instantaneu că nu trebuie să dea curs invitațiilor insistente de a intra în casele unor bătrâni neputincioși, fiindcă aceștia i-ar fi putut atrage acolo pur și simplu ca să-i mănânce. Iar aici metafora e deja depășită. Marea foamete basarabeană, spune povestea restituită prin nu mai puțin de cincizeci de voci de Larisa Turea, nu mai avea resurse să trateze canibalismul ca pe o simplă metaforă. Se raporta la el ca la o incredibilă realitate.

LARISA TUREA

Cartea foametei

Traducerea documentelor din limba rusă de Larisa Turea și Victor Limbide, București, Curtea Veche, 2008, 452 p. + 35 foto alb-negru.

CENTRE
CULTUR
EL-FRAN
CAIST-
MISOARA

SUPRAEXPUNERI
11 - 30 NOVEMBRE 2008

A PATRA EDITIE A ÎNTÂLNIRILOR
FOTOGRAFICE INTERNAȚIONALE
DE LA TIMIȘOARA

APEL LA CANDIDATURI
"SUPRAEXPUNERI OFF"

"Images de confins / Confins d'images – OPEN UP"

Data limită pentru depunerea dosarelor : 20 SEPTEMBRIE 2008

Ești student(ă) la o Facultate de arte în România?
Înscrie-te la Întâlnirile Fotografice de la Timișoara "SUPRAEXPUNERI OFF"
cu o serie de minim 5 fotografii cu tema "Frontiere".

SUPRAEXPUNERI 2008

Cea de-a IV-a ediție a SupraExpunerilor își propune să exploreze tema "Frontiere", folosindu-se atât de noțiunea implicită de teritoriu, cât și de aceea de frontiere ale imaginii: până unde poate merge imaginea fotografică pentru a putea atinge limitele mediului său?

Aceasta este tema încredințată celor două tinere curatoare, de origine română - Oana TĂNASE, și franceză - Carine LE MALET, a căror sarcină este de a explora mutual aspectele largi ale acestei tematici pe baza unui dublu-curatoriat destinat întăririi procesului de cooperare bilaterală artistică între cele două țări și de creare a unor veritabile pasarele în domeniu.

"IN"

Expozițiile artiștilor selecționați de către curatoarele acestei ediții și conferințele programate sunt completate de prezentări și dezbateri. Aceste expoziții, conferințe și dezbateri constituie partea "IN" a SupraExpunerilor.

"OFF"

O expoziție colectivă este prevăzută pentru a constitui partea "OFF" a SupraExpunerilor.

"SupraExpuneri OFF" va avea loc într-un spațiu ales de către organizatorii celei de a patra ediții a Întâlnirilor și va beneficia de labelul manifestării.

Detalii pot fi obținute la adresa <http://www.ccftimisoara.ro/?id=605>.

MATEMATICA, LA FEL DE INEFABILA CA' POEZIA

SOLOMON MARCUS

Corina Rujan: Stimate domnule academician Solomon Marcus, vă aflați la Timișoara cu prilejul celei de-a 59-a ediții a Olimpiadei Naționale de Matematică. Aș vrea să vă întreb mai întâi care este partea pozitivă a unui asemenea eveniment și care este rolul olimpiadei pentru formarea unui tânăr matematician?

Solomon Marcus: Partea pozitivă o constituie faptul că îi adună laolaltă pe copiii care s-au îndrăgostit de matematică, pentru că toți au venit de plăcere la această olimpiadă. Sigur, ei au trecut prin diverse selecții, dar la prima etapă au venit neîmpinși de la spate de cineva și au reușit să ajungă la această fază națională. Deci îi avem la un loc pe cei care iubesc matematica, pe cei care se bucură de înțelegerea matematicii. Atrăgând atenția asupra lor, chiar sub această formă sportivă a olimpiadei, care nu se potrivește din toate punctele de vedere cu natura matematicii, s-ar putea ca în viitor și alți copii să se simtă atrași și să vină să-și încerce forțele la o astfel de olimpiadă. Dacă vreți, face parte integrantă din campania permanentă pe care trebuie să o ducem pentru a-i atrage pe copii la matematică.

Trebuie să fim lucizi, să vedem realitatea: din păcate, deocamdată, cei mai mulți elevi resping matematica și la întrebarea "De ce învățați matematica?" dau răspunsul descurajator: "Pentru că ni se cere la examen sau la admitere sau la un concurs și vrem ca cei care dau acest răspuns să devină cât mai puțini și chiar să dispară. Acesta este pariul nostru, al educatorilor de matematică.

— Ați vorbit ieri, în Aula Universității, și despre neajunsurile, totuși, ale unei asemenea întreceri. Este olimpiada trambulina cea mai potrivită pentru formarea unui viitor matematician?

— Noi impunem la aceste olimpiade o seamă de reguli, de restricții, pentru simplul motiv că suntem obsedați de următoarea idee: cum să asigurăm obiectivitatea criteriilor de evaluare a lucrărilor, a soluțiilor propuse de elev, în așa fel încât atunci când unul vine cu o contestație să-i putem arăta ușor de ce a obținut un anumit punctaj și nu altul.

— Și există asemenea criterii obiective, chiar dacă nu la modul absolut?

— Cred că exagerăm în această privință și că am fi putut proceda ca la gimnastică, unde e un juriu, ai cărui membri dau note, care pot fi foarte diferite între ele. Ne ambiționăm să măsurăm performanța matematică, lucru uneori imposibil. Deci, aici, probabil mai trebuie să lucrăm.

— Există oare niște etape pe care un elev foarte talentat ar trebui să le parcurgă pentru a ajunge într-o bună zi un veritabil matematician?

— Nu se poate da o rețetă în această privință. A fi matematician creator, a fi poet, a fi compozitor, sunt lucruri care țin de imponderabile. Matematica e la fel de inefabilă ca și poezia. Dar putem să stimulăm, adică putem să facem următorul lucru: să evităm acele metode, acele obiceiuri care, în mod sigur, descurajează posibile surse de creativitate. De pildă, unul din ele este obiceiul, din păcate, răspândit mult în școală, de a nu stimula, de a nu educa nevoia și capacitatea de a formula întrebări; deci

de a nu educa la copil nevoia și capacitatea de a inventa întrebări interesante, de a le spune cu voce tare și de a fi luat în atenție cu aceste întrebări.

De multe ori se întâmplă că atunci când un elev pune o întrebare, profesorul caută să scape cât mai repede de ea, de teamă că altfel nu-și îndeplinește planul. Aici se află una din rădăcinile eșecului educației. N-avem voie să facem lucrul acesta. Întrebarea elevului este lucrul cel mai important.

— Problemele propuse la olimpiadă vizează creativitatea sau ele au preponderent un caracter tehnic?

— Și una și alta. Dar punctajul are în vedere un anumit mod de rezolvare. Deci problema este ca elevului să-i dea prin gând.

— Cum spunea Moisiil.

— Da, da. S-a întâmplat că au fost și unii care au încercat alte căi, unii chiar au reușit pe alte căi, dar lucrul acesta s-a întâmplat rar. Sigur că în găsirea răspunsului, faptul că unuia îi vine ideea fericită, altuia nu, sunt chestiuni care țin de situația din momentul respectiv. Se știe că orice om are momente în care mintea lui lucrează mai intens și momente în care e relativ mai adormit. Și sigur că de aceea se spune că cineva este în formă la un anumit moment, ca în cazul unui sportiv, că a fost sau n-a fost în formă, în ziua respectivă, n-a prins o zi bună, sau lucruri de felul acesta. Există, asta este, evident, dezavantajul, pentru că în mod obișnuit, în munca științifică sau, în general, de creație, în orice domeniu, dacă încerci într-o zi să scrii, să lucrezi și simți că n-ai dispoziția necesară, te oprești și încerci mai târziu, a doua zi. În cazul olimpiadei te afli sub imperiul a trei dictaturi: dictatura locului în care te găsești — n-ai voie să-l părăsești, dictatura duratei fixe în care trebuie să te încadrezi și dictatura chestiunilor care ți s-au dat de rezolvat. În mod obișnuit, un matematician creator își alege el întrebările, problemele de care să se ocupe. Nu stă cineva să-i impună: uite, de asta să te ocupi.

— Fac o paranteză despre cazul lui Dan Barbilian, care a fost olimpic, a câștigat un premiu, Țițeica a fost președintele, a primit niște cărți...

— La *Gazeta Matematică*. Dar nu, stați puțin. Eu nu cred că a fost olimpic. El a rezolvat probleme. Le rezolva acasă. Să nu confundăm lucrurile. Deci, le rezolva acasă, nu era legat de nici o constrângere, chiar dacă trebuiau rezolvate într-un număr de zile. Nici nu existau olimpiade atunci.

— Voiam să mă refer la altceva, la creativitate. După un timp știu că și-a dat cărțile primite ca premiu la anticariat și nu l-a mai interesat matematica rezolvării de probleme pentru că, probabil, căuta creația.

— Dar în ultimii ani ai vieții i s-a retrețit această plăcere și a reluat unele probleme.

— Probabil așa, ca pe un rebus înalt.

— Da, da. Nu, chestiunea aceea cu cărțile la anticariat e o chestiune întâmplătoare, nu trebuie generalizată. Să fie clar, Barbilian nu avea spontaneitate. El și ca profesor nu avea spontaneitate, nu cred că ar fi dat randament la olimpiade, dar pe vremea școlarității lui încă nu existau olimpiade, dar exista *Gazeta Matematică*, unde apăreau probleme propuse elevilor și el trimitea soluții pe baza a ceea ce lucra acasă, deci nu era legat de restricțiile astea

de la olimpiadă.

— Ați găsit în lucrările participanților la olimpiadă soluții care arătau originalitate, soluții cu totul ieșite din comun?

— Eu n-am corectat. I-am întrebat pe colegii care au corectat. De data aceasta, așa cum mi-au spus colegii direct implicați, nu. O lucrare cu totul ieșită din comun n-a existat.

— Dar în anii precedenți?

— Au fost.

— Și ce s-a întâmplat cu elevii respectivi?

— Eu am o broșură care se cheamă *Matematica în România*. E în limba engleză. Și acolo, la un moment dat arăt pentru o serie întreagă de foști olimpici, pentru o serie întreagă de actuali matematicieni importanți, trecutul lor de olimpici.

Au fost destul de mulți. Dar nu e o regulă generală. Avem și matematicieni foarte importanți care n-au participat la nici o olimpiadă. Avem și mari olimpici care n-au devenit matematicieni, au devenit ingineri sau altceva, dar mulți dintre ei au devenit matematicieni importanți, e adevărat.

— Domnule academician, predau într-un liceu umanist matematică și istoria matematicii, ca opțional. Care credeți că ar putea fi căile prin care un profesor de matematică în situația mea ar putea să atragă interesul elevilor umaniști la un studiu serios al matematicii? Cum s-ar putea ajunge ca la un liceu teoretic umanist matematica să fie, totuși, o disciplină importantă?

— Da, da, la noi există încă mentalitatea conform căreia umanistii au nevoie de mai puțină matematică. Complet fals. Uite, vi le iau pe rând: în științele economice, care sunt o disciplină socio-umană, matematica este esențială și cele mai multe Premii Nobel în economie s-au dat pentru lucrări matematice; există apoi domeniul lingvisticii matematice și computaționale, de mare anvergură, în care se lucrează enorm de mult în toată lumea; există psihologia matematică, iarși foarte importantă. Să nu mai vorbesc

că muzica, artele vizuale se prevalează esențial, chiar în bazele lor, de matematică. Chiar am scris aici, în registrul Liceului "Ion Vidu": "Cum se poate omite faptul că bazele muzicii occidentale au fost puse de Pitagora, care vedea matematica și muzica într-o alianță indestructibilă?"

— De fapt, până la urmă, interdisciplinaritatea aceasta este salvarea învățământului, nu? Comunicarea între discipline, întrepătrunderea lor sunt foarte importante, dar ne aflăm încă foarte departe de atingerea acestui ideal.

— Evident, sigur că da. Este departe de realitate din cauză că nu i s-a dat atenția cuvenită. E păcat.

— Dumneavoastră, care aveți preocupări atât de variate — lingvistică, matematică, poetică matematică, semiotică, filozofie, istoria științei..., o sumedenie de domenii frumoase, deosebit de interesante, cu ce vă ocupați în prezent?

— În prezent lucrez la corectura unui nou volum din seria de *Paradigme universale*, din care am publicat trei cărți la editura "Paralela 45" și acum lucrez la o nouă versiune a cărții mele *Timpul*, din anul 1985 și care va fi tot în seria *Paradigme universale*. Apoi, mă pregătesc să plec la 21 mai în Finlanda, unde voi participa la un Colocviu Internațional de Biologie matematică și computațională.

— Aș vrea să vă întreb despre libertatea din matematică și din artă, despre legătura dintre ele.

— Libertatea, în artă, de ce? Deci la ce se referă această libertate? Vedeți, e faptul acesta care trebuie înțeles bine: în ce constă componenta ludică a matematicii? Pentru că, în general, școala aici eșuează. Predăm matematica de la ora 8 la 8,50 și elevii intră în recreație și se pot juca. Nu. Important este să descopere jocul chiar în ora de matematică, un joc marcat de libertate și gratuitate. Adică ești liber să încerci diverse căi, fără teamă că vei fi sancționat pentru greșeli sau eșecuri, exact pe dos decât cum

e la olimpiadă. Și să faci acest lucru de plăcerea acestei activități, nu pentru că ți se cere, nu pentru că va trebui să dai examen pentru el, ci pentru plăcerea spirituală, sufletească a acestei căutări care ar trebui să se plaseze în directa continuare a plăcerii pe care o are copilul când e curios să afle și mereu pune întrebări.

— **Grigore Moisil spunea că "pentru un copil și pentru un matematician jocul e o treabă serioasă".**

— Da. El a formulat totdeauna foarte pregnant ideile acestea pe care noi le formulăm într-un mod mai nefericit. Așa este, da. Și-mi aduc aminte chiar că odată era în vizită la Palatul copiilor și o fetiță de vreo 4 ani i-a pus întrebarea: "Dumneavoastră vă plac visele?" Și el a răspuns: "Cum să nu, eu am visat odată că eram într-o ședință și când m-am trezit eram într-adevăr într-o ședință". Da, vedeți, asta este o glumă matematică, pentru că este o glumă care se bazează pe ceea ce se numește în logică autoreferință.

— **Cu privire la abstractizarea din matematică și din arte, adică din literatură, arte plastice, muzică etc, ce ne puteți spune?**

— În aceste domenii, sunt o serie întreagă de idei matematice care s-au bucurat de mare succes, de pildă: teoria haosului și geometria fractală au pătruns în arte. Avem muzică fractală, literatură fractală. Un important profesor de literatură, român din Statele Unite, Virgil Nemoianu, observa că legătura literaturii cu matematica, cu fizica modernă și cu biologia, cu informatica este mai puternică decât legătura literaturii cu științele sociale. Vă dați seama? Că te-ai aștepta să fie invers.

— **Și Heisenberg, în Pași peste granițe a abordat această problemă și dumneavoastră chiar l-ați citat în discursul de recepție în Academie.**

— Da, și Niels Bohr, în scrierile lui filozofice. Ei au emis multe idei, mai e Teorema lui Gödel.

— **Că "matematica nu e perfect rațională".**

— Timp de 2000 de ani am trăit în ideea că orice enunț sau e adevărat sau e fals, a treia posibilitate nu există. Acum știm că, în anumite condiții, acest lucru nu mai este valabil. Secolul al XX-lea a adus o mutație în modul de a înțelege demonstrația matematică.

Altă mutație a venit din folosirea calculatoarelor în demonstrațiile teoremelor. Noi eram obișnuiți ca demonstrarea unei teoreme să o concepem ca pe o activitate exclusiv logică. Acum, prin pătrunderea programelor de calculator în modul de demonstrare a unor teoreme, ideea de demonstrație are o componentă empirică foarte puternică. Depindem de parametrii fizici și computaționali ai calculatorului la care lucrăm și de toate vicisitudinile programării la calculator, de faptul că gândirea algoritmică nu poate fi întotdeauna controlată tot prin gândire algoritmică.

Prin ceea ce a pus în evidență teorema de incompletitudine a lui Gödel și prin promovarea calculatorului ca instrument de demonstrație, s-a schimbat complet modul de a înțelege un enunț matematic, o demonstrație matematică și o teoremă.

— **Teorema, care e un spectacol, nu? Așa ați spus...**

— Așa au spus vechii greci.

— **Acum am aflat etimologia, din discursul dv. de recepție.**

— Am luat cuvântul "teoremă" din franceză, dar rădăcina e din greacă, unde "teorema" înseamnă spectacol; iar "matematica" înseamnă, în greacă, cunoaștere.

— **Da, mathesis: Știință, cunoaștere.**

— Acesta era numele generic al

cunoașterii, da.

— **Sau mathema.**

— Mathema, da. Grecii au dezvoltat mult ideea aceasta a legăturii dintre matematică și teatru. Ați văzut că discursul meu de recepție se referă la aceasta.

— **Da, în Teatralitatea limbajului matematic.**

— Da. De altfel, se vede lucrul ăsta, uite chiar când predai analiza matematică, noțiunile acestea de convergență, de limită. Spui: se dă un ϵ pozitiv, să găsești un η care depinde de el și atunci chestiunea poate fi concepută ca un scenariu cu două personaje, unul care propune valori pentru ϵ și altul care trebuie să găsească valorile corespunzătoare pentru η , care să răspundă la satisfacerea inegalității respective. În cartea lui Courant și Robbins, carte importantă ...

— **Ce este matematica?**

— Da, *Ce este matematica?* Acolo se pune în evidență acest scenariu teatral, în modul de prezentare a noțiunilor de bază ale analizei matematice.

— **Foarte frumos.**

— Da.

— **Matematica = spectacol. Matematica, nu numai teorema.**

— Da, da.

— **Mi-a plăcut o afirmație, pe care ați făcut-o tot în discursul dv. de recepție, cu privire la faptul că în viața dumneavoastră profesională ați învățat nu numai de la profesorii dumneavoastră, pe care i-ați avut ca maștri, ci și, nu mai puțin, de la unii dintre discipoli, de la cei meritorii. Și l-ați evocat pe Vasile Ene, un caz impresionant.**

— Am ales un exemplu. Am preferat să aleg un exemplu al unuia decedat pentru că îmi era foarte greu să aleg dintre cei în viață. Am mai mulți, și despre toți nu puteam vorbi că nu era semnificativ, iar ca să alegi unul dintre ei...

— **Nu era cea mai bună soluție.**

— Și atunci am ales unul dispărut, dar nu doar pentru că e dispărut, ci pentru că este unic în autenticitatea sa. Vasile Ene venea dintr-o familie atât de săracă, încât nu avea în casa în care a copilărit nici o carte. Părinții nu s-au ocupat de loc de educația lui. Și totuși, în aceste condiții, a avut o pasiune atât de puternică de a cunoaște încât a ajuns matematician. Asta mi s-a părut remarcabil. În timp ce alții, care au casa plină de cărți, nu știu să beneficieze de ele.

— **Ce înseamnă talentul!**

— Am avut în Istoria Matematicii românești un caz similar, unul care este considerat cel mai important geometru român, Gheorghe Vrăncianu. El venea dintr-o casă de țărani săraci analfabeți. Era destinat să stea cu oile la păscut, pe câmp. De altfel, primii ani ai vieții așa i-a petrecut.

— **Revenind la raporturile matematicii cu literatura, o punte de legătură între matematică și poezie poate fi considerat și mitul.**

— Asta e istoria. Prima fiică a miturilor a fost literatura. Homer. Să nu uităm că Homer trăiește cu câteva sute de ani înainte de primii mari matematicieni greci Thales și Pitagora. Ei vin la câteva sute de ani după Homer. Deci, literatura e fiica cea mare și matematica este fiica cea mai tânără.

— **Întotdeauna am crezut că arta are prioritate în raport cu știința. Greșesc?**

— Nu știu. Așa s-a întâmplat. Literatura și matematica au păstrat o serie întreagă de trăsături comune, moștenite de la mituri și, evident, au dezvoltat și unele deosebiri, dar toată situația aceasta este foarte complicată, am descris-o într-o serie de lucrări, întâi în trei cărți: *Poetica matematică*, în 1970, *Artă și știință*, în 1986 și a treia, *Întâlnirea extremelor*, Editura "Paralela 45", 2005. Și matematica și poezia sunt marcate de această optimizare, cum o numesc eu,

"optimizare semiotică", de a putea exprima cât mai mult în cât mai puțin.

— **"Maximum de gând în minimum de cuprindere" — Gauss.**

— Formidabil cum le țineți minte! Îmi place. Exact, da, da. Și observați că, în poezia sa, Ion Barbu realizează o concentrare maximă, care n-a mai fost întâlnită în poezia românească. A polemizat în acest sens cu Arghezi, cel mai important poet român al secolului al XX-lea.

— **Vă place mai mult decât Barbu?**

— Nu mai mult, ci altfel. Nu are rost să-i ierarhizăm pe cei mari. Vă spun acum de ce m-a atras Arghezi mai mult decât Blaga, este o chestiune pur personală. Îmi plac cu precădere poezii care exploatează posibilitățile limbajului. Arghezi face lucrul acesta într-o măsură mult mai mare decât Blaga. Blaga nu e atât un poet de limbaj, cât unul de atmosferă, de reflecție filozofică. Dar punctul de polemică al lui Ion Barbu s-a legat de această optimizare semiotică pe care o realizează teorema în matematică, marea teoremă, și versul în poezie.

— **Dar despre Dan Barbilian, ca profesor?**

— A, în cartea mea *Întâlnirea extremelor* am un capitol mare despre Barbilian și pagini întregi descriu cum era el ca profesor. Vă invit să citiți, e greu să spun acum în câteva cuvinte. A fost un profesor extraordinar,

un profesor de care aveau groază studenții mediocri și de care se pasionau cei talentați. Pentru el nu existau studenți indiferenți. Pe unii îi iubea și pe alții îi ura. El trăia numai în atitudini extreme. Da, da, el mereu pune întrebări, el mereu dialoga cu sala și dacă vedea că un student se sustrage acestui dialog, încrunta privirea.

Odată s-a aflat în sala de curs un vagabond, venit acolo pentru a evita frigul de afară. La un moment dat, Barbilian pune ochii pe el și-i adresează o întrebare legată de ceea ce preda. Tăcerea vagabondului îl scandalizează pe Barbilian: "Te pomenești că dumneata nu știi nici măcar ce este un grup?" Și atunci s-a ridicat un student și i-a spus: "Domnule profesor, nu vă supărați, dânsul nu e student, nu e de la noi", la care Barbilian exclamă: "Ei, da, oricât, noțiunea de grup este o chestiune fundamentală".

Acesta era Barbilian.

Interviu realizat de
CORINA RUJAN

Acest dialog cu acad. Solomon Marcus a avut loc în 3 mai 2008, la Timișoara, cu ocazia celei de-a 59-a ediții a Olimpiadei Naționale de Matematică. Poeta Corina Rujan este profesoară de matematică la Liceul Teoretic "Vlad Țepeș" din Timișoara.

OMUL ABSTRACT (I)

PAUL EUGEN BANCIU

Poate fi un substantiv masculin, în gramatică, și feminin în realitate, poate fi o cifră ce anunță morți într-un cataclism, sau act terorist, sau accident, poate fi o culoare, un ADN oarecare, un sunet violent, de disperare, sau o șoaptă. Omul abstract e dincolo de persoana a treia, într-o depărtare aleatorie, o nebuloasă dintr-o abia descoperită galaxie vizibilă doar cu telescoapele spațiale, care pentru viața de fiecare zi a omului concret nu reprezintă decât o informație inutilă.

Omul abstract este cel pe care nu-l poți iubi și nici urî, este semenul de alături care-și poate da obștescul sfârșit sub ochii tăi, fără să-ți trezească vreo urmă de compasiune. E marca ilustrată a indiferenței. Cum tu, la rândul tău ești pentru un alt eu, concentrat doar pe propria-i viață, un om abstract, unul dintr-o serie de miliarde. Omul abstract e soldatul-serie care moare pe un front de aiurea, e mama care naște un copil și mai abstract pe un pat de spital sau acasă, și mai mult, e bătrânul care-și numără ultimii ani de viață cu privirea sufletului ațintită spre trecut.

Doar iubirea decupează din masa anonimă o persoană pe care și-o asumă, cu care se confundă într-o fericire dureroasă, epuizată în doar câteva minute într-un așternut. Iubirea e punctuală, de o concretețe dusă dincolo de simțurile obișnuite. Într-o idealitate a prezentului fetișizantă. E punctul de la care, mai departe, se construiește o mitologie individuală, unde eul devine personajul principal, dublat de o umbră colorată, ca un fel de abur violaceu-portocaliu, pe moleculele căruia se construiesc vieți posibile, variante de destin, castele de nisip, idealități paralele, cu început ("în vremea aceea..."), deși totul se petrece la nivelul secundelor prezente), și cu final deschis, deci fără de viitor, pentru că legea inextricabilă a timpului își pune amprenta asupra tuturor deopotrivă.

În iubire te decupezi tu alături de celălalt și-l abstractizezi, și te abstractizezi într-o poveste particulară fără trecut și cu viitor incert, pentru că tot ceea ce e mai important se petrece în acest imediat al iluziei, ca într-un vis reconfortant. E idealitatea nemuririi, a vieții de după moarte, e idealitatea sufletului trăitor într-o lume imaterială a sufletelor, deși majoritatea oamenilor cred că vor duce dincolo de clipa cea cruntă și bani și case și averi și prieteni și tot ceea ce aici le corespunde stării de bine.

Omul abstract nu poate fi urât de cineva pentru că el nu există decât ca un fel de entitate extra-umană. Ura presupunând un context, ca și răul pe care-l determină, ce are puternice rădăcini în trecutul mai îndepărtat sau nu, și vizează un viitor al răzbunării, al răfuieiilor, al victoriei celui ce construiește prin fapte concrete o dreptate individuală, pe măsura unei voințe ego-centrice. "Răul sunt ceilalți" devine o constatare obișnuită într-un oraș mare, unde individualitatea se ciocnește în permanență cu stări conflictuale, pornite fie din voința de impunere a unui alt individ, fie din indiferența aceluia.

Revelația rețelei ce formează contextul

unde acționează răul, dă dimensiuni temporale actului urii față de semenul împlicinat sau nu, construind personajul advers milimetru cu milimetru, ca într-un roman polițist. De la ură la crimă e pasul major pe care nu-l pot face toți la modul propriu și-atunci îl fac, întru salvarea propriei ființe, prin alungarea celui de al doilea, sau a întregului anturaj al său undeva dincolo de persoana a treia, dar nu în omul abstract. Și asta pentru că dacă legăturile de iubire sunt uneori efemere, cele de ură sunt temeinic legate de amintire, putând să răbufnească oricând un reproș acid sau chiar o răzbunare pentru un fapt petrecut cu mult înainte.

Dacă iubirea e atemporală și corespunde mai degrabă unor dimensiuni spațiale prin ființarea sa într-un prezent concentrat, ura e temporală, ca un fel de a patra dimensiune, dând contur umbrelor fiecărui om. Din cele două sunt construite toate mitologiile lumii, ale acestei lumi pe care o vedem și în care trăim, mitologii repetate de fiecare dintre oameni pe parcursul unei vieți, oameni ce îmbracă hainele diferitor zei de odinioară, ca într-o piesă de teatru fără de sfârșit, cu finaluri variate, previzibile, la dimensiunile variabilelor limitate ale unei vieți.

Omul abstract e dincolo de aceste variante ale existenței umane, e SMS-ul sau informația rece de pe internet, dincolo de mitologii sau eroi de carte sau film, în pielea cărora ne putem regăsi, dincolo de semitonurile operelor muzicale ori a compozițiilor și portretelor din arta secolelor anterioare. Și nu e dincolo de bine și de rău, pentru că nu poate fi raportat la aceste repere ale vieții, ci undeva într-un spațiu interstițial, pândindu-ne imaterial indiferența față de el. E invenția ultimului sfert de veac, când tehnologiile și descoperirile din astrofizică, fizică-nucleară sau genetică au depășit tot ceea ce se putea imagina, îndepărtând ființa de propria sa condiție păstrată peste milenii, aceea de trăitoare între niște dimensiuni utile între care să ne putem desfășura viața concretă, pentru că, în ultimă instanță, pe aceasta o trăim. E informația conform căreia o narcisă are o treime din structura ADN-ului uman, iar un cimpanzeu 96 la sută, ceea ce ar trebui să ne apropie de credința creaționistă sau, dimpotrivă, în susținerea lui Darwin.

Doar că, de cele mai multe ori, omul abstract e poate unul dintre cei mai apropiați semeni pe care i-am avut, dar dintr-un motiv, adeseori așezat în zona răului, i-am alungat într-un soi de amnezie totală, pentru că uitarea presupune aducere aminte. Mergând pe acest tip de logică am putea descoperi cum oamenii de același sânge au ajuns să fie unii altora niște ființe abstracte, dispariția lor de pe scena vieții nesemnificând nimic pentru cel ce-și duce viața printre miliardele de informații utile sau inutile de pe internet. Îndepărtarea dintre oameni a fost determinată de posibilitatea creată de a comunica de la distanță, fără să se mai poată vedea "față către față", fără să-și mai poată citi expresiile ochilor sau ale gurii atunci când spun un cuvânt, fără să-și mai descifreze unii altora tăcerile tainice și semnificative.

Continuare în pagina 31

INIMA PIA BRÎNZEU

Este cunoscut celebrul logo al culturii pop, I♥NY, purtat de oricine dorește să își manifeste iubirea pentru orașul american. Când l-a imaginat în 1977, cu intenția de a porni o vastă campanie de reclamă, Milton Glaser nu s-a așteptat să aibă succesul răsunător de care s-a bucurat în realitate. De atunci, sintagma se găsește pe mii de căni, maiouri, sacoșe și alte obiecte artisanale oferite turiștilor în trecere prin New York și, în plus, poate fi adaptată pentru oricare alt oraș al lumii. Din punct de vedere semiotic, însă, combinația dintre cele două coduri, verbal și vizual, este provocatoare. Literele reprezintă mesajul simbolic, al cuvintelor, descifrabil, desigur, de toți cei care știu că "I" reprezintă "eu", iar "NY" sunt inițialele orașului. În locul verbului "a iubi", însă, apare imaginea inimii, un semn iconic central, ca o punte între literele transformate în imagine.

Pe când alte părți ale corpului, precum mâinile sau picioarele, au mult mai multe conotații, inima sugerează doar iubire, curaj și generozitate. Icoanele catolice îi arată pe Iisus Cristos și fecioara Maria cu inima deschisă în flăcări, locul de unde pornește dragostea creștinească oferită necondiționat tuturor credincioșilor. Este probabil o interpretare vestică a deschiderii anahatei, chakra inimii, un centru al păcii și armoniei organice. Aici, în opinia orientalilor, cele două forțe, una a materiei, încercând să se impună, și cealaltă a spiritului, luptând pentru eliberare, ajung, dacă sunt ajutate, să se echilibreze. Este starea în care oamenii nu se mai luptă cu cei pe care îi iubesc, ci îi acceptă așa cum sunt, oferindu-le dragostea lor fără nicio pretenție de reciprocitate. Iubirea adevărată întărește sistemul imunitar și generează un câmp electromagnetic puternic, simțit de la distanță asemenea unui foc viu. Tot prin ea, conștiința individuală se integrează în conștiința mai largă a universului, unul din marile idealuri ale umaniștilor renascentiști și ale misticilor din toate timpurile.

În cărțile de joc, suita inimilor reprezintă, ca și pica, trefla sau caro-ul, unul din cele patru elemente, anotimpuri și puncte cardinale. Inima este simbolul apei, al primăverii și al puterii razelor dinspre răsărit, atunci când soarele își începe creșterea în zori. În cărțile de tarot, inima se transformă într-o cupă, organul mistic, care, asemenea Sfântului Graal, poate păstra sângele lui Iisus. Pentru ghicitorii în cărți, suita cupelor este întotdeauna legată de fertilitate, bucurie, viață lungă și succes.

În acest context, interpretarea lui Stephen Crane din poemul de mai jos poate părea stranie: *În deșert./Am văzut o ființă sălbatică și goală./ Ghemuită pe jos./ ținându-și inima în mâini / Și mângâind din ea. // L-am întrebat: "E bună, prietene?" / "E amară – amară", mi-a răspuns el; / "Dar îmi place. / Pentru că e amară./ Și pentru că e inima mea."*

Pentru poetul american, inima simbolizează un destin adeseori amar, dar cu potențialități misterioase nelimitate. Dacă o devorăm, ca și cum ar fi o mâncare, îi gustăm unicitatea și înțelegem de ce fiecare dintre noi este diferit de celălalt. Canibalizându-ne, ajungem să pătrundem sensul încălțat al existenței noastre, precum și importanța papilelor gustative în represiunea trupului și a inimii. Nu ar fi bine, atunci, mă întreb, să le mai admirăm din când în când în oglindă și să le acordăm respectul ce li se cuvine, ca părți ale trupului ce ar putea, dacă vor să se răzvrătească, să poftască la și mai multă carne?

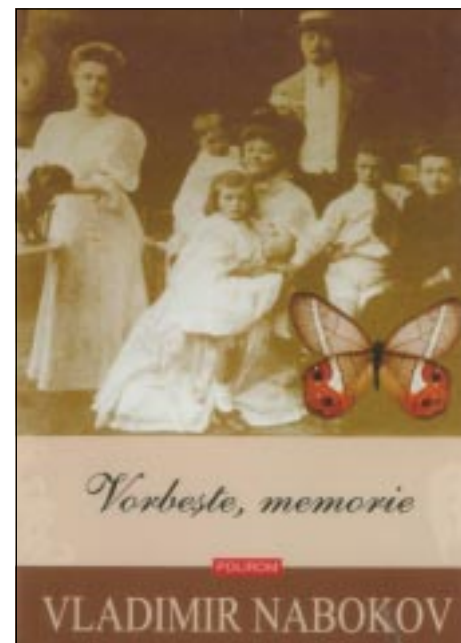
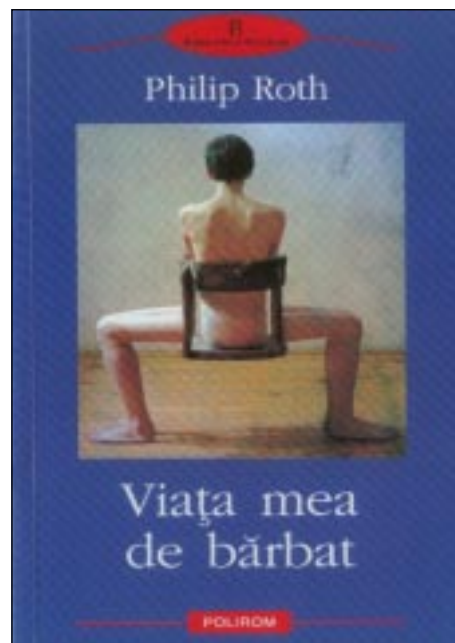
KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Frigul intra prin spate în cofetării: frunte moale între lămpile aprinse ale unui radio, altădată, când se spuneau nimicuri grave, despre care vorbeau în somn doar păsările învățate să astupe cu câte un ou vinul roșu, abia deschis. Inimile lor ieșeau de o parte și de alta a sângelui din zale de argint, prin bluza albă a fiecărei femei ce ascundea prea mult, sub brațe, fumul serii. Buzunarele mici și goale ca bibliile primite la ușă tremurau peste cămăși în paturile reci, îndepărtate de peretele unui vis. Vara încetineea, vira brusc la dreapta, ștergând ultimele păsări din colțul parbrizului, și apoi aștepta să cadă: vechi record mondial.

NOU

la HUMANITAS

MIRCEA PORA FACE CEEA CE A FĂCUT ÎNTOTDEAUNA: OBSERVĂ ȘI NOTEAZĂ

DANIEL VIGHI

Mircea Pora s-a impus definitiv și cu autoritate printre scriitorii de primă însemnătate națională din anii '80 provenind din literatura timișoreană. S-ar putea să las cu gura căscată pe unii sau pe alții, spunând eu asemenea adevăruri axiologice. Adevăruri care nu se prea potrivesc cu piața, cu abilitățile de marketing și cu te miri ce conjuncturi care asigură ratingul. Cred și mărturisesc că e bine și de dorit să fie așa, nu am nimic împotriva strategiilor promoționale, ba le și încurajez, e necesar advertisingul, ne supunem cu toții, vrem-nu-vrem, obligațiilor de natură "pi-ar" – adică *public - relations* sau, pe românește, relații publice. Literatura ca piață. Literatura ca *banner*. Ca potriveală. Literatura ca aranjamente prietenești. Cutare e băiat bun, altul e tot așa, altul îmi facilitează niscaiva "piar", niscaiva "advertising", cutare mă cadorisește cu recenzii pe post de diazepam al inteligenței critice și uite așa mergem înainte. Cum am mers tot timpul. Așa a fost pe vremea cealaltă, nu e altfel nici acum cu deosebirea că s-au liberalizat mijloacele de negoț interpartizan. Mircea Pora încearcă și el să facă "piar", să facă "advertising", să fie pe măsura lui "promotion", deși nu-i place. Omeneste însă nu-i este indiferent dacă proza sa este sau nu este luată în seamă, cu atât mai mult cu cât a pus în ea adevăruri crude de simțire. Viața lui Mircea Pora, viața sa risu'-plînsu', e toată în paginile celor două volume stingher numite *Opere*. Dincolo de pompozitatea post-mortem a titlului volumelor, e totuși Opera. Vie, dramatică, nebună, poetică, cu incursiuni mereu reluate spre aceleași călătorii fantasmagorice pe care le-a început când își purta epic două personaje de pe la școală din Ohaba, un oarecare moș și o oarecare babă, prin Veneția și-i așeza în gondole cu cătrînțele babei și cu laibărul stricuit în casă al moșului. O proză ca un rîs disperat, căruia îi știam resorturile.

De atunci și pînă astăzi Mircea Pora a continuat cu lumea lui, cu amărăciunile pe măsură, cu spaimele asemenea, cu degringolada existențială mascată de un umor tot mai translucid, mai despuiat de efectele ludice și mai încărcat cu cele existențiale, deși tot ludic, tot fantastic, tot umor. Numai că aparent. Aparența de ludic, aparența de umor, aparența de fantasmagoric, aparența unor exotisme declanșate de peregrinări prin lumea largă. Am priceput foarte devreme că miza lui Mircea Pora nu erau efectele de tip revista *Urzica*, așa cum erau înclinații scepticii să creadă. Cei gravi. Nu mai dau nume, n-are rost. Uneori, din spaima de a nu fi provinciali, ne arătăm provincialismul. E așa cum spunea Livius Ciocârlie: mă mulțumesc cu onoarea de a fi desțelenit cu un pas literatura locului. Ca să nu pronunț sintagma "literatură din Banat", din aceleași spaime de reduționism simplificator.

Paradoxul e că atunci cînd nu credem în cei de lîngă noi, sîntem provinciali. Abia atunci sîntem provinciali și sîntem așa cel puțin în aceleași măsură ca și aceia care se vaietă porniți pe un soi de fatalism cultural în care tot infernul marginalizării estetice sau de nrecunoaștere vine din capitală. Ieșirea din provincialism e să nu fii nici țuțărul centrului, nici frustratul vindicativ în raport cu el. Ieșirea din provincialism e

să fii calm din acest punct de vedere și să fii asemenea lui Mircea Pora, care și-a văzut de treabă. A căutat în sinele său și a forțat limite, a scris în ciuda resentimentelor, în pofida complicațiilor vieții, în ciuda vestei morții care îl bîntuie cu trecerea anilor, în ciuda faptului că e și nu e în "rating", în "piar", în "promotion" și, desigur, în "advertising". Cum e însă proza lui Pora? Spre ce s-a dus și unde a ajuns? Să spunem că au fost serii lungi de cărți, nu întotdeauna bine redactate, din păcate, nu au avut parte de strategii de promovare alta decît obosele lansări organizate de bietul autor, care e parte în proces și martor al acestuia, stă stingher în fața laudelor suspecte de convenționalism, de "promotion" cu bătaie minimă, și pe urmă invită augusta adunare, întotdeauna aceeași, la pișcoturi, la răchie de prună, la un vin oarecare. Biete și nepuțincoase simulări de "piar", de "promotion" și, desigur, de "advertising", menite să asigure literaturii proprii niscaiva "rating".

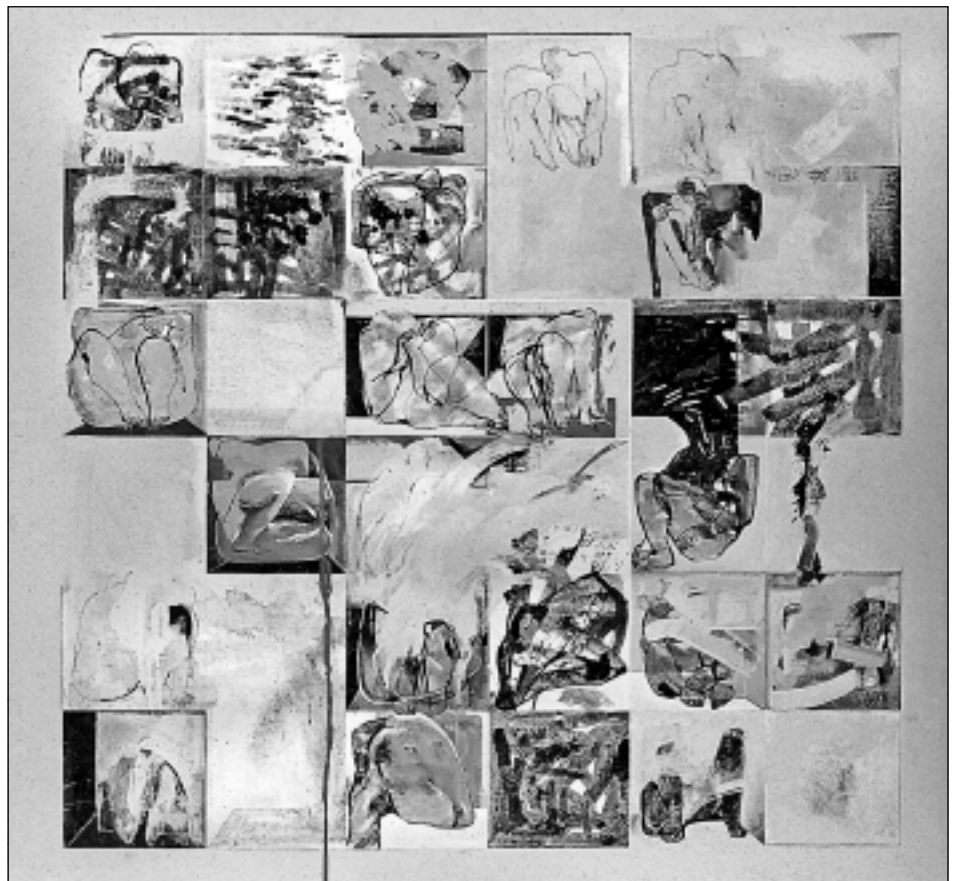
Dincolo de ele, de ritualurile astea de cele mai multe ori caraghioase, ostenite și inevitabile, e proza. Destinul ei răbdător. Veghea ei în raft odată cu lumea adunată în pagini. Cum spuneam, de la momentul debutului și pînă astăzi Pora și-a rafinat căutările, a lungit fraza, a adîncit efectele și a rafinat mijloacele de a construi atmosfera. I-au reușit pagini de artă în care a povestit golul prin epic, prin obiecte, prin fapte. Realizare redutabilă: să povestești nimicul cu tot felul de aglomerații de efecte, de aberații ludice, de derapaje fantastice aiuritoare, un fel de rătăcirii haihui.

Mircea Pora nu și-a părăsit stereotipiile, nu s-a temut de repetarea lor iarăși și iarăși. A riscat literarul pentru ca să spună ceva mai important. Și aceste copilării, aceste trecătoare accente de dezbrăcare de literaritate asigură efecte literare rafinate prin mărturisiri de o sinceritate de romanță din aceea de-a lui Cristian Vasile, cu neuitatele versuri: "Unde stai, pe ce străduță/ Spune-mi unde te-ai mutat? / Poate-n noua ta căsuță / Va mai fi vreo cămăruță / Pentru mine de-nchiriat". Rafinamentul necesar de a risca, prelungind starea de mai sus, îmi pare a fi una dintre cheile lumii lui Mircea Pora și a geografiilor lui interioare cu blocuri gâlbejite, cu o bancă proastă pe care se așază silueta de ceață a lui Einstein sau Dante, dar și administratorul de la parter, să scrii toate astea înfruntînd riscul efectelor kitsch, a efectelor *Urzica*, în numele a ceva grav, e pledoaria cea mai importantă a esteticii lui Pora. El scrie despre absurdul vieții folosindu-se de orice, inclusiv de versuri de pe broderiile din copilărie cu versuri pendent al celor din romanțele lui Cristian Vasile, ceva de felul "Cu apă rece / Spălîndu-ți a ta față / Te umpli de viață". Jocul de-a literatura este o altă temă reluată obsesiv, din toate unghiurile și din toate perspectivele narrative. Literatura este personificată nebun. Iacăt-o ivindu-se cu înfățișările pe care le au halucinațiile singurate și, adeseori, insuportabile ale creatorului: literatura ca absurd, ca romanță, ca metatext și rîs stingher, și iată mărturia autorului aflat ca de obicei, la postul său de observație în momentul epifaniei. Zice el așa: "*Ce m-a mișcat cel mai mult însă, în timpul îndelungatelor observații, a fost apariția într-o noapte, ceva mai luminoasă, a unei femei*

foarte înalte, numai piele și os, din mișcările căreia se răsîpâdea, pe mari suprafețe, un aer rece, aproape înghețat."

Asta e Literatura. Poate fi la fel de bine și Moartea. Ce face între timp autorul? Păi, face ceea ce a făcut întotdeauna. Observă și notează: "*Mă uitam la ea ca hipnotizat. A făcut câțiva pași înspre mine și printre coastele ei am văzut ținuturi întinse, fără*

inicio casă sau vreo vietate. De sus, atunci, mi-au șoptit aceleași voci: «stai liniștit, e singurătatea, face doar o simplă plimbare prin nesfârșitul ei imperiu»... Și acum să mergem cu relatările mai departe, căci puterile încă mă țin, fără injecții, fără tablete, fără psihologi încurajatori. E un mare lucru, și spun acum o banalitate, să-ți faci mereu datoria, să fii exigent, cum s-ar spune, la fiecare punct, la fiecare virgulă."

DESPRE VIATA SECRETĂ A DOMNULUI ZAGU ÎN ULTIMELE TREI DECENII

VIOREL MARINEASA

... când nu mai primea pe nimeni în casă, doar deschidea cu mare fereală fereastra la ora pe care o convenise în prealabil la telefon, iar dacă cel interesat întârzia un singur minut, geamul i se trîntea în nas și storurile, pline de nervi, coborau instantaneu. Puteai să bați în neștire, că nu mai schimbai nimic. Trebuia să aștepti vreo două zile, ca să-i treacă domnului Zagu supărarea, vorba vine că-i trecea, se atenua întrucâtva, apoi îți cereai spăsit scuze la telefon, încasai morala de rigoare și în final ți se fixa o altă întâlnire, fiind avertizat să nu mai procedezi ca data trecută. Și atunci te duceai cu un ceas înainte, dădeai târcoale casei până aproape de ceasul sorocit și te proțăpeai sub fereastra cu pricina cam cu un sfert de oră în avans. Domnul Zagu ridica jaluzelele, întredeschidea prudent fereastra, cât să-și scoată capul și mâna cu care îți înmâna actele notariale dactilografiate la nemuritorul său Remington, îți dădea niște explicații grăbite, înșfăca banii (norma cerea să fie potriviți, ca să nu se mai încurce cu datul restului) și lăsa să cadă din înalt o chitanță. Atunci, în acele zeci de secunde, aveai ocazia să auzi, întretăindu-se într-un fragment de piesă atonală, guițaturi, hămăieli, chițaituri, cotoacăceli, uguieli, nechezaturi, cârâieli, fojgăituri, mugete, behăieli. Însă scăfârlia hirsută a domnului Zagu ți se ștergea imediat din vedere, iar șolocaturile groase picau cu bruschețe, lăsându-te ca paralizat într-un cerc de liniște absolută în care nici rumorile străzii nu mai penetrau. Toate pînă-ntr-o dimineață, când un tăuraș cocoșat de Tibet, cel numit, parcă, iak, a spart cu cerbicea peretele din lemn al unei anexe (în urma lui s-a revărsat un munte de căcăreze, de baligi, de găinațuri, de cufureli) și a pornit în galop spre lumea necunoscută a pieței, pentru ca, după vreo trei-patru sprinturi necanonice, să încremenească, ca lovit de satâr în creștet, semănând sfidător cu bovinele turnate în piatră pe care echipa arhitectului central-european Szekely Laszlo le-a lăsat moștenire orașului la intrarea în abatorul clasa întâi unde străbunicul celui ce ar fi în stare să nareze (ins cu instincte reprimare!) tărașenia cu domnul Zagu și-a făcut ucenicia de casap. Pentru că autoritățile au fost luate, cum se obișnuiește, prin surprindere, parte din mulțimea adunată în zi de târg și-a învins teama și a pătruns în casa ce putea fi asimilată cu o menajerie sau cu o arcă. Domnul Zagu, cu brațele căzute, stătea pe scaun, dinaintea Remington-ului său fără moarte. Pe mașina de scris se cocoțase o uriașă pisică de Angora, care-și ațintise cu nerușinare privirea albastră în ochii săi apoși și un pic mirați. Iar mașina, acționată de o mână nevăzută, bătea de zor un act notarial menit să pună ordine în câteva destine.

NU POTI SĂ FACI SEX CU POEZIA ÎN AGORA

IOAN CRĂCIUN

Eugen Bunaru: *Ce mai faci, Ioan Crăciun? Care e viața ta? De zi cu zi... Te întreb pentru că în ultimii ani ne vedem tot mai rar, tot mai pe fugă... Și nu pot să nu-mi amintesc – cu nostalgie chiar – de întâlnirile noastre din anii '80.*

Ioan Crăciun: Dragul meu prieten, am auzit cu ani în urmă o frază absolut superbă: "Nu se despart niciodată cei care știu să rămână împreună!". Și chiar dacă ne vedem mai rar decât în anii când eram un fel de frumoși nebuni ai Metropolei, momentele în care eu trăiesc în acel timp sunt, dintr-o stare de spirit pe care nu vreau să mi-o pierd, vii – aș spune terifiant de vii – și plonjez tot mai des în ele, pentru că lumea aceasta, în care ne este dat să existăm, nu să trăim, nu îți oferă decât, cel mai ades, șansa de a plonja în trecut. Știu că "istoria se repetă", dar știu, în același timp, că ceea ce am trăit noi – și când spun noi, înțelegi la cine mă refer – nu se va mai repeta nicicând și sub nici o formă, păstrând doza de aleatoriu. Răspunzând la întrebarea ta, ce mai fac, îți spun că îmi iubesc fiul cu aceeași disperare, că mi-am pierdut ambii părinți între timp și, din când în când, nerușinos de aiurea, mă duc la mormintele lor, mă așez pe cavoul de vizavi, îmi aprind o țigară și le dau răspunsuri la întrebările pe care ei mi le pun noaptea, când mă vizitează, fără ca eu însumi să am curajul să-i interoghez. Lespedea, orice ai face, rămâne de neclintit. Și asta pentru că ea îngroapă nu doar două trupuri, ci ucide rădăcinile de fiu de părinți. Este, în fapt, o ruptură ontologică și nimeni nu a inventat încă remediu. Până la proba contrarie.

— Răspunsul tău, dincolo de unda de tristețe, ba chiar și prin ea, îl trădează pe poet. Să ne apropiem de poezie. După cele trei volume de poeme (Blândul ceas al reîntoarcerii, Editura Marineasa, Timișoara, 1994; Răsăritul trădat, Editura Marineasa, 1996 și Deșert, Editura Eubee, Timișoara, 2000) și după un volum de publicistică (Noi am fost zeii zilei, Editura Marineasa, 1996), cărți, cele de poezie îndeosebi, care, în ciuda unei difuzări mai discrete, au avut totuși ecouri frumoase, s-au bucurat de o bună receptare, în epocă, atât din partea criticii, cât și din partea cititorilor, iată, poetul, scriitorul Ioan Crăciun pare a se fi retras, de o bună vreme, din viața literară timișoreană, din paginile revistelor de cultură... Se întâmplă, oare, asta în virtutea firii tale mai discrete, poate mai retractile, sau există (și) alte motive, să le zicem concrete, ale acestei "îndepărtări"?

— Dragă Eugen, aș începe cu o mică rectificare: îți reamintesc că Blândul ceas al reîntoarcerii a avut două ediții epuizate extrem de repede din librării, îți mai reamintesc faptul că Noi am fost zeii zilei sunt două cărți, iar nu una, iar anul acesta, prin grija doamnei profesoare Dorina Mărgineanțu, mi-a apărut o antologie care se numește Rugăciunea de Seară la Radio Timișoara. Ca să nu mai vorbesc de aparițiile în diferite

antologii. Pe de altă parte, eu am mai declarat, într-un interviu pe care tot tu mi l-ai luat, că sunt un tip, ca structură, solitar. Niciodată nu m-am târât în genunchi pe la porțile revistelor literare ca să mi se publice poezie, dar chiar anul trecut, dacă îmi amintesc bine, în numărul acela din Orizont dedicat prezenței lui Andrei Pleșu și Îngerilor... lui la Timișoara, mi-a apărut o pagină de poeme în Orizont. Evident, nu îți ascund faptul că dispariția fulgerătoare a ambilor părinți m-a făcut – deși, martor mi-e fiul meu, poezia murmură întruna în mine – să devin mai parcimonios în ceea ce privește ideea de a-mi dezveli pieptul în paginile revistelor literare. Alte motive?... Am mai vorbit, tot cu prilejul acelui interviu, că poetul trebuie să aibă o discreție a lui și că poezia, oh, Doamne!, este un lucru atât de grav, încât nu poți să faci sex cu ea în Agora, în paginile revistelor literare, așa încât eu prefer un anume soi de tăcere (numește-o discreție, dacă vrei), potrivit căreia, într-o lume dominată de inflație, poetică evident, consider că e mai potrivit să stai în banca ta... Uneori îmi trece prin minte soritul lui Li Tai Pe, potrivit căruia (citez din memorie): "Decât să mergi, mai bine stai, decât să stai, mai bine te așezi, decât să te așezi, mai bine te întinzi în pat, decât să stai întins în pat, mai bine dormi, decât să dormi, mai bine visezi, decât să visezi, mai bine mori, decât să mori, mai bine nu te-ai fi născut" sau, dacă vrei, Omar Khayyam: "Venirea mea n-aduse nici un adaos lumii/ Iar moartea n-o să-i scadă tăcutul și splendoarea./ Și nimeni n-o să știe ascunsul tâlc al spumii/ Ce rost avu venirea și acum ce rost plecarea?".

— Aproape că m-ai convins... Firul interviului mă obligă, totuși, să mă întorc la un tipic al întrebărilor. În 1994, după ce ți-ai publicat – un debut întârziat, din motive pe care o istorie corectă a literaturii (măcar) din Banat ar trebui să le pună în lumină, ca și în cazul altor poeți ai locului – Blândul ceas al reîntoarcerii, carte distinsă cu premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala din Timișoara, îmi amintesc că ți s-a propus intrarea în Uniunea Scriitorilor. Atunci, pare-se, o anume... supărare a ta te-a făcut să refuzi această propunere... Anul acesta, de curând, s-au făcut noi primiri... Știam că ți-ai depus un dosar cu o cerere... Pentru mine, faptul că nu te-ai aflat printre scriitorii timișeni acceptați în rândurile U.S.R. a rămas, vorba Poetului, "o enigmă nesplicată".

— Dragă prietene, enigmele există pentru a fi explicate. Acolo unde nu există explicație, intervine absurdul sau reaua-voință. Din motive pe care le știm amândoi (am înțeles că tu, de mai multe ori, în plenul Asociației timișene, ți-ai exprimat revolta, inutilă, de altfel, din punctul meu de vedere), cred că enigmele pot fi dezlegate. Cineva a făcut-o chiar cu sabia. Aici lucrurile sunt mult mai simple. După ce o filială (recte Timiș), prin reprezentanții săi autorizați, avizați, te îndeamnă să îți depui dosarul din

nou, există Cineva sau Ceva care au contribuit (voluntar sau nu) la această decizie. Trăim totuși într-o societate de consum, unde scriitorii care publică la anumite edituri sunt mai demni decât alții de a intra în această Uniune profesională. Problema nu este că doamna poetă sau domnul poet din București nu îmi cunosc opera, problema este a celui care, ca și în instanță, pledează formal sau nu. De altfel, revenind la anul 1995, conform Statutului, puteam intra în Uniune și nu am vrut să o fac din motivele pe care tu le știi (vezi interviul cu tine: URĂSC GĂȘTILE LITERARE ȘI PARALITERARE). Problema este că anul trecut criticul Cornel Ungureanu mi-a propus "redeschiderea dosarului". Am făcut-o cu bună credință, necum gândindu-mă la acea jumătate de pensie a lui Vosganian. Despre ce a urmat nu vreau să mai vorbesc... Fac precizarea că atunci când mi-am depus dosarul cu toate recomandările, oamenii onești ai Filialei Timișoara a U.S.R. mi-au spus că în ceea ce privește intrarea mea nu este nici o problemă. Dar și caii se împușcă, nu-i așa?

— Să revenim la poezie... Pentru volumul tău Deșert ai ales un motto dintr-un scriitor care știu că te-a fascinat din anii tinereții: Jorge Luis Borges. Îți redau un fragment din motto-ul respectiv: "Și poate că mă înșeală bătrânețea și frica, dar bănuiesc că speța umană – unică – e pe cale de dispariție și că Biblioteca o să dureze mai departe: iluminată, solitară, infinită, inutilă, incoruptibilă, secretă". E această aserțiune, pentru tine, Ioan Crăciun, o credință... salvatoare? Oare nu există aici și o doză de autoconsolare, un soi de antidot la alternativa eșecului?

— Absolut da. Alternativa salvatoare? Există o unică, irepetabilă și irevocabilă soluție: Dumnezeu = valoarea = biblioteca. Știi foarte bine că Nichita vorbea despre acea "sită finală" în care vor rămâne trei-patru. Condamnarea noastră, a celor care scriem, este nemurirea. Cât de dese vor fi ofriciile sitei, asta va hotărî Dumnezeu. Ca materialitate însă rămâne biblioteca, rămâne de fapt acel EL ALEPH al lui Borges care coincide, în ce mă privește, cu banala sită stănesciană. De fapt nu coincide. EL ALEPH este Dumnezeu care și-a ales cărțile și autorii. Cine se supără nu are decât. Ce atribute îi putem găsi lui Dumnezeu decât solitar, iluminat, infinit, incoruptibil și secret? Mai e nevoie de vreun alt comentariu?

— Comentând (sic!) în cartea sa Parte din întreg, Editura Excelsior, Timișoara, 1999, volumul tău, Răsăritul trădat, "un volum de poezie densă și convulsivă", criticul Alexandru Ruja conchide: "Deschiderea spre metafizic, unită cu profunzimea meditației, poate naște o altă dimensiune a poeziei sale...". Această propensiune spre metafizic din poezia ta, remarcată de mai toți cei care ți-au comentat cărțile (Eugen Dorcescu, Simona Grazia-Dima, Ion Arieșanu, Daciana Branea, Eugen Bunaru...), pare să-și fi pierdut, în poezia generațiilor mai noi,

această... mutație? Ce ți se pare că nu trebuie să piardă poezia pentru a rămâne... poezie?

— Ca și filozofia, nu există, după părerea mea, decât o poezie metafizică sau care tinde spre metafizic. S-a spus, nu o dată, că poezia mea este discursivă, prozaică, narativă uneori, dar cei care au spus aceste lucruri cred că nu au înțeles mobilul, esența poeziei mele. Cu metafizicul nu te joci. Pentru că metafizicul este Dumnezeu, adică legi, morală, norme și veșnicie. Macedonski diferenția logica de logica poeziei. Pentru secolul al XIX-lea, teoretic vorbind, era un pas imens înainte. A venit Eminescu și n-a mai teoretizat. El a scris poezie metafizică. Până și Scrisoarea III este un exemplu sublim de metafizică a identității. Prin urmare, a nu găsi, dincolo de discursivitate, metafizică atunci când vorbim despre poezie este ca și cum ai face scufundări într-un lighean cu apă. Poezia în viziunea mea este una a cărei definiție vine de la Platon: "Tu, poetule, nu ești decât un vas prin care Zeul îți transmite ceva pentru ca, la rândul tău, să le transmiți celorlalți acel Ceva". Recunosc, cunoștințele mele despre nouăzeciști și douămiiști sunt relativ vagi, dar măcar atâta intuiție am, cât să discern între poezia lui Emil Brumaru și defulările altcuiva în virtutea cărora mici compuneri despre actul sexual în toate variantele sale sunt strânse între niște pagini care se numesc volum de poezie. Impotența metafizică duce la degradare, iar degradarea nu poate ține de transcendență în niciun caz.

— Nu de puține ori, în anii noștri "nebuni" și totuși frumoși, de neîntors, ai tinereții, te-am auzit invocând, ca pe un modus vivendi, o anume vocație: a prieteniei. Ce s-a ales, ce a rămas în sufletul de azi al lui Ioan Crăciun din acea, în adevăr unică, minunată chemare?

Interviu realizat de
EUGEN BUNARU
Continuare în pagina 31

POVESTI SI ÎNTÂLNIRI LEGENDARE ROBERT ȘERBAN

Povestea cu Coca-Cola și carnea de vită e falsă. Adevărata legendă e cu Pepsi-Cola și piept de pui, o știu de la profesoara de anatomie, care ne-a invitat, pe când eram în clasa a VIII-a, să experimentăm acasă și să aflăm dramaticul adevăr ce zace ascuns printre bulele băuturii capitaliste, negre la culoare ca sufletul americanilor ce-au inventat-o. Dar nu din lipsă de Pepsi ("cuscrii" noștri, sârbii, aduceau în piața din Turnu Severin miraculoasa licoare, îmbuteliată în cutii strălucitoare ori în sticle aerodinamice) n-am putut să facem experimentul, ci din cea a cărnii de pui (părinții noștri de la București, Nicolae și Elena, o exportau prin vecini). Însă eu și acum sunt convins că totuși Cola topește ficații, așa că nu pun gura pe ea. Mai ales că organul ăla mare și bun din dreapta m-a ajutat încă de când eram adolescent și jucam baschet ca un... negru, când aram terenul cu mingea (unul dintre motivele pentru care eram poreclit *Energie*), driblam adversar după adversar, iar când ajungeam lângă panoul lor, în loc să înscriu lejer, mă întorceam pe călcâiul stâng, mai înșiram încă o dată adversarii, dar și coechipierii care, enervați că nici nu pasam, nici nu finalizam, voiau să-mi ia mingea, mă apropiam, printre jaloanele umane, de jumătatea terenului, fixam cu coada ochiului panoul aflat la vreo 13 metri depărtare, făceam doi pași din alergare, aruncam "bila" dintr-un cârlig de dreapta, iar ea descria o boltă ca-n poza de la pagina 74 din manualul de fizică, boltă pe care, cu sufletul la gura căscată, o priveau și cei nouă jucători de pe teren, dar și zecile de eleve aflate la ferestrele Liceului Economic, pe terenul căruia, când chieuleam de la ore, încingeam câte-un (astfel de) meci. Și mingea intra fără zgomot, după scurta-i călătorie curbilinie în aer, prin inel, în oftatul general-admirativ și în remarca uluită a vreunui chibiț dintr-o clasă mai mică: *Acolo a murit o muscă!*

Ei bine, ficatul ăla ținea la câte șase ore de joc continuu și consolida astfel una dintre legendele (vii) ale Liceului nr. 6. Legendă care avea pe mână gazeta de perete (unde scria poeme de dragoste) și rețeaua de amplificare (unde "dădea" muzică de dragoste), care prin clasa a X-a, a fost văzută în oraș de mână cu o blondă ce avea la activ 22 de ani și o strungăreață falnică. "Chestiunea" blondă a ocupat vreo două săptămâni number one în topul poveștilor de pe coridoarele școlii, fiind detronată cu greu de-o păruială – senzațională, e-adevărat! – în parcul liceului, între două tipe de-a XII-a.

Legenda în construcție a luat în 1986 o binemeritată vacanță (de vară) și a mers, la începutul toamnei, într-o tabără de literatură în orașul de pe Bega, prilej cu care a cunoscut o veche legendă despre care se spunea că n-a avut niciodată serviciu, că nu era membru de partid, că nu ieșea cu lunile din casă – unde stătea 12-14 ceasuri la masă și scria continuu –, că-și publica volumele doar la "Litera", pe bani proprii și din orgoliul de a nu i se schimba nici măcar o virguliță, că scrisese versuri pentru muzica legendarilor Phoenix, că știa franceza mai bine ca francezii și lirica lui Ion Barbu mai bine ca Dan Barbilian, că înjura fără frică pe cine și când voia, fie acela clasic în viață, critic literar cu rubrică permanentă ori plutonier-adjutant de miliție, că i se spunea Beby, însă doar de către cei foarte apropiați, că provocase la "duel" cei doi metri și mai bine ai lui Mircea Sântimbreanu, că în poezia sa își rupseseră limba traducători de mai multe naționalități, că avea chiar și doctoratu', că știa să cânte la pian muzici complicate, ba că avea în casă un pian cu coadă, la care dădea concerte până dimineța, câteodată doar pentru un singur prieten, că avea un ficat sofisticat, dotat cu tehnologii de ultimă oră.

Atunci, într-o frumoasă dimineată de septembrie, vechea legendă și cea în devenire au băut un nechezol strașnic în Pădurea Verde.

P.S.: Foarte tinerii cititori pot găsi pe google definiția și uluitoarea legendă a nechezolului.

CE NE LIPSEȘTE? RADU PAVEL GHEO

Pe la mijlocul lui august, după două săptămîni petrecute în Croația, în fermecătoarea Opatija (sau Abbazia), adică pe malul Adriaticii, Alina și cu mine am revenit în țară. Acasă. Am coborît pe la zece seara pe peronul gării din Timișoara. Planul nostru de vacanță fusese să ne decuplăm complet de lumea în care trăim douăsprezece luni pe an (mă rog, unsprezece și ceva). Așadar, fără telefon, fără calculator, fără internet, fără nici o legătură cu nimeni și nimic în afară de coasta Adriaticii și de lumea fără griji a oamenilor plecați în concediu.

Planul ne-a reușit destul de bine. Ba, aș zice, chiar prea bine. Da, prea bine. Ne-am decuplat atît de tare de realitatea autohtonă, încît aproape că am uitat. Reamintirea a venit ca un șoc – nu psihic, ci cultural. dar tot a fost neplăcut.

Prima întrebare pe care ne-am pus-o cînd am coborît pe sus-pomenitul peron al gării din Timișoara a fost "De ce naiba trăim atît de urît?". Noi, românii. Apoi "De ce trăim atît de mizer?". Tot noi, românii. Căci după două săptămîni petrecute acolo, "dincolo", în străinătate, realitatea locală îmi putea. Și nu vorbesc metaforic. Chiar putea. Ce-i drept, eram în gară, pe un peron plin de gunoaie, coji de seminte și vagabonzi adormiți pe bănci, era seară și zăpușeala zilei trecute se simțea încă în aerul puturos – și bănuiesc că pînă spre dimineată atmosfera se mai curăță, chiar și în România. Dar tot pute.

Și de unde ne întorceam? Asta e problema. Totuși nu fuseserăm nici în Capri, nici pe Coasta de Azur, nici în Palma de Mallorca ori în Caraibe. Litoralul croat e superb, Adriatica e o mare încîntătoare, iar orașele croato-italiene din Peninsula Istria sînt orașe mediteraneene tipice, în care găsești suprapuse straturi de civilizație elenă, romană, renescentistă (în general italiană), austro-ungară... pînă în zilele noastre. Dar e totuși Croația! Adică o fostă țară socialistă dintr-o federație care s-a destrămat brutal și sîngeros. Acum cincisprezece ani în Croația era război, un război crunt, în care au fost nimicite sate și orașe, au fost bombardate poduri și locuințe, au fost omorîți de-a valma nu doar bărbați (victime "normale" ale oricărui război), ci și femei, bătrîni, copii. Au avut loc masacre și acte de cruzime incredibilă între locuitorii acelui-ași oraș. Au fost confiscate ori distruse mii de proprietăți, din care multe au și azi un statut incert.

În tot acest timp România democrată își construia liniștită viitorul.

Apoi în Croația s-a făcut pace. Dar rănila războiului se mai simt și acum. Iar statul croat n-a fost lipsit de luptele pentru putere, ce au animat și România anilor '90. Și acolo a existat o clică de foști lideri comuniști, combinați cu afaceriști dubioși, dar și cu criminali de război, care au pus mîna pe fostele proprietăți de stat. S-au făcut privatizări dubioase și confiscări de proprietăți discutabile – rezultatul fiind numeroase procese în tribunale locale și internaționale. Ziarele de opoziție au fost boicotate de guvern și de noile structuri de putere, fie ea politică sau economică. Și în Croația s-a furat, s-a mințit și s-au încălcat drepturile cetățenilor. S-a și ucis – mult mai mult ca în România. Nici unul din fostele state socialiste n-a scăpat de influența structurilor de putere de dinainte.

Și totuși în România pute. În România șoselele sînt praf, orașele se degradează mai repede decît se refac, autoritatea se fărîmtează. Venitul mediu al croaților este de două ori mai mare decît al românilor. Autostrăzile croate se întind prin toată țara, nu doar de la București la nicăieri și de la București spre niciunde. La ei vezi peste tot clădiri renovate, străzi curate, oameni mai destinși – și nu vorbesc de turiști. La noi vezi peste tot monumente istorice dărăpănate sau distruse din temelii și înlocuite cu clădiri urîte, străzi jegoase, praf, putoare, oameni încrîncenați și mîrlănie.

Și noi n-am avut război. Atunci ce ne lipsește?

Am plecat de la gară spre casă, iar întrebarea îmi zumzăia în cap. Pe lîngă noi, pe șosea, a trecut în mare viteză o limuzină din care bubuiau niște manele. Două fete blonde ieșiseră pe jumătate pe geamurile mașinii și agitau vesele niște sticle cu un lichid oarecare. Și fetele urlau ceva – n-am priceput ce. Mi-am dat însă brusc seama ce tare se vorbește în jurul nostru.

În săptămîna următoare am aflat de la știri că în Timișoara o familie de țigani încearcă să împiedice vînzarea unui apartament dintr-o casă de epocă din centrul orașului, alungîndu-i pe potențialii cumpărători cu amenințări. Au început să se audă voci timide, care spun că așa s-a petrecut în tot centrul istoric al Timișoarei, azi deținut în proporție mare de minoritarii discriminați. "Asta e România!" am înălțat eu din umeri. Și totuși Timișoara se declară cel mai occidental oraș din țară.

La scurt timp după aceea, tot în cel mai occidental oraș din țară, un tînăr a fost omorît pe trotuar de un "jmecher" local care își plimba gagică la viteză mare și într-un Ferrari de cîteva sute de mii de euro. Șoferul a fugit, dar apoi s-a predat – după douăzeci și patru de ore. Suficient ca să dispară orice urmă de alcool din organismul oricui. Mda... Asta e România.

Asta e? Cam trist. Ce ne lipsește oare? Ce?

Deși mai există o posibilitate, care parcă mă sperie și mai tare: poate că avem noi ceva în plus.

TIMIȘOARA ÎN CĂRȚI LANSARE LA "JOC SECUND"

Radu Pavel Gheo își lansează volumul de povestiri *Numele mierlei*. Evenimentul va avea loc **marți, 23 septembrie, ora 18.00**, la librăria Humanitas "Joc secund", str. Lucian Blaga, nr. 2.

Invitați: Adriana Babeți, Cornel Ungureanu, Robert Șerban.

Structurat în cinci părți (numite de autor LP-uri), volumul cuprinde povestiri în majoritate inedite, dar și cîteva care au apărut de-a lungul anilor (într-o formă prescurtată sau modificată) în diverse publicații din România, precum și în antologia oZone friendly (2002). În *Numele mierlei* – 50 de clipuri vesele și triste au fost incluse variantele integrale și definitive ale textelor.

Una dintre povestirile din volum, *Pregătiri de nuntă*, a stat la baza scenariului de scurtmetraj selectat printre cele trei finaliste de la concursul HBO din 2008.

PORCILATOR

ANDREI MOCUȚA

CONCURSUL DE PROZĂ SCURTĂ
"FLORIN BANESCU"
EDITIA 2008
PREMIUL I EX AEQUO

Îți încorzi mușchii feței și îți acoperi urechile cu palmele. E mai bine așa.

Trei oameni și singur, porcul. Porcul are patru picioare, al treilea om face diferența în astfel de situații. Porcul guiță printre dinți fiindcă e legat cu o frânghie de bot. Un om încearcă să îl ia cu binișorul, să-l ademenească. Apoi guiță mai să-și rupă fâlcile când îi vede pe ceilalți doi tăbărând înveseliți asupra lui. Nu are răgaz pentru mofturi, e luat de urechi și târât mai departe. Se proptește în cele patru picioare, însă durerea din urechi se accentuează și zvâcnește în salturi mici spre ieșirea din coteț. Acolo cineva pune mâna pe secure și-l izbește cu tăișul în frunte. E primul om, probabil cel care i-a pus sfoara în jurul botului. Nu își dă seama. De aici, totul se desfășoară mult mai în liniște. Picioarele din față cedează primele și lovește cu râțul pământul. Omul cu sfoara îi vâră cuțitul cu plăsele de lemn în beregată. Guițatul devine sunet de trompetă care scade într-o horcăitură. Iar la urmă sforăit prelung.

- Puteai să îl ții măcar de coadă. Nu ți se întâmpla nimic, mi se adresa bunicul.

- E plin de pene la intrare, am zis.

- Pisicile, mă lămuri Burlacu. Aia bătrână vânează păsări.

- Ajută-mă să-mi scot cizmele, Șercanule! zise bunicul.

Șercanu a înghițit globul. A câștigat mai multe concursuri de măsurat burți.

- Mulțam, Șercanule, acum poți pleca.

Șercanu plecă.

- De ce l-ați înjunghiat? Nu trebuiau să vină după-masă porcilor?

- Cine să vină, băiete? Întrebă moșul, de parcă nu ar fi auzit bine.

- Porcilor. Să îl incinereze.

- Așa le zice, *porcilor*? mi se adresa Burlacu.

- Așa le zic eu.

- Pe bune, chiar nu am idee cum le zice.

Sunt curios, insistă Burlacu.

- *Porcilor*, zic.

- Pe bune?

- Așa le zic eu.

- Măi, parcă am magnet, se plânse bunicul. Tot în jos mă trage. Dă-mi o mână, nepoate.

Își îndreptă spinarea, ținându-se de șale. Luă o zdreanță din gard și șterse cuțitul cu plăsele de lemn.

- Ce aveți de gând să faceți cu porcul? i-am întrebat. Nu mai bine vă descotoroseau *porcilor* de el?

- Primul lucru, merg și caut în dicționar cuvântul ăsta, icni Burlacu.

- Porcul ăsta avea trichineloză. Oricum, nu mai era bun de nimic.

- Tocmai de aia! E un focar de infecție. Nu era mai simplu să-l pârlască?

- Ei, facem un experiment.

- Ce fel de experiment?

- Ce știi tu! Vin vremuri grele. Fluturii, seceta...

- Nu-mi spune că ai de gând să păstrezi carnea porcului.

- Îngrășământ!

- Îngrășământ?

Moșul mă privea distrat. Burlacu îi dădu un ghiont.

- Spune-i, moșule!

Bunicul își îndepărtă o musculiță din colțul gurii.

- Tranșăm porcul și aruncăm bucățile în veceu. La anu' s-ar putea să fim nevoiți să facem țuică din căcat.

MASA CU PICIOARE STRUNJITE

Am așezat porcul pe o masă din lemn cu picioarele strunjite. Bunu Onu i-a descleștat fâlcile și i-a tăiat prima dată limba groasă cât un apendice. Burlacu îl ținea de picioarele dintr-o parte, în sus, porcul trebuie să stea cu burta la iveală. Eu îi susțineam coada.

- Burlacule, masa asta eu am făcut-o. Taie râțul cu o bardă. Nu știam ce altceva să fac în acel moment! Mi s-a născut primul fecior și a murit. Avea capul moale, nici doctorii nu știau ce are. Trebuia să mă eliberez. Taie urechile cu cuțitul. Înțelege, simțeam că a intrat necuratul în mine, de nu mai puteam sta locului. Retează falca porcului cu o lovitură scurtă de bardă. Și atunci m-am apucat să cioplesc masa asta. Un picior e mai subțire ca celelalte, uite, vezi cum se clatină? Un picior l-am cioplit mai scurt, iar altul mai subțire. Din cauza mâniei, știi? Retează capul porcului din trei lovituri consecutive. Masa trosnește cu un zgomot supărător. Nu m-am oprit până n-am terminat-o, ca să mă obosesc și să uit! Și nici în ziua de azi nu am reușit să o repar. Acum e plină de urme de secure.

- Eu, moșule, singura dată când mi-am ieșit din pepeni era pe când răposata făcea niște plăcinte. Frământa aluatul și aia mică își scria temele acolo, pe masă. Nu știu exact ce s-a întâmplat, dar cred că i-a stropit caietele cu unsoare și atunci a început aia mică să zbiere ca din gură de șarpe. Lucram pe ture pe atunci și m-am trezit buimac. Nu știam ce se întâmplă, ce a pățit. Doamne apără! Când am aflat de caiete, mi-am scos cureaua de la pantaloni și dă-i și dă-i! Loveam plăcintele de zburau în toate direcțiile. Știi, moșule, m-am răzbunat pe plăcinte ca să nu dau în ele. Astea au rămas cu gura căscată. Să le fi văzut! Burlacu povestea cu mâinile încleștate pe unghiile porcului, iar bunicul îi curăța măruntaiele. Pe nevastă-mea a izbit-o o mașină în timp ce ieșea cu bicicleta din holdă. A cam împrăștiat-o. I-am zis eu că într-o zi o să-și piardă capul! Hai să mai *țucăm* un pic. Oare câte grade are?

- Și să mai punem pe foc. Ia ligheanul ăla și toamnă-mi niște apă după umeri!

Pisica stă tolănită pe gazon ca în palma lui Dumnezeu. Se tăvălește în palma lui Dumnezeu ca un purceluș. E bătrâna. După forma burții, vrabia sau ce-o fi îngurgitat stă încolăcită ca un fetus, cu capul în jos. Eu încă țin coada porcului în mână, nemișcat. Înaintea mea, masa cu picioare strunjite mustind de sânge. Porcul nu mai e pe masă, însă eu îi țin coada acolo unde i-ar fi locul.

PITIGOI

- Nu găsesc coada porcului, îmi zice Bunu Onu. Ce s-o fi întâmplat cu ea? Cred că o pierduse pe undeva, îi zic.

Dintre cele două butoaie, l-am recunoscut pe unul. Era făcut din lemn de cireș. În fiecare an cresc mușchi și ciuperci pe el, însă butoiul revine la culoarea lui naturală atunci când e lăsat în ploaie. Acum Burlacu a adunat prunele în el. O singură dată a pus cireșe în el și l-a uitat descoperit. A urmat o ploaie zdravănă și butoiul era să prindă rădăcini.

- Mă întreb unde o fi coada, stăruia bunicul.

- A pierdut-o pe undeva, repet.

- Cum arăta? se amestecă în vorbă Burlacu.

- Arăta... arăta ca o coadă de porc, ridică din umeri bunicul.

- Maică-sa avea coadă? m-am interesat.

- Chiar așa, moșule, poate sunt un soi fără coadă.

- Mă-sa avea coadă, măi. Țin minte asta.

Parcă acum o văd. Arăta ca un tirbușon.

- Atunci bunică-sa? Ea avea?

- Nu mai țin minte. E mult de atunci.

Pe bunică-sa am cumpărat-o de la piață când încă era purcelușă. Nu țin minte exact dacă era bunică sau străbunică. Nu am numărat generațiile. În orice caz, cu una din ele am tras o beție în coteț. Când s-a născut fiică-mea. Doctorul mi-a zis că e sănătoasă și eu am pus mâna pe prima sticlă și-am tras o beție soră cu moartea cu scroafa. I-am băgat și ei sticla în gură. La început s-a sfiit, dar apoi a prins gustul. Se cuibărea cu botul la mine în poală ca să-i mai dau. Am stat o zi întreagă cu porcul în coteț, dar nu am pipăit dacă are coadă sau nu. Soră-mea, Dumnezo s-o ierte, era speriată că am dispărut, până m-au găsit seara în coteț, dormind peste porc. Sforăiam amândoi de mama focului. Nu era om mai fericit ca mine pe lume!

Bătrâna și puilul ei, Katrina, zburăteau păsările din copac. Katrina alunga un pițigoi.

ÎNCONJURUL ZILEI ÎN OPTZECI DE LUMI

După ce ne-a ajutat să prindem porcul, Șercanu a plecat la un nou concurs de înghițit globuri. E de departe campionul satului nostru la această probă. El și cu Mortu erau finaliștii din acest an.

Mortu s-a mai întrecut în alte două finale cu Șercanu înainte. De fiecare dată însă a fost surclasat. Nu reușește să înghită mai mult de trei globuri nici în ruptul capului.

Șercanu îngurgitează în medie cam opt globuri. O singură dată a încercat să se auto-depășească, înghițind zece globuri, asta l-a costat o săptămână de diaree și de stat la pat. Elimina câte un glob pe zi (la început continentele mai mari: Americile, Africa; cu Europa era puțin mai complicat – de obicei se întâmpla cam în a cincea zi – atunci el scotea un găfăit prelung când viscerele lui se descotoroseau de Rusia). Țărișoarele desprinse de continente, cum ar fi Islanda, Sri Lanka sau Noua Zeelandă rămăneau la urmă și le elimina pe parcursul întregului an, iar după efortul depus la tăierea porcului, ne-a îmbogățit latrina cu Antigua și Barbuda.

În afara acestor concursuri, Șercanu era un pierde-vară. Trăia de pe urma banilor câștigați și a trofeelor din aur, pe care le topea ori le vindea.

Multă lume credea că e un om înstărit,

când îi vedeau burta de *burghez fără griji*.

Eu știu ce înseamnă viața. Să trăiești pe stradă și s-o iei de la capăt.

Marginile pieței în care se desfășura concursul erau îngrădite cu globuri aduse de la mari distanțe și așezate în ordinea distanțelor.

- Nu puteți fi înscris la concurs într-o asemenea ținută, domnule, i-a spus un membru din juriu.

Șercanu avea pe el o salopetă pătată de sânge, cu o față de copil (nu-mi amintesc care copil) imprimată pe ea.

- De fiecare dată m-am prezentat în ținuta asta. Alta nu am.

- Regret, domnule, s-au schimbat regulile, îl anunță al doilea membru din juriu.

- Foarte bine atunci, îi smulse Șercanu pălăria cu panglicuțe roșii unei doamne din public. Acum am ținută corespunzătoare?

- Asta-i o pălărie de damă, domnule.

- Damă pe dracu'. Dacă o pun eu pe cap, nu mai e de damă. Cum îmi vine?

- Cu tot regretul, domnule, vă anunț că sunteți descalificat. În aceste condiții, trofeul îi revine domnului Mortu.

Era o simplă formalitate. Mortu înghite un glob, așa, de văzul lumii, și câștigă concursul.

Șercanu dădu să protesteze, dar renunță și înlătură o șuviță de păr slinos de pe frunte.

Optzeci de lumi vor fi cruțate de duhoarea mațelor tale. Dă-i bice, ia-o de la capăt așa cum tu știi mai bine! Această zi îți va fi recunoscătoare!

JE PENSE DONC JE SUCE

Mă întorc cu laptele și Katrina după mine, însetată, *tuști* spre maică-sa! Tata își face siesta în fotoliul de răchită. E de principiu că nu e bine să te întinzi imediat după cină. Ajută la digestie. Îl iscodesc dacă scrie vreun poem. *Cum de o lasă bătrâna să mai sugă după atâta vreme?*

fii serios

tu crezi că mai are lapte?

se răsfață

e o formă virtuală de a întreține plăcerea pisicile sunt lovite de spleen așa cum freci tu menta cu fetele pe

messenger

stai în spatele ecranului

și le sugi țâțele

virtual

ești exact ca și katrina!

sugi în gol!

MUJICUL ȘI ÎNGERUL

MIHAI MURARIU

CONCURSUL DE PROZĂ SCURTĂ
"FLORIN BANESCU"
EDITIA 2008
PREMIUL I EX AEQUO

"Bătălia de la Orsha, din 1514, a fost printre cele mai mari din întreg secolul al XVI-lea. În tapiseriile și miniaturile care descriu înfruntarea memorabilă dintre polono-lituanieni și moscoviți, apar, într-un rol decisiv, legendarii husari înaripați."

Wladislaw era vizibil din înălțimile coridoarelor interioare ale catedralei, statura lui impresionantă permițându-i să pară la locul lui între mormintele masive care adăposteau înăuntrul dreptunghiurilor de piatră zece regi ai dinastiei. Piatra îi cânta lui Wladislaw, îi cânta o litanie a vieții sale trecute, îi impregna gândurile cu ritmul lent al sutelor de ani ce trăiseră ridicarea catedralei în felul lor orb. Umerii săi lați erau pe măsura armurilor aurite ce păzeau somnul celor demult trecuți; mâinile frumoase, scăpărând de inele împodobite cu safire, ametist și rubine, mângăiau fruntea de fier a unui alt Wladislaw, cel ce își găsisese atât de tânăr moartea cu 70 de ani în urmă pe câmpul de bătălie de la Varna, când năvălise aproape de unul singur până în apropierea sultanului blestematei familii Osman. Bărbatul studie profilul acvilin, fin cizelat de un meșter livonian. Razele viguroase, strecurate prin vitraliile sângieru-violete, îi luminau trăsăturile și îi dădeau ceva din aura unuia dintre acei sfinți martiri găsiți în fresce romane de marmură sau de fildes. Crucea uriașă, ridicată pe fațada altarului, îi atrase privirile mândre, de un verde intens, sfârâitor, lichid, ca pielea de salamandră. O glorie cu aripi de metal îi străfulgeră urechea în acel moment, simțindu-i tonurile grele alunecând, strângându-i răsuflarea cu toată forța a o mie de armăsari de război. Imaginea se disipă însă la fel ca oricare alta, așa cum i se întâmplase de fiecare dată, așa cum Wladislaw își impusese încă din copilărie.

Cu pași măsurați, grei, formați de obișnuința de a impune prin exemplu în fiecare clipă, Wladislaw traversă prin mijlocul șirurilor nesfârșite de scaune cei 80 de metri care îl despărteau de chipul lucios, bine executat, al unui Christ răstignit. Ecouri puternice răsunară sub gigantica boltă a clădirii goale, ca vântul dintr-o cochilie, sub drumul lui Wladislaw Ramoyski dinspre Regi spre celălalt Rege, cel numit Salvatorul. Bărbatul se opri îngândurat sub mulțimea roșie a rănilor. Fruntea lui Wladislaw nu purtase nicodată vreo coroană de spini. Părul lui, îngăduit să cadă bogat pe spate, nu fusese smuls și târât prin țărână. Nicio suliță nu îi străpunsesse vreodată coasta, lăsând să curgă apă și sânge. Sângele pe care i-l oferea acum arhiepiscopul Stanislaw Ostrogski dintr-un pocal de argint era un soi de vin pe care îl cunoștea prea bine. Wladislaw zâmbi îngăduitor atunci când arhiepiscopul îi ceru să-l urmeze pe scările din dreapta altarului.

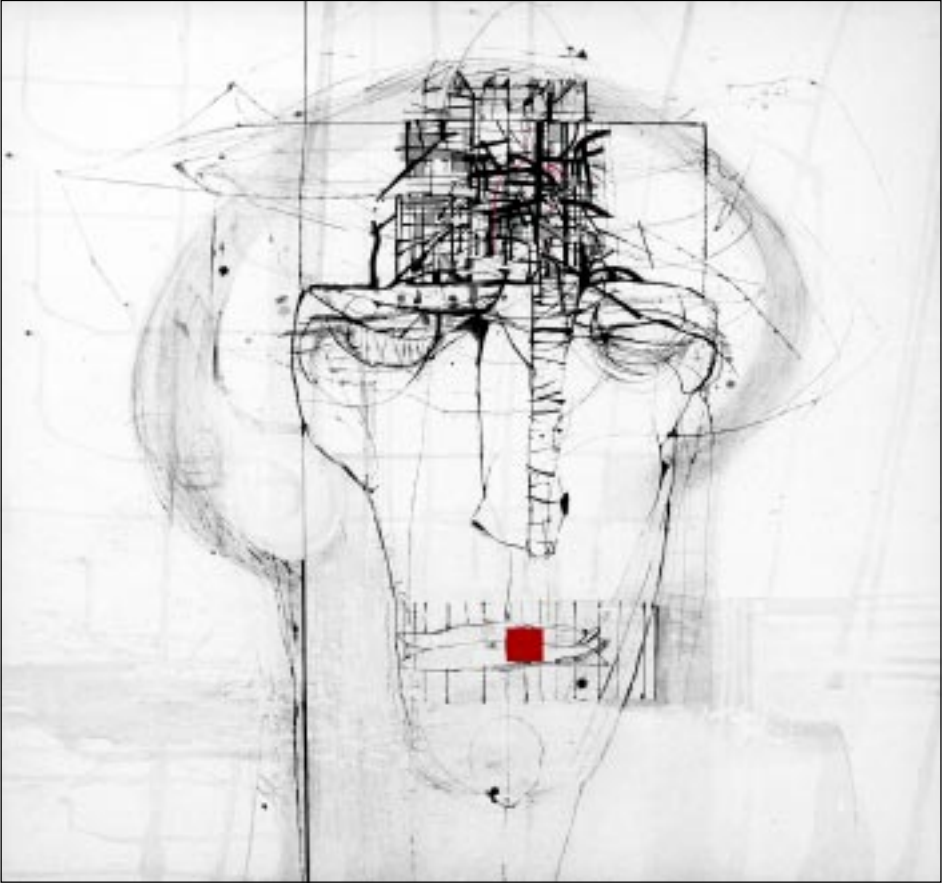
Cei doi erau două puncte mișcându-se regulat, văzuți din vârful spiralei care îi conducea spre acoperișul catedralei, închisă o vreme pentru a fi reîmpodobită. Ajunși mult mai aproape de cer decât orașul care se întindea până departe în valea auriu-verzuie, cei doi bărbați priviră în tăcere răsăritul îmbrăcat într-o pulbere aurie nesfârșită, o bătaie lină a unor holde

imaginate de-a lungul orizontului, holde în culoarea lutului deschis. Wladislaw avea încă urma unui zâmbet sub mustața neagră, îngrijită, atunci când arhiepiscopul începu să vorbească. Pomenea lucruri despre rege, cel luresc și cel ceresc, despre libertate, dreptate, Republică, despre credință, mântuire și despre Septentrion. Mâna lui brăzdă cu mișcări lente toată zarea către estul înveșmântat în giulgiul său firav de lut spălăcit, iar Wladislaw își reînnoi zâmbetul, abia stăpânindu-și purpura care îi năpădise obrajii, odată cu pletele ce îi băteau năvalnic în vântul dinspre miazănoapte.

În sala scundă mulțimea era ingenuncheată de mai bine de un ceas; corpurile înghesuite unele în altele pe podeaua rece, tăpile murdare strălucind enigmatic în întuneric. Murmure se ridicau odată cu flăcările lumânărilor, învăluind picioarele răstignitului pictat cam neîndemânatic, dar cu dăruire. Aerul era înăbușitor, un amestec greu de transpirație, fum și tămâie, adunându-se într-un nor negru pe tavanul care înfățișa imaginea unui Dumnezeu mânjit la margini de catran. Mâini împreunate către cerul nevăzut, buze rostind șoapte secrete sub zgomotul surd al ploii mărunte, eterne, care aluneca pe acoperiș în rafale dese. Ochi înălțați spre icoanele șterse de trecerea timpului, în timp ce preotul intona vorbele celor din vechime cu un huruit cutremurător, venit parcă din adâncul pământului, pe care toți îl simțeau mișcându-se, tresărind sub biserica firavă de lemn. Deodată se lăsă tăcere când preotul făcu semn cu brațele sale înălțate. Trupul Salvatorului fu adus în încăpere. Oamenii așteptau răbdători ruperea.

Era anul 1514 de la nașterea Domnului, iar Nikita se întreba, în timp ce își făcea de trei ori cruce, dacă timpul va trece la fel pentru el și după moarte. Se născuse cu 17 ani în urmă, într-o iarnă în care multe lucruri se arătasera aproape și departe de ținuturile satului. Țărâna înghețată se deschisese dintr-odată pe o depărtare de 16 verste, scoțând pentru o zi la iveală carapacea spartă a unei creaturi diavolești îngropate de la începutul lucrurilor acolo, doar pentru a dispărea sub furtuna unui viscol stacojiu. În unele păduri, pomii se prăbușiseră în ei înșiși, parcă devorați de o ciură pe dinăuntru. Iar noaptea, între stelele care umpluseră până atunci văzduhul, oameni înțelepți văzuseră vulturi și lupi uriași răsărind din negură, sfâșiind din lumina lor și ascuțindu-și colții. Nikita își închise ochii blânzi, albaștri-cenușii, înainte ca preotul înălțat ca un munte deasupra lui, acoperindu-l, pătrunzându-l cu suflul său greu de om bătrân, să îi întindă mâna. Afară pământul îl chema încet, dulce, din depărtările nesfârșite ale zării. Cu capul plecat, Nikita primi trupul.

Dimineața se scurse ca o mazăgă pe fața lui Wladislaw. Urmele beției care durase trei zile întregi îi apăsau fruntea cu o ceață violacee. Război cu Septentrionul. Din pădurile fără capăt care înconjurau orașul

Moskva cneazul Ivan Vasili își revărsase hoardele ca un potop, măturând ținuturile rutene cu puterea lor. Lituanienii, vechii dușmani păgâni din est, acum frați și prieteni întru Salvator, stăpâni peste toată zarea dintre Livonia și Crimeea, se prăbușeau. Credința nu îi salvase. Ce conta că marele Vytautas cucerise un sfert din lume pe calul său alb? Ce realizase el în câteva decenii, cneazul Septentrionilor sfărâmasese într-o singură zi. Judecata avea să apese asupra tuturor oame-nilor la sfârșitul erelor, adevărat, salvându-i pe unii, chiar și din rândul asiaticilor ruși, damnându-i pe alții, fie ei chiar nobili polonezi, urmașii neînvinșilor sarmați, ca Wladislaw. Totul depindea de alegerile lor. De felul în care își respectau îndatoririle.

Astfel îi vorbise arhiepiscopul Stanislaw celui mai puternic magnat din ținut, moștenind peste noapte averile tatălui său, care își pierduse viața într-o solie către suedezi. La cei 25 de ani ai săi, tânărul și neînsuratul Wladislaw Ramoyski devenea singurul stăpân peste o bună parte din ținuturile regatului. Cei doi bastarzi de care știa muriseră de ciură cu destul timp în urmă, când valuri de moarte se răspândiseră dinspre Kremenjukul tătar, ridicând focuri argiloase în pielea victimelor din toată Podolia până la marginea Krakoviei. Podurile arse ca să împiedice sosirea bolii îl vizitau uneori în vise. Iar acum regele, rivalul de o viață al familiei sale, îi cerea sprijinul, prezența în aceeași campanie care îi luase tatăl – oboseală spuneau trimișii, otravă spuneau gândurile lui Wladislaw.

Zâmbise pe turla scânteietoare a catedralei, cu ochii închiși, lăsându-se pradă adierii și sentimentului de nimic plăcut al înălțimii, sorbind fiorul apropierei de moarte printr-o simplă neatenție, îmbrățișând miile de voci care se alergau înăuntrul craniului său intonând cântece de slavă. Zâmbea și acum în fața încercării regelui de a-l pierde pentru a-i incorpora pământurile în cele ale Coroanei. Chiar și în fața dezastrului,

Jagelonii rămăneau înfășați în numeroase fire de intrigă, fire care le aduseseră succese pe măsură de-a lungul anilor, după cum arăta înflorirea dinastiei în Boemia și Ungaria. Arhiepiscopul, firește, un neutru care se gândea la binele tuturor creștinilor, se oferea în secret să îl sprijine pe Ramoyski la alegerile Marelui Hatman al Coroanei atunci când s-ar fi întors victorios din campanie. Wladislaw era amuzat de insistențele subtile ale omului care, prin recente sale legături de rudenie, se apropiase de Habsburgi mai mult decât era necesar. Un Ramoyski comandând armata dinastiei. Iar Sejmul în mijloc, o adunătură de oportuniști fără viziune, mereu gata să joace cele două puteri una împotriva alteia. Și, bineînțeles, mai erau și germanii, fie ei ai electorului de Brandenburg sau ai Imperiului, așteptând semne de slăbiciune într-o țară tot mai obosită de război. Wladislaw se simțea neliniștit în postura de picătură hotărâtoare, indiferent de alegerea pe care avea s-o facă.

Să refuze ar fi fost un act de prudență. Și de aparență lașitate. Iar sângele înfierbântat care îi condusesese familia încă din vremea când Piaștii porneau în expediții fulgerătoare contra Kievului, ciugulind puțin câte puțin din vigoarea orașului îmbătrânit, îl îmboldea și acum să acționeze. Tatăl său se opusese acestei tradiții și nu reușise decât să-și atragă o moarte obscură. Wladislaw mârâi crâncen, împreunându-și sprâncenele fine. El nu avea de gând să-i împărtășească soarta. Intrigile oamenilor muritori erau uneori atât de ușor de dezlegat. Și atât de obositoare. Își anunțase plecarea la oaste și trimisese oameni pe toate moșiile lui, poruncind șleahiticilor-acei mici nobili care puteau fi și binecuvântare, și blestem pentru oricine - să îl urmeze. Însă avea să fie propria lui călătorie, nu a celor care îi urmăreau mișcările. Răsăritul îl chema, îl atrăgea cu lipsa lui de limită mai mult decât perspectiva unui mormânt timpuriu, fie el și venerat de-a lungul veacurilor în catedrala din Krakovia.

POEME DE RODY GORMAN

Irlandez prin naștere (n. la Dublin, în 1960), Rody Gorman trăiește de 26 de ani pe insula Isle of Skye din arhipelagul Hebridelor, în nord-vestul Scoției, zonă tradițional denumită Nova Scotia. Face parte din grupul de scriitori afiliați la colegiul galez din Skye, Sabhal Mòr Ostaig, unde predă limba galeză scoțiană. Poet și traducător. a publicat douăsprezece volume de poeme din creația proprie, dar și traduceri din numeroși poeți, printre care Kavafis, Yeats, Prévert, Neruda, Milosz, Rósewicz, Larkin. Scrie deopotrivă în engleză și în limbile galeză irlandeză și galeză scoțiană, traduce în engleză poeme compuse în galeză de autori ca Sorley MacLean, Iain Crichton Smith ori Donald MacAulay, transpune liber în engleză poeme Zen ale clasicilor japonezi și coreeni ai genului, reinterpretează liric motive extrase din creația unor creatori din toată lumea. Universul său poetic, turnat într-un limbaj precis, nemetaforic, creionează realități concrete, ce pulsează de viață – atât a eroului liric, cât și a apropiaților săi, dar și a unei întregi comunități. Naivă ori înțeleaptă, aceasta din urmă face corp comun cu peisajul scoțian. Este, pentru poet, un mod de a-și afirma solidaritatea cu o limbă și o cultură milenare.

CUILLIN

Pe-acolo ești,
ca muntele Cuillin
abia zărit din ceață,
dar, în spatele slabei lumini,
văd o scânteie – aducând
căldură și lumină,
atâta vreme cât sunt
și eu prin preajmă.

DOUĂ VÂRFURI

Eram aidoma celor două vârfuri
ale lui Blaven iarna,
până ce s-a pornit dezghețul
la stânga, la dreapta și-n mijloc,
iar căldura primăverii
ne-a despărțit.

PISICĂ SAU POEM NOAPTEA

(apărând Nuala Ní Dhomhnaill)
Poemul ăsta a venit la mine
ca o pisică, într-o noapte,
când mă-ntorceam acasă cu mașina
de la un prieten.

Ceva negru a
țâșnit de-a curmezișul
și m-a atins în treacăt,
silindu-mă să ies de pe drum,
cu un scrâșnet de frâne.

"Am o criză!, mi-am spus, convins
că-mi pierdusem scurt timp cunoștința.
Dar nu, lucrul acela smolit
mi-a sărit pe umăr
și-a început
să facă târâboi,
ca să nu-l alung.

Poemul ăsta a venit la mine
ca o pisică, într-o noapte,
când mă-ntorceam acasă cu mașina
de la un prieten.

Am păstrat pisica – poemul însă,
l-am pierdut.

SEMNAL DE ALARMĂ

Așezați la măsuta din compartiment,
unul dintre noi cu fața la direcția de mers,
celălalt cu spatele, încercăm să citim
(abia se vede) cuvinte-nscrise ca-n ramă
(zgâriate cu unghia?) pe geam..
Mă tot gândesc la vorbe
și la frânturile ce ne ating în trecere –
nisip și sticlă, chiciură, gheață, răsuflare –
,
când trenul nostru încetinește-nspre
nodul de cale ferată de la ieșirea din
Portadown.

Parc-ar fi tras cineva
semnalul de alarmă,
după care-ar fi urmat
din nou o liniște deplină.

ALTERARE

De un timp îmi fac veacul într-un comitat
de lângă Londra.
Mă-ntorc în toiul nopții acasă, beat criță,
după ce m-am făcut praf la birt, împreună
cu Mick
și Sean, mă duc la baie, apoi leșin.

Când cobor, dimineța târziu,
primul lucru pe care-l văd
e lumina aprinsă deasupra plitei,
încă de seara trecută, apoi
dau de același vechi bilet de la ea:
M-am săturat de mizeria asta!

Cina ta e în câine,

la fel (îmi zic) cum creveții pescuiți în Golful
Dublin
se strică-n chiuveță.

TUNSOAREA

La mijlocul trimestrului (și-al vieții mele,
poate)
fiul meu și cu mine suntem împreună,
la ora când restul celor din Skye
se află la slujbă. În St. Andrews, îl duc,
pe o străduță ce-o ia în jos, la frizeria
"Curl Up and Die", să ne tundem.
Stăm tăcuți pe scaune (pe-al meu îl coboară,
pe-al lui îl ridică).
Apoi vine băiatul și strânge smocurile de
păr
de pe jos. Când ieșim, soarele tocmai
dispare în dosul castelului și-o briză
dinspre Isle of May îmi turtește gulerul.
El se miră: "Ce stradă lungă! Și câte ferestre!"
Mă-ntorc și văd un chip cunoscut, dar, ia
te uită!
cine-o fi bărbatul acesta cărunt, mohorât,
care ne urmează, de fiecare dată când intrăm
sau ieșim
din orice wynd sau vennel, lane ori close?

Note:

Am lăsat intenționat numele frizeriei așa
cum apare în original, deoarece el este
bazat pe o omonimie intraductibilă,
putând fi citit în două moduri: "Onduleuri
și vopsele", dar și "Zvârcolește-te/Fă-
te ghem și mori".
wynd – alee (în galeza scoțiană în text);
vennel – străduță (idem);
land – grup de clădiri cu aceeași intrare
(idem);
close – pasaj pietonal acoperit, dintr-o stradă
în alta (idem).

O IEȘIRE DIN MINE ÎNSUMI

1. În Sloestica

Un bătrân și-un măgar
mă cară-ncet spre casă,
trăznit de *rakja*.
Vorbesc și cânt întruna de unul singur
în galeză. Priviți-mă: am ajuns
un obiect de batjocură!

2. Aisling

Nu pot s-adorm,
mi se pare c-aud venind ceva
dinspre pinii de pe înălțimile
situate de cealaltă parte a văii.

E luni, cred, patru dimineța, ora locală,
sunt cu gândul la tine și-acasă,
și *Coin is Madaidhean-allaidh*

3. Liniște deplină

E timpul să plec.
Toată ziua a domnit liniștea,
de parcă sta să se întâmple ceva grav.
Căruțele se-ntorc încărcate de la munte.
În orice clipă, simți că e cât pe ce
să izbucnească un conflict pe-aproape,
în Sarajevo.

4. Pridvor

De-aici, din vechiul pridvor șubred,
privesc dealurile,
oile-mprăștiute până-n zare
pe câmpul semănat cu muștar,
imaginea de natură moartă
a macilor roșii iviți din noroi,
canistrelor și bidoanele perfect aliniate,
puzderia căștilor militare – din Germania,
Franța și din alte părți – puse în vârful
căpițelor
de fân, să le țină strâns.

5. Gol

Încă puțin și se va da alarma aeriană.
S-au stins deja luminile-n piață.
Un țișănuș cu ochii negri șade singur
în fața moscheii din Cinar,
cu o cutie goală în mâini.
Din minaretul semeț, înălțat peste lac
deasupra orașului, o voce de muezin
îi cheamă la rugăciune pe credincioși,
cu o melodie ce pare a fi
versiunea cântată la fluiet a cântului nostru
Amhrán na Trá Báine.

6. Semiîntuneric, Ohrid

În barul din oraș, unde se cântă muzică de
jazz și blues,
nu-i decât un grup de profesori din Debar,
din câte-nțeleg, ei stau în semiîntuneric
și ascultă Justin Timberlake și Manic Street
Preachers.
La capătul esplanadei, într-un parc
aflat la jumătatea drumului spre Albania,
un copac înalt cât un *broch*
de la Dunbeg sau Dun Carloway,
se leagănă și tremură-n vânt.
Cum poți să stai acolo și să spui
că acela-i un lac?
Acela, prietene, e-un *loch*.

7. Observator

Sfârșit de septembrie. Suntem tocmai
la Observatorul megalitic din Kokino.
Pinii din Molika bat deja-n brun,
cerul de deasupra orașului Kumanovo
s-a făcut cenușiu. Îmi vine în minte
exilul Columbei, întâi Derry,
apoi, pentru totdeauna, Cărn cùl ri Eirinn.
Aceeși vechi poveste: nu prind
niciun mesaj pe laptopul tău.

Septembrie 2007, Macedonia

Note:

rakja – rachiu macedonean, făcut în casă;
aisling – cuvânt în galeza scoțiană, cu mai
multe sensuri: vis, viziune, coșmar,
viziune poetică, nume de femeie;
Dunbeg, Dun Carloway – locuri din zona
muntoasă a Scoției, unde se păstrează
numeroase forturi construite de vechea
populație a picților;
Coin is Madaidhean-allaidh – expresie în
galeza scoțiană, cu sensul de "câini și
lupi", totodată titlul unui text al poetului
Sorley MacLean (1911 – 1996), care a
trăit pe Isle of Skye;
Amhrán na Trá Báine – cântec irlandez, lite-
ral *Cântecul plajei albe*;
broch – cuvânt în galeza scoțiană, desemnând
un fort construit de picți sau o clădire
de depozitare (un siloz), în formă de turn
înalt, rotund;
loch – lac, în galeza scoțiană;
Derry și Cărn cùl ri Eirinn – în orașul Derry
din Irlanda, s-a luat hotărârea ca Sfânta
Columba sau Colomba (numită și Colm
sau Cille și venerată cu supranumele
Porumbița Bisericii), să fie exilată la Cărn
cùl ri Eirinn (literal: "Mormanul de pietre
cu spatele la Irlanda"), de pe Insula Iona,
din Scoția, de unde nu s-a mai întors
niciodată.

Prezentare, note și traducere de
SIMONA-GRAZIA DIMA

VOCI DIN VĂZDUH

LAURA MIRCEA

Se trezesc
îngerii pe malul fulgerat
sunt o cetate înmiresmată,
tu, zidul ei.

În văile de rouă
picurau arborii nopții
abia șoptit, numele tău
avea mireasma grâului.

Paradisul e privirea mea,
atingere înflăcărată a nopții
în adâncul cerului,
umerii tăi de zăpadă.

M-am întristat
te-a umbrit un nor
soarele
curge printre nisipuri
pășești pe tâmpla macilor
la asfințit.

Fluturi albi
se stingeau în săruturi
mă atingeai cu degete de șoapte, cu
vuiet de lumină
sunt fântâna
soarelui.

Soarele călătorea
deasupra pașilor noștri
îți vedeam chipul tremurând
în verdele ierbi
îmi întindeai brațele,
doi fluturi aurii.

Adâncul în care
se cufundau
albatroșii, surâsul tău
printre scoici am regăsit
soarele.

Mă privești,
stea din abis
sunt focul rotund
spre care brazilii plutesc.

Ai să vezi timpul
înmărmurind
vei pași cu grație printre cedrii de foc
umbrele lor s-au aflat
mereu în preajma ta.

În lanul nopții
colindă lebede
vântul îmi pătrunde trupul
nins
razele de lună
se joacă
în părul meu.

Florile creșteau
pe cărări neumbrate
aveau o altă mireasmă
te știam din copilărie,
privirea ta deasupra
pinilor albi.

Soarele îmi strălucește pe umeri
mă ascund printre
firele de iarbă
un fluture privește
uimit
pasul meu deasupra
picăturilor de rouă.

Sărutul tău învăluie
lumea
te naști mereu în mine
susur al ploii.

Mă îmbraci în aurul
zilelor de toamnă
pe frunte porți azurul
și cântecul păsărilor
adu-mi blândețea !

Mă porți pe aripi
mireasmă verde
în azurul umed
doar casele de piatră peste care trec
umbra mea și vulturii.

Înserarea ne îmbrățișează
trupul de rouă
din buzele tale curge un izvor
flăcările lui mă răcoresc.

M-au acoperit
crinii
erai o stea ce-mi
exploda în pântec
gingașă, pasărea își făcea cuib
în frunzișul tău.

Eu sunt
bătaia inimii tale
și lacrima în care se oglindește
cerul întreg,
lumina din care ți se ivesc aripile
Ești curcubeul ce-mi străbate
trupul ars.

Frunzele tale-mi desenează
conturul în soare
rătăcesc, nu sunt în vis
ci deasupra grădinii de vișini
fiecare clipă e o floare
al cărei parfum e
o altă grădină
dintr-un alt anotimp.

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistei plastice
ADRIANA LUCACIU

Ea se privea prin
ochii lui, orbi de lumină
din coapsele ei
răsări soarele
pieptul îi tremura în cerul violet
sub mângâierea vântului.

Sângele meu
este un trandafir de foc
ramura ta înflorită
atinge văzduhul
lumina cântă ascunsă-n ierburi.

În mine grâul s-a copt
pădurea cântă
străbat tunelul
tu mă aștepti
înger al nopților senine.

Nimeni nu coboară
în adâncul somnului
măinile tale au culoarea
aripilor de fluture
mă întâmpini diminețile
când soarele-mi acoperă
pașii.

Îmi dăruiești
parfumul ploii,
freamătul nopții
pătrund în oglindă.
Trupul tău
pe care-l mângâiau coralii
foșnet netulburat
deasupra apelor.

Îmbrățișează-mă soare,
alungă-mă iarbă !
în vânt ard
roiuri de petale
din inima ceții
izvorăște văzduhul.

Paradisul
avea mii de ochi, creșcuți
pe trupul ploii
sângele ei era polenul florilor
pe piept îi străluceau
două picături de rouă.

Îmbrățișezi
una câte una culorile ce ascund
inima nopții
stele i se aștern pe trup.

PIERDUTI ÎN PLAI

(THE EXPERIENCE OF A WEEKEND TIME)

O GURĂ DE RAI COSMIN LUNGU

Mariza la Muzeul Satului Bănăţean. Oau! Un picior de Plai şi-o gură de rai. Frig pătrunzător, tremurici peste tot, spirit liber, mai ales în cortul puşcăriei, ONG-uri dezgheţate, chill out cu Otza, portugheză,

de muzica fanfarei, viaţa părea că merită locuită. Când întorceai capul de la stele spre lumea de sub ele şi privirea-ţi întâlnea câte-o fată zbanghie, care din senin începea să se învârtă ca un titirez, cu o poftă şi-o energie de nedescris, mai că-ţi venea să mergi şi s-o feliciţi pentru curajul cu care se bucura. Fanfara Ciocârlia a aruncat de pe scenă sunet

care nu putea fi tradusă în engleză (cu grijă să nu ia din partea mortului), au privit de la (şi nu cu) distanţă obiecte din recuzita detectivului de strigoi (un pahar după model Matrioşka, păpuşi din cârpă, lumânări încolăcite) şi au schimbat impresii despre molia fotografiată la o reconstituire de strigoi (explicaţie perfectă pentru întruparea fantomei) ori despre necuviinciosul obicei de a sudui şi improşa cu (hai, că mai bine nici nu se putea nimeri!) rahat strigoiul şi locul său de veci. Pe alea cu multe corturi mai erau de găsit copii de la fundaţia Rudolf Walter - desenatori de icoane pe lemn - mulţi ecologişti (cu PET-uri, plase din cârpă, îndemnuri şi avertizări scrise cu litere de-o şchioapă), astrologi, yoghini, metafizicieni, miros de beţişoare parfumate, meditaţie, masaje şi mesaje, Tai Chi & Qi Qong, Rubinişti cu sculpturi, caricaturi, modelaje (Ştefania Becheanu, Cosmin Vâlceanu, Horia Bojin), jonglerii diverse şi proiecţii peste tot, o enclavă de Serbia cu pliante şi prăjituri îmbietoare, o alta franco-germană îngemănată, dar mai ales (aplaudaţi, vă rog) câţiva puşcăriaşi model, cu un cort vârgat (specificul locului?) care demonstrau neîncetat că talentul nu se lasă încetuşat în detenţie, ci dimpotrivă, desferecat. Dansuri latino, dance, R&B cu Prison Boys, modelări surprinzătoare ale unor pahare din plastic, portrete reuşite în creion, toate în câţiva metri de cort şi pe-o scenă improvizată, păzite cu priviri de gardieni în civil.

De la ce-am pornit? De la Mariza. Oh, da! Electrizare maximă, voce autentică, concert fantastic, public prins în mreje. N-aş mai fi luat-o din loc! (excellent momentul în care portugheza a coborât în public şi a cântat de acolo, cu o voce clară şi răsunătoare cum nu cred să aibă multe vedete de pe la noi). Iar de la doina lui Grigore Leşe, revărsată când din microfon, când mai mult din depărtarea lui, în cortul de chill out, nu am putut să plec fără o mirare: de ce ne jenăm de muzica populară? Manu, Maria, arunc mânuşa!

LA POARTĂ MANU BABESCU

Cosmin, mulţam fain de mânuşi (şi ştii că este o metaforă care ascunde multe). Chiar am nevoie de ele acum, la început de eră glaciară, la mijloc de septembrie şi la sfârşit de lume, cum o ştim unii. Acum, pe ploaie, vânt şi circulaţie, în capitala Mioriţei, Plaiul îmi pare o stare de fapt. Ca una care a luat parte la facerea Plai-ului, pot să împart senzaţiile din spatele scenei, improvizaţiile, artiştii găzduiţi, incantaţiile, brăţările, invitaţii. Pot să vă spun cum i-am ţinut pe DJ-ii de balkanbeat din Leipzig care au pus muzicile la Chill Out şi care m-au stresat tot anul că ei vor să vină să mixeze la Plai, nu altundeva, cum Klaus Maria Schulze au performat pentru prima oară în viaţa lor de muzicieni conectaţi pe o scenă, Scena 2, în pădure şi în vânt, cu oale cântătoare şi cu clopoţei tibetani, cu citit din cărţi la întâmplare şi improvizat de muzicieni cu şcoală.

Pot să declar cum o sunam pe soră-mea, pe Mona de care ziceai, să ieşim în pauza de masă, iar ea veşnic mă refuza pentru că trebuia să mai termine un layout de Plai. Pentru că aşa vroia ea şi era înnebunită de ce făcea. Pe lângă asta mi-am dat colega de apartament afară din cauză de goşti la

Plai, am dansat cu o dezinvoltură mai mult decât balcanică în cortul de circ, pentru că eram acasă (de trei ani deja), că m-am surprins curgându-mi ape sacre din ochii holbaţi la o zeitate portugheză, că am pictat un ghiveci spiralat pe care l-am dăruit în semn de solidaritate cu sinele şi cu tot ce simţeam că mă înconjoară. Cosmin, eu am fost mai mult la poarta Plai-ului, ca să primesc oaspeţii jurnalişti şi invitaţii cu ţidulă. Pot să-ţi spun mai bine cum au arătat brăţările din acest an, de ce nuanţa de maro de pe cea de toate zilele nu m-a inspirat şi speram să vină ziua a doua ca să dau brăţări verzi (acuma suntem în simţirea de verde).

Dar pot să-ţi spun că s-a muncit la Plai-ul ăsta foarte pe bune. Voluntarii de care ziceai tu sunt de vină. De data asta i-am urmărit din mai multă umbră ca-n anii trecuţi şi mi-a părut rău. La Plai am bătur pentru prima oară cuie şi am construit un bar. Septembrie 2008 am fost eu altfel şi mi-am dat seama de ce pericol ne paşte pe toţi cei care ne surmenăm în idei în care nu credem, în acţiuni care nu ne folosesc nici nouă, nici celor din jur, în sentimente induse şi chestiuni care nu fac decât să ne reducă la încă unul, încă una, încă un neutru. Plai-ul de anul ăsta n-a fost atât concerte şi activităţi, deşi Mariza m-a lăsat transfigurată, şi nu sunt neapărat genul, iar fado-ul nu este printre genurile de muzică pe care să le diger constant, Fanfara Ciocârlia mi-a confirmat aşteptările de cea mai surprinzătoare formaţie de brass pe care am ascultat-o vreodată, jongleurii m-au detensionat total, alternativele europene mi-au dat de gândit la faptul că orhidea este o plantă sinucigaşă, la fel ca multe sisteme politice...

Plai 2008 m-a făcut să cuget puţin: e timpul să diger ce asimilez, devotamentul pentru o muncă de voluntariat trebuie să fie totală, nu pe jumătate, că pasiunea pentru o idee nu trebuie lăsată să se dizolve datorită detaliilor organizatorice care fac parte şi ele din legea compensaţiei. Pe lângă asta am avut ideea să devin mim la concertul de improvizaţie al Mariei. Mi-am făcut deja un costum imaginar, cu leduri şi chakre luminoase pe care să le activez ochi de

Otilia Hedeşan

scafandru. Am simţit la Plai că vreau să fiu actor-dansator, nu organizator. Maria, deşi am stat puţin cu voi şi i-aţi lăsat pe DJ-ii de la Baikaln Train să vadă Timişoara pe răcoare de Bălcescu, de cinci dimineaţa, de after-Plai...deci, Maria, e rândul tău să zici cum a fost la Plai pe post de cap improvizat în noaptea de pai.

Continuare în pagina 27

Mariza, Festivalul Plai, Timişoara, septembrie 2008

sârbă, franceză, germană la marginea aleii, sunet bun, viespi zăpăcite, zumzet de petrecere. O interpretare personală şi groaznic de incompletă a festivalului ajuns în al treilea an, un eveniment de top pentru un Banat ce-şi caută mereu fruncea. Dacă n-am fost bine înţeles: Plai — adică Ţuca, Taco, Otza (nume de cod) Anca, Mona şi mulţi alţi voluntari destoinici, ajutaţi de oameni excepţionali — a sunat, răsunat, arătat şi exportat ceva high quality. Nu credeţi? Întrebaţi-vă medicul, inginerul, taximetristul de casă, bodygardul de peste drum, copilul, grădiniţa, şcoala, poliţia, primăria şi nu în ultimul rând pompele funebre (căci au fost acolo şi strigoi, ţinuţi în frâu de Otilia Hedeşan).

ZIUA ÎNTÂI, cu temperaturi încă de vară. Vineri, 12 septembrie, anul de nemărginită graţie 2008, ora 11. Pregătiri. Ora 12. Tot pregătiri. Voluntari zâmbitori aduc pe lume scrumiere hand-made din lemn pictat şi nisip colorat înăuntru, lămpioane luminoase se pregătesc s-atârne pe case şi terase, se-nînd cabluri, se trag sfori, se găteşte scena. Vin primii invitaţi, rezidenţi pentru trei zile în Plai: oamenii cu jucării, cărţi, reviste. Se întreprind scurte vizite de stat între vecini. Schimb de amabilităţi, afişe, pioane, poante şi ponturi. Ora 19 a venit, omul negru n-a sosit, în schimb a cântat Alvik. Pe mine m-a prins undeva afară din Plai. Am auzit doar ecouri... bune. Al Jawala, pierduţi la un moment dat printre manele, ampretaţi de Plai încă de-acum un an, s-au întors la festival şi bine-au făcut. Tot de la distanţă i-am ascultat, de data asta însă în graniţele Plaiului. Danke! Iar apoi sunet deal nostru, pentru export masiv, oameni învârtindu-se în voie şi mustind a bucurie, repertoriu moldovenesc, ţigănesc, influenţe de charlestone, trompete macho...Fanfara Ciocârlia din Zece Prăjini. Doamne, ce bine a fost: întins pe spate, pe multe perne călduroase din bureţi (idee bună), cu privirea la stele şi gândul în nori, cu urechea ocupată

bun, to(l)be întregi de bum-bum şi hurahura, a primit aplauze mişto şi încoronare ad-hoc. Trăiască nediscriminarea! Unii s-au dus apoi spre cortul de distracţii, unde era petrecere cu DJ, eu m-am suit într-un taxi şi m-am conversat amuzat cu şoferul: — Ce-i aici? — Festivalul Plai — A, am auzit. E muzică populară, nu? — Nu, e muzica lumii. — A, e muzică religioasă. — Nu! E muzică din multe locuri şi culturi — Aaa, şi până când durează? — Până duminică seara. — Mă mir cum nu ştim noi, taximetristii, că noi le cunoaştem pe toate.

ZIUA 2 — sub semnul fadoului portughez, al Marizei, ziua 3 — sub semnul fadoului românesc, al lui Grigore Leşe. Între ele, am dat ture şi târcoale pe la corturi şi case, unde s-a petrecut cultural şi bine. Ce mi-a atras mie atenţia? Ideea de zile mari a celor de la librăria Caligraf (felicitări Marius Ciupertea), care-au plănuvit să recreeze la Plai comunitatea din Spoon River, prezentă în antologia cu acelaşi nume lăsată posterităţii de Edgar Lee Masters. Puţin peste 200 de voci erau trebuincioase pentru ca întreaga comunitate să iasă din carte, dar şi cu mai puţine glasuri s-a legat o poveste frumoasă, unică, la adăpostul cortului, pe jos, pe scaune de copil, pe bureţi, pe o ploaie înversunată, pe marginea unui timp parcă rupt din carte, lângă bisericuţă şi cimitir. Eu unul am plecat de acolo cu gândul că trebuie să citesc poemele lui Edgar Lee Masters. A fost şi Radu Pavel Gheo în festival, pentru botezul recentei sale cărţi - *Numele mierlei* (imaginată doar şi nepipăită, din cauza unei firme de curierat care le-a pus sub lacăt până după weekend), traducător de Hemingway şi instigator la discuţii despre cărţile bătrânului.

La distanţă de câteva ore, într-o altă aşezare, a Cărtureştilor, Otilia Hedeşan prezenta un ghid în şase paşi de abordat şi alungat strigoi, cu meniu complet format din colivă, colaci şi lumânări. La finalul prelegerii de curte, martorii au servit coliva

CICLOVA - PE VERDE ȘI ALBASTRU

ADRIANA CÂRCU

Cînd mă duce gîndul într-acolo văd mai întîi dealurile pline de mistere*, casele scunde de piatră făcute pentru oamenii altor secole și strălucirea apei din piscina complet anacronică ce se deschide în mijlocul satului ca groapa albăstrie a unui meteorit. De-abia la al doilea gînd sînt în grădina de pe apa molcomă a Ciclovei, cu vatra veche de piatră din mijloc, în jurul căreia am petrecut atîtea nopți, cu prunul și cu mărul pe care vara trecută, dintr-un exces de entuziasm, l-am cules prematur; cu jocul impresionist de umbre pe care-l urmăresc cu orele din hamac. Casa farmacistului, amplasată în locul care în visul meu neîmplinit avea să devină vatra culturală a satului are o fațadă lungă cu obloane lamelate. E cumva franțuzită. Ușa are și ea un oblon pe care cînd îl deschizi dimineața dai de agora striată de mici pîrîiașe ce coboară în pantă lină dinspre limanul împietrit al unui lac natural de acumulare. Acolo, pe meterez, vezi copiii cu undițe meșteșugite care, cu optimismul ancestral al pescarului, continua să spere că lacul e populat.

Mai la stînga dai cu privirea de nukul din grădina casei care domină piațeta; o casă cu troiță în față, concepută ca o cetate cu două intrări și un patio lunguiet ce separă "casa mare" de acareturile înșirate pe toată lungimea. Aici vedeam eu un atelier în hambarul înalt, un studio de muzică în pivnița boltită și multe camere de locuit. Cel care și-a împlinit visul a fost pictorul Călin Beloescu. Casa farmacistului Oravițan a devenit de-a lungul anilor, așa cum au permis-o resursele, un atelier cu blazoane prinse în bîrnele roșietice ale podului, cu scară învîrtită de lemn ce duce la balcoanele largi din fața dormitoarelor, cu terasa de piatră care dă spre grădină. De cum intră în casă, Călin arborează cu un gest ritual steagul alb cu fișii albastre ca o replică a drapelului scoțian: sîntem aici.

Tot în piațetă, în dreapta, se află ruina mistuită de incendiu a birtului, unde cu ani în urmă Călin, aproape la fel de neinițiat ca și mine în misterele monetare ale României, fusese gata să plătească o jumătate de milion pentru o sticlă de vodcă și unde reușiserăm cu mare greu să obținem un al treilea pahar de la barmanul care se conforma cu încăpățînar principiului 'doamna nu bea'. Așezați la masă, cu sticla de vodcă luminînd ca un far în furtună, am devenit atunci martorii uluiți ai unui periplu supraréalist. Cei cîțiva săteni aflați în birt își părăseau pe rînd orbita pentru a ne jura prietenie pe viață. Unul dintre ei întinzînd mereu brațele declama cu solemnitate: "Uitați-vă la mîinile astea, ele nu au muncit niciodată!" Altul voia să discutăm urgent despre existență; un altul să ne ia acasă la el. Mai tîrziu, cînd sticla s-a golit și prietenii s-au mai domolit, am luat-o spre casă. Călin, amintindu-și că de fapt voiam să cumpărăm niște bere, se întoarce din pragul casei și traversează din nou piațeta spre birtul care între timp ... încetase să existe. Spațiul atît de animat cu două minute în urmă era ferecat de un grilaj ruginit în spatele căruia se bănuia cu greu o ușă. Pe un carton scrisul palid de creion te lasă să bănuiești: orar 11 – 8. Ora era zece, iar noi ne simțeam ca-ntr-o navelă fantastică. De fapt, ora zece seara nu este o oră

tîrzie la Ciclova. Ciclovani sînt păsări de noapte. Îi auzi adesea vorbind, fluierînd sau certîndu-se pe întuneric. În miez de noapte satul forfotește de activitate, nu de puține ori ori ilicită. Pictorița Daniela Oravițan, fiica farmacistului, mi-a povestit odată cum pe vremea prunelor și a nucilor, vreme la care se sparg toate becurile de pe la răscruci, auzi rulajul ritmic al roabele încărcate traversînd în pas repezător satul de-a lungul și de-a latul. Nu o dată s-a întîmplat că prunii au fost ușurați de rodul lor la ceas de taină și în deplină reciprocitate. O altă poveste spune că niște oameni cu idei făcuseră o gaură în cisterna care transporta orzul de la gară la fabrica de bere și că în urma cisternei înaintau cohorte de găini ocupate cu ciugulitul. Dar probabil că nu acesta a fost motivul principal pentru care fabrica aflată în drumul pelerinilor e acum în paragină. Într-altă zi, pornind și noi spre mînăstirea Călugăra aflată în inima codrului, înfîlmim un sătean care, alarmat, ne povestește de cîteva incidente sîngeroase cu lupii hămesîți din împrejurimi. Vestea nu ne abate din drum, dar nici nu ni-l face mai plăcut. Pe drumul înnegurat, mustind de umezeală, tresărim la orice foșnet, la fiecare trosnitură. Ajunși sus bem din izvorul aflat în biserica minusculă și ne închinăm icoanei Făcătoare de minuni a Maicii Domnului cu sentimentul că acum nu mai poate să ni se întîmple nimic rău, niciodată.

În casa farmacistului, străjuită de steagul alb cu albastru am trecut și petrecut zile de farmec, parcă ieșite din timp. Acum terasa de piatră din fundul grădinii - pe care eu m-am și grăbit s-o numesc "Pavilionul de vînătoare" - e gata. Stăm pe bănci negeluite și ne uităm la focul care arde în vatra înaltă din colț. Aici, într-o dimineață de august, dintr-un un taxi ce ridică vălătuci de praf și zburătăcește găinile adormite, descinde un domn îmbrăcat impecabil în tricou marinăresc, pantaloni bej de in, cu o legătură la gît, sandale de piele fină și cu o geantă de călătorie în același ton. Ne apropiem cu toții de geam și privim afară printre fantele obloanelor. Eu exclam uluită, "a venit Picasso!". Călin spune sec, "E Ștefan". Sculptorul Ștefan Călrășanu intră în casă, se lasă admirat îndelung, deschide maleta și a ne arăta darurile aflate acolo: două sticle de bordeaux, un borcan de măsline și un calup de camembert. La început vorbim toți deodată după cum ne stă în obicei; cînd ne mai liniștim, Ștefan mă trage deoparte și mă întreabă conspirativ, "oare ăstia pe aici or avea vreo terasă? Parcă aș ieși la o terasă mai spre seară". Îi răspund, "Ștefane, ai încredere în mine; am organizat evenimente ani de zile. Pînă la ora cinci te-am făcut cu terasă". La orele 5 ne înfîlmim în fața porții și o luăm pe uliță în sus, peste pod, pe lîngă troița din centru. Intrăm la magazinul mixt de pe Drumul nemților, cumpărăm cîte o sticlă aburită de bere și cîte un pachetel de semințe de floarea soarelui. Așezați pe treptele magazinului tragem din bere, mîncăm mărunt semințe și povestim de-ale vieții, mai numărînd caprele care se întorc de la deal, mai dînd binețe. Primul care ne dă de urmă este fotografia Richard Wayne care imortalizează cu camera fiecare mișcare și care apoi îi fotografiază pe Manuela și

Capre la Ciclova. Foto Richard Wayne

pe Călin cum vin și ei pe rînd, cumpără cîte o bere și se aștern cu noi la taclale. Încet, pe măsură ce se înserează se adună și vreo doi-trei săteni, la început contrariați de aglomerație, mai apoi bucușori că, uite, se întîmplă și la noi ceva. Un eveniment la Ciclova Montană.

Timișoara, 5 August 2008

PIERDUȚI ÎN PLAI

Urmare din pagina 26

IMPROVIZAȚII MARIA BALABĂȘ

La Plai am venit pregătiți să cântăm... Ne pregătisem intens, condus 10 ore, muzică în stil King Crimson, Can, Schulze... Klaus Maria Schulze. Da... Era prima noastră cântare în alt spațiu decât apartamentul nostru de la etajul 10, plin cu vecini strigători la cer sau la noi, după anumite ore lipsite de fumul somnului.

Prima seară ne-a prins conducând cuviincios niște pungi de plastic pline cu cabluri prin pădurea cea plină de plai. Eram foarte serioși în acțiunea noastră cam confuză și cumva ciudată de a ne, hmm, aduce instrumentele la scenă... Ajunși acolo, ne-am panicat brusc cînd a venit mixerul. Ideile mele pline de muzică s-au spulberat instant în fața unei cutii mici și pline de butoane. Habar n-aveam cum ar fi ca microfoanele să intre în respectivele mufe și cum ar fi ca toate butoanele să funcționeze în spiritul înalt al artei noastre. În fața scenei alți artiști pregăteau o poveste jongleristică; noi ne vedeam de întunericul nostru silențios și, dintr-o dată, cînd eram mai porniți să cântăm (mixerul era încă un mister, monitoarele păreau să fie o porțiță de scăpare, restul...) vine rezolvarea: organizatoarea sună și spune: îmi pare rău, arta trebuie să aștepte, mâine, doar mâine puteți cânta, ce să vă fac, dj-ii lalalalaaa, voi alalhalal, lasă că mâine o să fie frumos, vă aducem și microfoane, vă aducem și mixerul, vă aducem, hai plecați și voi... Așa că ne-am întors puțin mofluzi la mașină, din nou cu pungile pline cu boluri cântătoare nepaleze, cu efecte de chitară, pedale, narghilele leleleeee.....

A venit și a doua seară, sîmbăta cântătoare. Prin pădurea plaiului, plimbam pungile. Plimbam posibilitățile de sunet. Ne plimbam pe noi înșine și după-amiezile noastre înfocate pline cu Alice, Ghilgameș, Confucius, Haiku, verbe în latină și rock'n'roll. Plimbam experimentul nostru social-sonor așa cum probabil, înaintea noastră, strămoșii din muzeul satului purtau colacii din poartă în poartă.

Lîngă scenă am aflat. Microfoanele vor veni. Să termine numai Mariza și vin repede... da' mai mult de o oră n-aveți cum cânta. Pleacă băieții înapoi acasă și voi rămâneți cu vocile în suspensia inexistenței amplificării. Zicem: sigur noi oricum improvizăm. Timpul, lumina, sunetul, noi.... improvizație, fără plan, fără scheme. Aveam, ce-i drept, niște cărți. Confucius. Wagner. Rock și roll... Înaintea noastră, iar jonglerie. 10 minute. Urmăm noi.

În fugă urcăm febril microfoane, clapă, chitară, boluri, tobițe, muzicuțe, trepiede, scaune verzi de plastic, frontale, stingem reflectoarele, începem să cântăm, mi-e puțin greu pe scaunul cam prea jos, mi-e cam frig cu două pulovere, mihai din spate, stă cu spatele la tot, cântă spațial la chitară, îl aud pe lucru cum intervine la muzicuță, mă ridic în picioare, zic la pian, vîntul începe să bată, la bongosuri mircea spicy mircea, la voce io, la frontală tot eu, la clapă mihai, la sintagme vremea și la muzică cineva necunoscut schimbă registre și tonuri și gestică, așa cum se practică în lumea asta a sunetelor, cum ne-nțelegem noi să curgem unul din celălalt și împreună așa a fost și cu performance-ul, nu mai țin minte foarte multe lucruri, știu că la un moment dat mihai m-a prins de picior și a zis 2 minute, ce să mai spun, cum să termin un ritm așa repede, am pus o pedală, un cluster, am mai auzit de pe fundal un icnet muzicuțist și s-a cam terminat, băieți.

În cinci minute microfoanele dispăruseră, pungile se umpluseră la loc cu relicve de electricitate, istorie și sunet, noi mai comentam cu pădurarii care înduraseră frigul să ne asculte, am fumat un fum și o stea noroasă, ne-am cărat pungile înapoi prin urzici și Atâta a fost la Plai. Ne vedem la Anu' !!!! și cu mînuși și cu mărize.

MIRA, PURICII SI PARAZITII DANA CHETRINESCU

Parazitismul nu este neapărat un lucru rău. Pentru unii dintre vechii indieni el poate contribui la răscumpărarea păcatelor și dobândirea unui loc de cinste printre nemuritori mai ceva ca autoflagelarea, achiziționarea de relicve sau pelerinajul pentru mai vechii sau mai noii creștini. O ploșniță bine plasată face cu siguranță mai mult decât zece falange de sfinți, opt șuvițe de fecioară, patru dinți de papă sau două așchii din coșciugul vreunui martir anonim. Și unde mai pui că o ploșniță se întreține mult mai ușor și are pretenții extrem de modeste.

Nu același lucru se poate însă afirma despre ploșnițele pur mirene, care, de parcă păcatul laicismului nu le-ar fi de ajuns, mai ne sunt și contemporane. E știut că tot ce este atins de microbul contemporaneității se bagatelizează cât ai zice pește. Și, ca toate cele din jur, ce nu ne plictisește ne calcă pe nervi. Cam asta este și soarta televiziunii naționale, a bietului TVR, pe care nu demult l-am văzut iarăși făcut albie de porci, cu ocazia Cerbului de Aur și a altor membri ai regnului animal carpatin. Cică a fost deja festival televizat de muzică la mare, a mai fost unul la Ploiești, mai vine unul, de romante, la Târgoviște și tot așa, de parcă ar fi MTV, VH1, Mezzo și Taraf într-unul singur. Dacă vrem muzică și iar muzică, ne uităm, cică, la Etno Music Awards, așa cum, dacă vrem fotbal, ne uităm la programele de sport (cu condiția să nu ne ceară cablul prea mulți bani) sau, dacă vrem suspans și adrenalină, ne uităm la autopsiile de la Discovery Channel sau, mai bine, la Dan Diaconescu Show (cu condiția să nu murim de ciudă atunci când, sătul până peste cap de atâta bălăcăreală, Cioacă își va mărturisi, în fine, vina în direct).

Hotărât lucru, TVR-ul, cât e el de TVR, cum o dă, tot n-o dă bine. "Before": ba că de ce nu are emisii color, ba că de ce face ONT-ul reclamă la bilete în stațiuni, că și așa nu ne lasă nici dracu' să plecăm în concediu decât în noiembrie, ba că de ce șoimii patriei recită prea multe poezii duminica la opt dimineața, ba că de ce nu mai dă și *Dinastia* acum, că a terminat cu *Dallas*-ul, ba că de ce se văd sârbii cu purici, ba că de ce are numai două ore de emisie, când ar putea foarte bine să nu le mai aibă nici pe alea, că și așa se ia seara curentul, iar televizor cu baterii nu se găsește la Dinamo. "After", tot pe etape: la început de tot, că de ce-și spune "televiziune liberă" când liberi suntem numai noi să nu ne uităm la ea; mai târziu, că de ce ține directorul ei morțiș să cuvânteze pe post – unde mai pui că s-a găsit s-o facă taman sâmbătă seara, când ne-am uita și noi la un Chuck Norris, că Stan și Bran s-au dat întotdeauna duminica la prânz; de curând, că de ce și-a luat Andreea Marin concediu de maternitate în loc să-și lase copilul la aceeași creșă cu Mihaela Rădulescu și să plece prin turnee cu Bănică, mai ales că în vara asta a fost număr cu soț de ani de când a murit Elvis. Și am putea s-o ținem cu cârcotelile până ar intra mira.

TVR-ului i s-a reproșat că ia, cu dreapta, bani de la oameni și, cu stânga, de la Coca-Cola și Vodafone, când, de fapt, ar trebui să se hotărască odată pentru totdeauna: ori pe dreapta, ori pe stânga. I s-a mai reproșat că, alergând să împace pe toată lumea, nu mai împacă de mult pe nimeni. Că vrea să ne educe, când noi, gata educați cum suntem, vrem senzații tari. Că ne plictisește. Că ne

enervează. Că are emisiune în limba maghiară. Că știrile sportive sunt prezentate de bărbați – unde mai e bucuria? Că filmele proaste sunt prea devreme și cele bune prea târziu (sau invers). Că are variantă culturală, dar un reporter de acolo a făcut un dezacord supărător. Că are variantă internațională, dar dă numai filme românești, în loc să dea filme internaționale titrate în română. Că ne obosește. Că ne complexează.

De curând concurența a jubilat din nou: s-a scris și în ziar, s-a dat și pe post că, într-o însoțită dimineață de iunie, TVR a înregistrat rating-ul record de 0,0 (adică zerovirgulăzero). Eu n-am găsit nimic nefiresc în asta: copiii cu vârste cuprinse între 3 și 18 ani erau la școală (respectiv grădiniță); tinerii cu vârste cuprinse între 18 și 24 își făceau studiile prin instituții autohtone sau – cum e acum în mare vogă – la Viena (Parisul lui Eminescu s-a fumat de mult); adulții cu vârste cuprinse între 25 și 65 de ani (60 – femeile) erau la serviciu sau făceau muncă în folosul comunității; pensionarii cu vârste de peste 65 de ani, încă în putere, făceau piața sau, la sat – unde oricum nu există cablu – erau la cules de...cireșe, să zicem, dacă ne luăm după numele conspirativ al lunii a șasea din calendar. Deci, dacă TVR avea – firesc și previzibil din punct de vedere civic și statistic – rating 0, spre *deosebire de alții*, cine să fi fost cei care, din moliciumea canapelei, priveau la ecranul colorat și mișcător al televiziunilor private și concurente?

Mai deunăzi Turcescu nu putea să doarmă de grija banilor pe care îi încasează directorul televiziunii de stat: că dacă e de stat, de ce să ia bani mulți? Să ia numai dacă e privat, atunci îi merită, sunt muncii și cinstiți (sărac și cinstit este în zilele noastre doar o categorie de competență Muzeului Antipa). Cu alte cuvinte, iarăși se vede aici clar cum TVR ia bani și pe stânga, și pe dreapta, ca o ploșniță modernă și contemporană ce este. Sătulă de atâtea scuze și acuze, eu aș zice așa: dacă tot trebuie TVR, prin statut, să se adreseze tuturor românilor, de să le meargă la inimă, și nu-i iese nicidecum, ori că dă fotbal, ori că dă *Tezaur folcloric*, *Mamaia* sau *Moromeții* în reluare, de ce se mai încapățânează să: 1. plătească un purcoi de bani de *copyright* la BBC pentru seriale când ar fi mult mai ieftin să facă și ea măcar o telenovelă autohtonă? 2. selecteze cu grijă reportaje pentru *Teleenciclopedia*, când românul și le poate selecta și singur, din buton, "zapând" între Zone Reality și Animal Planet (deși Animal X sau Animat Planet au, oricum, mai mult haz)? 3. difuza film de artă când există deja – slavă Domnului! – destule cinematografe de 20 de locuri prin toate mall-urile din România, de să-și facă veacul acolo cine n-are să dea un milion la *Lacul Lebedelor*, venit direct din Rusia (sau, mă rog, de pe aproape)? Și dacă face toate aceste lucruri inutile pe banii contribuabilului, el, contribuabilul – inclusiv cel de la ziarul și televiziunea de vizavi –, nu poate decât să simtă cum crește indignarea în el ca o maree, pentru că își zvârle cu dragă inimă banii pe fereastră atâtea vreme cât nu ajunge să facă apoplexie văzând unde se duc ei. Dar dacă, prin nefecită moștenire, inclusiv etimologică, a TVR-ului, omul este nevoit să-și privească necazul în ochi de fiecare dată când pune mâna pe telecomandă, atunci mai bine își pune parabolică de Turcia și Taiwan. TVR-ul nu-i garantează, oricum, un loc în rai...

REGELE PLOȘNIȚELOR CIPRIAN VÂLCAN

Heinrich Zimmer, *Filosofiile Indiei*, București, Humanitas, 1997, p. 192:

"Jainiștii nu trebuie să mănânce nici un fel de carne și nici să ucidă gîze ce-i sîcîie cu zborul lor. Poți cîștiga, dimpotrivă, merite lăsînd gîzele să se așeze liniștite și să-și facă plinul. Toate acestea au dus la următorul obicei popular extreme de ciudat, ce poate fi observat și astăzi pe străzile din centrul Bombayului.

Doi oameni trec ducînd împreună un culcuș sau un pat ușor plin de ploșnițe. Se opresc în fața ușii unei familii jainiste și strigă : «Cine vrea să hrănească ploșnițele? Cine vrea să hrănească ploșnițele?» Dacă se găsește vreo doamnă credincioasă care să arunce un ban de la fereastră, unul dintre strigători se întinde cu grijă pe pat și se oferă în chip de pășune vie tovarășilor săi de existență. Drept care doamna casei își cîștigă merite, iar eroul din pat se alege cu bănuțul".

Prima constituție a regatului ploșnițelor a fost adoptată în anul 36 A.D. la sugestia lordului Linge-Blide, un mascul celebru în egală măsură pentru extraordinarii mitocănie, cît și pentru vitejia-i fără de seamă pe cîmpul de luptă. Descendenții acestei erou, cunoscut de toate neamurile de insecte grație portretului său zugrăvit de bardul Pisicuță, un adevărat Homer al ploșnițelor și guzganilor, și-au pus în joc întreaga energie pentru apărarea textului constituțional. Chiar dacă unii monarhi au încercat să propună renunțarea la vechea formă de organizare a statului, socotind că unele paragrafe ale legii fundamentale deveniseră vetuste, clanul lui Linge-Blide a păstrat neștirbită literatura ei, provocînd mai multe revolte și războaie civile pentru a-i alunga pe cei vinovați de tentative de violare a autorității constituției. Cel mai adesea regii încercau să ocolească acea prevedere constituțională potrivit căreia orice persoană urcată pe tron trebuia să adopte numele Kopf Plosnitzky Bourdieu. De asemenea, ei înțîmpinau probleme în privința succesiunii, căci legea fundamentală prevedea că numai acei descendenți ai familiei regale care au petrecut minimum cinci ani în Finlanda și au învățat să joace bridge puteau să dobîndească statutul de moștenitori. Mai mult, delfinul trebuia să se hrănească numai cu sîngele unor croitorese morave în vîrstă de maximum douăzeci și cinci de ani, riscînd să-și piardă toate drepturile în cazul nerespectării acestei prevederi constituționale. O altă problemă apărea în cazul desemnării primului ministru, care trebuia cîntărit în momentul începerii mandatului, pentru a nu depăși greutatea fixată de constituție. Dacă era prea gras, avea la dispoziție două săptămîni pentru a ajunge la greutatea optimă. La finalul mandatului se proceda la o nouă cîntărire a fostului prim-ministru, iar dacă acesta depășea cu mai mult de zece procente greutatea avută la preluarea funcției, era lăsat să moară de foame. Desemnarea parlamentarilor ridica alte dificultăți, fiindcă aceștia erau trași la sorți din rîndul anumitor profesii. Astfel, 50% dintre ei erau măcelari, 15 % hornari, 15% tîmplari, 10 % hoți de buzunare, iar restul de 10 % puteau să fie reprezentanți ai celorlalte meserii, cu excepția avocaților, profesorilor sau actorilor. Nu existau restricții de ordin etnic, deși un rege cu simpatii naziste a încercat să excludă ploșnițele specializate în sînge evreiesc de la exercitarea principalelor demnități în stat, fiind însă alungat de pe tron de bravii urmași ai lui Linge-Blide. Nici un tiran crescut pe perna lui Lenin nu a avut mai mult succes, astfel încît și ploșnițele bogate, dar și cele sărace pot să conducă treburile regatului, averea neajutînd nici un rol în desemnarea conducătorilor.

Conetabilul Sankara Mascara, responsabil cu zona Indiei și Chinei, cel mai bun cunoscător al alfabetului ploșnițelor din ultimii cinci sute de ani, a trimis o lungă scrisoare explicativă, în care demonstra că ploșnițele surprinse de descrierea lui Zimmer aparțineau sectei comediantilor, erau ploșnițe renegate, care se hrăneau numai cu lapte, mimînd că se înfruptă din sîngele tinerilor escroci de pe străzile Bombayului. De aceea, în numele familiilor doamnelor înșelate vreme de mai bine de șaizeci de ani, a decis să ceară despăgubiri din partea guvernului indian, acuzat că a tolerat o asemenea batjocorire a credințelor jainiștilor.

"NOUL VAL" CEH – CUTREMURE ȘI ECOURI ADINA BAYA

Deși nu a avut o prezență notabilă pe scaunul regizoral al vreunui film, Bohumil Hrabal este adesea pomenit ca părintele real al "noului val" în cinematografia cehoslovacă. Asta pentru că aproape toate numele iconice ale generației de cinești ce s-a îndepărtat subversiv, sub aerul protector al "primăverii de la Praga", de la directivele sovietice în prima parte a anilor '60, zguduind falsul realismului socialist, găsesc în proza lui Hrabal o sursă directă sau implicată de inspirație. Inconfundabilul umor negru cu care sunt povestite frânturi din absurdul existenței sub un regim opresiv reprezintă un manifest în sine. La fel și haina de personaje sociale marginale, a căror existență abia dacă era recunoscută sub canonul realismului socialist, pe care o îmbracă actorii principali (adesea neprofesioniști).

Angajate în dialoguri situate de multe ori la limita absurdului, pentru a demasca impostura unui regim tarat de incompetență și ipocrizie, aceste personaje au devenit marca cinematografică a unei generații de regizori dispuse și capabile să cultive germenii dizidenței pe peliculă. Vă mai amintiți de *Lubirile unei blonde* și de *Balul pompierilor*, ambele de Milos Forman? De *Diamantele nopții*, în regia lui Jan Nemec? Sau de colajul cinematografic *Micile perle*, semnat de cele cinci nume mari ale "noului val" ceh: Jiri Menzel, Jan Nemec, Evald Schorm, Vera Chytilova și Jaromil Jires? Sau poate de cele două filme care au primit statueta Oscar pentru cel mai bun film străin în perioada 1965-1967: *Magazinul de pe Strada Mare* de Jan Kadar și *Trenuri bine păzite*, în regia lui Jiri Menzel?

Descriș pe bună dreptate ca una dintre cele mai productive perioade din istoria cinematografului ceh, "noul val" avea să fie strivit subit și brutal sub șenilele tancurilor sovietice care își făceau intrarea în Praga acum exact 30 de ani. După zdrobirea "fetei umane" a socialismului cehoslovac, mulți regizori au ales exilul și aveau să cadă în anonimat la Hollywood. Cu excepția notabilă a lui Milos Forman, majoritatea abia au reușit să își continue cariera în industria divertismentului occidental.

Poate cea mai trainică relație de colaborare născută în frenezia anilor de glorie ai "noului val" ceh este cea dintre Bohumil Hrabal și Jiri Menzel. Veritatea succesului acestei echipe scriitor-regizor a devenit pentru prima dată evidentă în 1967, când filmul *Trenuri bine păzite*, făcut de Menzel după romanul omonim al lui Hrabal, era distins cu premiul Oscar. A urmat o serie de alte colaborări între cei doi, premiate și nominalizate, printre altele, la festivalurile de la Karlovy Vary și Berlin. Putem aminti *Ciocârlia pe sârmă* (1990) și filmul care face subiectul acestui articol, *În slujba regelui Angliei* (2007).

Prezentată în premieră în România de regizor însuși, la Gala Festivalului Filmului European de anul trecut, pelicula este primul rezultatul al unei colaborări postume cu Hrabal, dispărut la Praga în 1997. *"Am iubit și am admirat opera lui Bohumil Hrabal încă de când am descoperit-o"*, mărturisește Menzel. *"Dar nu am avut niciodată intenția de a aduce pe ecran o simplă ilustrare colorată*

a poveștilor sale. În schimb, am încercat să exprim și să păstrez cât de bine am putut spiritul stilului narativ al lui Hrabal și să îi fac vocea auzită prin limbajul filmului", adaugă el în materialul distribuit presei.

Ecoul al universului tematic lansat în perioada "noului val" în cinematografia cehă, scenariul filmului *În slujba regelui Angliei* urmărește traseul picaresc al unui personaj "mic" – atât ca poziție socială, cât și în accepțiunea literală a cuvântului – prin două dintre evenimentele ce au modelat definitiv istoria recentă a Europei Centrale: al doilea război mondial și revoluția socialistă. De la paradisul burghez antebelic – în care micul Jan Dite este un chelner ambițios ce ajunge să stăpânească arta servirii impecabile și e angajat la faimosul Hotel Pariz din Praga, având ca superior pe unul dintre marii măestri ai meseriei, ce l-a servit tocmai pe regele Angliei – până la griul trist al vieții sub regimul comunist. Resemnarea melancolică a personajului silit la muncă brută sub conducerea proletară reprezintă principala linie narativă a scenariului, punctată de flashbackuri, incursiuni dulci-amare în tihna burgheză a vieții antebelice, doldora de umorul fin și negru tipic lui Hrabal.

Naivitatea candidă jucată atât de autentic de actorul Ivan Barnev, precum și pitorescul unor scene ce revin cu o intensitate crescândă de-a lungul filmului – precum cele în care trupurile goale ale femeilor iubite sunt decorate cu flori, cu delicatese culinare și apoi cu bancnote, sau scena recurentă în care Jan fuge zadarnic pe peronul unei gări, mai întâi cu un teanc de bani în mână, apoi pentru a întinde un sendviș spre un vagon de evrei ce urmează să fie deportați – fac vizionarea captivantă. Deși uneori criticat pentru o presupusă lipsă de fidelitate față de proza lui Hrabal și pentru că nu s-ar ridica la înălțimea capodoperelor din anii de glorie ai "noului val"¹, *În slujba regelui Angliei* reprezintă fără îndoială o frescă plină de viață și culoare a drumului istoric bolovănos parcurs de Mitteleuropa în miezul secolului trecut.

¹ Vezi cronica nu tocmai favorabilă cu care filmul a fost întâmpinat în *The Prague Post*, disponibilă la adresa <http://www.praguepost.com/articles/2007/01/17/ill-serving-a-sage-of-czech-literature.php>

GRANDOAREA PRIN RICOȘEU CRISTINA CHEVEREȘAN

"Fiți atenți la ce vă spun acum!" Astfel debutează fiecare dintre cele cinci secțiuni ale unei cărți de savurat și neuitat: mica bijuterie marca Bohumil Hrabal, *L-am servit pe regele Angliei*. La ce anume ar trebui să fim atenți? Din punct de vedere narativ, la peripețiile unui piccolo mic cu aspirații mari. Guralivul Ditie (ulterior, *von Ditie*) – din dragoste și obligație) traversează o parte a secolului XX din poziția martorului la meandrele micro- și macro-istoriei. Prin fața i se perindă cortegii de indivizi năstrușnici, magistral creionați din detalii. Regimurile politice se succed și ele: nazismul și comunismul se instalează pe rând în Cehia magică, sub ochii unui om ale cărui prime învățăminte într-ale maturității și profesiei sunt, concomitent, *"N-ai văzut, n-ai auzit nimic"* și *"Va trebui să vezi totul și să auzi totul!"*.

Între acești poli, Hrabal țese cu grijă epică și profund amuzament itele destinului unui personaj de fabulă, ce evoluează nonșalant, printre gafe, impasuri și episoade stânenitoare, spre revelație și seninătate. Arta povestirii, transmisă din plin de scriitor naratorului-actant, este cea care hipnotizează cu adevărat, acaparând atenția solicitată în nelipsitul *captatio benevolentiae*. Ditie își istorisește viața pe fragmente delimitate de locațiile ce îl formează și definesc. Punctul de pornire îl constituie hotelul numit, deloc întâmplător, *Praga de Aur*. Prea puțin solemn, localul de provincie îi înfățișează o lume colorată, populată de modele de carton, vânzători de iluzii și măestri ai chilipirurilor. În compania lor, micuțul chelner face primii pași spre mai marile câștiguri visate cu ochii deschiși.

Imaginația i se dezlănțuie - nu doar profesional. Învecinarea dintre locul de muncă și unul pe cât de misterios pe atât de bine cunoscut comunității stă la baza altui tip de inițiere. Contra cost, domnișoare experimentate îi pun la dispoziție *Paradisul'* promis de firma luminoasă, seduse de generozitatea și fantezia clientului ce le împodobește pânțelele cu flori. Lecțiile comerciale și cele trupesti au un punct comun: îi demonstrează puterea zeului-ban, capabil să ridice și să coboare cu egală ușurință. *"Am început să privesc lumea cu totul altfel, căci banii nu mi-au deschis doar porțile Paradisului, ci și pe cele ale stimei și considerației"*: este convingerea pe care Ditie și-o păstrează cu încăpăținarea celui hotărât să 'crească'.

Eroul lui Hrabal este anti-eroul central european: marginalul, neînsemnatul aflat mereu în umbră, victima bonomă a unei sorți ce ignoră amănuntele. Fără a fi un ,om fără însușiri', Ditie este omul fără însușiri deosebite, eternul vecin de alături dispus să fabuleze pentru a se plasa la masa regilor. În mod ironic, el se află literalmente acolo: nu egal în rang, ci simplu instrument întru desfătarea adevăraților ,granzi'. Slujitorul personalităților se scaldă în voluptatea grandorii prin ricoșeu. Dependența de recunoaștere atinge paroxismul când Ditie se autodenunță noilor conducători drept milionar, alegând închisoarea ca validare.

Hrabal nu intenționează să creeze vreun Julien Sorel, cinic și calculat. Dimpotrivă,

își investește personajul cu elanuri autentice, îl propulsează printr-o inconștiență ce amestecă ambiția și naivitatea. Felul de a nara și acționa stă mărturie opacității înnăscute față de spațiile binelui și răului, traversate cu egală detașare. În plină ocupație germană a Cehiei, Ditie se îndrăgostește de o nazistă. Are parte de experiențe ce oferă autorului ocazia de a parodia discursurile epocii în scene de un tragi-comic desăvârșit. Cota maximă se atinge pe perioada angajării într-un loc fabulos, *"prima stațiune europeană de ameliorare a rasei umane, primul centru instalat aici de partidul național socialist în vederea înnobilitării rasei germane prin încrucișarea pe baze științifice a unor tinere fete de sânge pur arian cu reproducători selecționați, potrivit aceluiași criterii, din rândurile formațiunilor SS și ale Wehrmachtului"*.

După ce e supus unor teste abracadabrante și se dovedește clinic apt de a (pro)crea noul om arian, ,produce' un fiu retardat: deznodământ perfect în linia umorului mușcător al lui Hrabal și a celebrului grotesc ceh. Astfel se brodează în marginea realității: se ia o cupă de adevăr istoric amar și se azonează cu roadele unei imaginații debordante. Aberantul cotidian ajunge în mai acceptabila zonă a fanteziei, iar plăcerea improvizației este atât de intensă încât umbrește pe alocuri faptul descris. Critic, jovial, ludic, suprarealist sau pragmatic, Hrabal se întrece pe sine în digresiunile pline de farmec ce construiesc cadrul magic al povestirii. În afara protagonistului evident, în afara cadrului istoric ce generează conexiuni aparte, lumea romanului freamătă de personaje ce debordează de viață în ciuda spațiului redus alocat. Hrabal are un talent special pentru selectarea secvențelor ce surprind esența unei game impresionante de indivizi de toate condițiile. Ce îl interesează până la urmă e condiția omului simplu confruntat cu (i)realitatea propriei vieți. Așa, *"incredibilul devine realitate"*...

TUR DE ORIZONT

Plin de texte interesante este numărul 11 al revistei **Acolada** ● Tudorel Urian povestește întâlnirea sa de la mijlocul anilor '90, în București, cu Adam Michnik ● Spune criticul: "A rămas consternat când i-am spus că, departe de a fi privit ca un erou, așa cum ar merita, Paul Goma este pus la zid de tot mai mulți lideri de opinie din țară pentru publicistica sa uneori excesiv de contondentă, care nu menajează pe nimeni. S-a oprit brusc, m-a privit drept în ochi, mi-a spus că eroii trebuie priviți cu venerație și m-a rugat să-i promit că orice ar spune și ar face alții, eu nu am să mă asociez niciodată corului detractorilor lui Paul Goma. Nu voi uita niciodată promisiunea pe care i-am făcut-o atunci" ● Sorin Lavric scrie despre "decompensare", pornind de la uzul acestui cuvânt în medicină, trecând prin... "descumpănire" și ajungând la concluzia că "... decompensarea e numele pe care îl putem da fără ezitări viitorului nostru" ● "Planeta-Ou", o excelentă pagină de poezie, îi aparține lui Viorel Padina, Pavel Șușară scrie, cu deja cunoscuta-i... caligrafie, despre arta lui Horia Bernea, Gheorghe Grigurcu îl "recitește" pe Ion Caraion, dar îi face un portret și lui Soljenitîn, Ion Zubașcu caută să afle "Spre ce se îndreaptă poezia română" etc.

DUMNEZEII LUI NIETZSCHE

Traducătorul operelor complete ale lui Nietzsche, Simion Dănilă, i se confesează, la împlinirea a 65 de ani, editorului său, Lucian Alexiu, în **Banatul** (nr.6) ● Doar că subiectul... confesiunii este autorul "Științei vesele", nu sărbătoritul ● Spune domnul Dănilă: "Neghiobii nu i-au iertat lui Nietzsche gândirea liberă, lipsită de prejudecăți și neconstrânsă de canoane. Sceptic înrăit, maestru al suspiciunii, el i-a deranjat pe mulți, dar nici cei mai înverșunați dușmani ai săi n-au îndrăznit să-l desființeze ca filozof. Paul Ree, la început prieten, apoi adversar al său, spunea că Schopenhauer a fost un șarlatan, dar a scris ca un filozof, în timp ce Nietzsche a fost un filozof, dar a scris ca un șarlatan. Nu-i putea, deci, contesta calitatea de filozof, întemeiată pe o profundă cunoaștere a vieții, a omului, a omenescului, a culturii omenirii. Lui Nietzsche îi plăcea să-l citeze pe Goethe cu această cugetare: "Cine posedă știință și artă are și religie..." Știința și arta erau dumnezeii lui, fără de care fericirea n-ar fi fost posibilă: "Fericirea fără cunoaștere este barbarie". (Aurora 429) și "... eu nu mai înțeleg cum îi putem considera fericiți pe cei săraci cu duhul!" (Aurora 476) constituie adevărata lui profesiune de credință

RITMUL ȘI RIMA

În **Oglinda literară** (nr. 77) am citit cu plăcere fragmente din jurnalul lui Cornel Ungureanu (ce stă să apară la editura "Pal-

impsest"), eseul lui Radu Cernătescu, "Adevărul despre nasul Spătarului Milesco", interviul acordat la Paris de Nicolae Manolescu, Marilenei Lică-Maşala, notele de lectură ale lui Felix Nicolau... ● În schimb, am dat cu nasu' în câteva... grupaje de versuri, durere! Pe Gheorghe Mărgelu, cu ale sale "iubirea ta mistuitoare/ mi-ajută inima rănită/ să pot iubi așa ca tine/ atunci când vin adânci suspine// aprinde dragostea în mine/ să pot iubi la fel ca tine/ cuvântul tău să-l port mereu/ în vorba și în gândul meu.", îl înțelegem, că-i debutant, pe Camelia Ciobotaru, cu "Tăcut mi-e gândul... și mă înfioară/ Că n-a tăcut, de când mă știu, vreodată./ Iar îngrozit de lumea de afară/ Și pulsul pare c-a-ncetat să-mi bată!", o trecem cu vederea, că n-are poză, pe Emanuel Crivăț, cu cele trei "poeme", *Ape, Gata și Prost*, îl credem, dar e greu de găsit circumstanțe celor care conduc "Oglinda" ● Păi chiar în ea să nu te uiți și să vezi că... unele nu rimează defel cu altele?

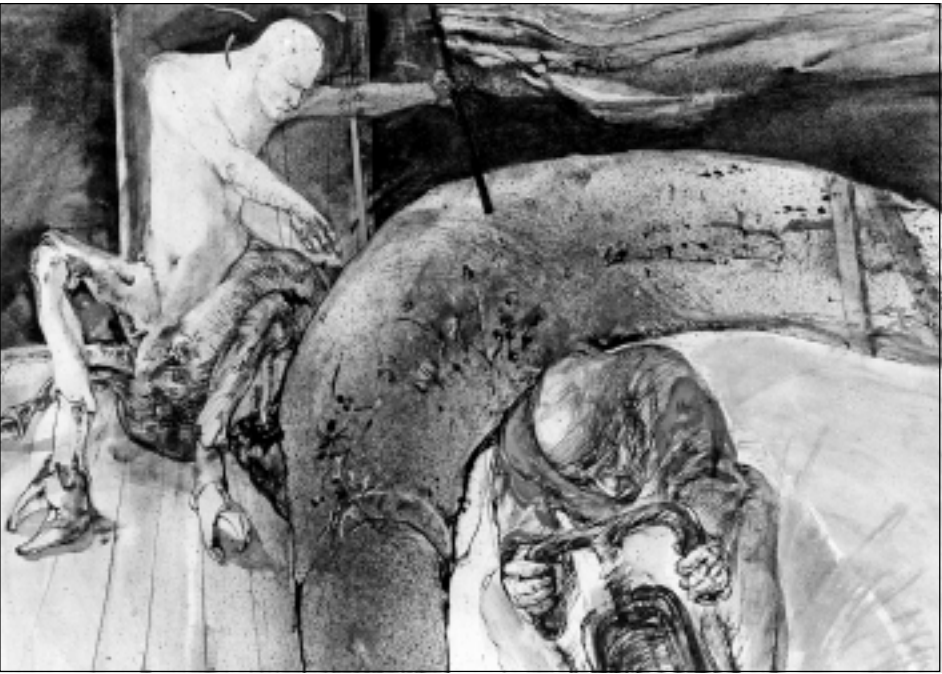
SĂ ÎNCĂRCĂM BATERIILE!

Dilemateca rămâne constant o revistă în care chiar ai ce citi ● De pomină interviul acordat, în numărul din septembrie, de Răzvan Petrescu lui Marius Chivu, tandru-duioasă ancheta "Cum să fii părinte?", la care răspund o serie de scriitori cu plozi, snăgos eseul "Intellectualii – de la drama *interioară* la celebritatea TV", de Mircea Vasilescu, plin de informații... revoluționare profilul lui Matei Martin, "Cărți cu baterie", de neocolit reportajele Simonei Sora și Mădălinei Șchiopu ● Plus un grămădoi de cronici și recenzii despre titlurile nou-apărute pe la noi sau aiurea

PĂZEA: POSTERITATEA!

Pe prima pagină a noii reviste **Diagonale** (nr.2), Radu Voinescu deplânge postumitatea scriitorului român. Ea nu mai există, ai trecut în eternitate, gata, ai intrat în vid. ● Grav, foarte grav, directorul publicației arată cu degetul. În sus! ● "Ignorăm, prinși cu fericirea aceasta a drumului către înalta societate a grandorii literare, că, până la urmă, ceea ce clarifică, probează valoarea este, totuși, timpul. Ne permitem luxul absurd să trăim numai în prezent. Or, scriitorul care trăiește numai în prezent ar putea fi fericit, dar și-a împlinit el destinul? Sau, și mai rău, cei care vor veni după noi vor mai fi ei în măsură să înțeleagă ce am făcut?!" ● V-a cam apucat frica, domnilor scriitori! Degeaba scrieți cărți după cărți, degeaba luați premii și dați interviuri prin revistele culturale, conduceți mașini metalizate, faceți concedii în străinătate, fiindcă – iată știrea de senzație! – vine posteritatea peste dumneavoastră și, dacă nu sunteți cumiți, nu o să faceți parte din inventarul ei. Brrr!

ROȘIORII DE VEDE

THE DAY IN ROCK PETRU UMANSCHI

Data de 27 septembrie a anului 1937 va rămâne drept una dintre cele mai nefaste din istoria muzicii. Atunci a trecut în amintire Bessie Smith, probabil "cea mai importantă interpretă de *blues* din toate timpurile" (John Tobler, NME). Artista născută la finele secolului al XIX-lea în Cattanooga a fost un model pentru marii intrepriți de *blues* care vor urma – și nu neapărat doar pentru cei de culoare. Un exemplu ar fi Janis Joplin, care-i asculta discurile cu sfîntenie, dar lista ar putea să continue.

Povestea morții lui Bessie a ocupat la vremea respectivă spații generoase, mai cu seamă în presa americană, declanșând ample manifestații antirasiste. Se poate afirma că tragedia ar fi putut fi evitată dacă America nu era dominată de absurdele legi rasiste potrivit cărora populația de culoare avea, cum se știe, restricții din cele mai nedrepte. Dacă un negru se odihnea pașnic într-un parc pe o bancă ce era inscripționată *For White Only*, risca închisoarea. De aici, ce să ne mai mire faptul că, grav rănită în urma unui accident de mașină, lui Bessie i se refuză internarea de urgență pe motiv că avea pielea închisă la culoare? Până când șoferul a ajuns la un spital destinat exclusiv negrilor, Bessie pierduse prea mult sânge ca să mai poată fi salvată...

Câteva date legate de biografia prea scurtă a acestei mari artiste ne vor ajuta să înțelegem ascendența traiectoriei sale. De copil, Bessie cânta într-un cor bisericesc baptist unde, după câțiva ani, este descoperită de celebra Ma Rainey. Putem spune că aceasta a fost și marea șansă a lui Bessie, inclusă apoi în cunoscuta formație Rabbit Foot Minstrels, care se afla într-un perpetuu turneu, cu un repertoriu ce includea mai ales piese de *blues* rural, vocal și instrumental. E de la sine înțeles că inegalabilul glas al lui Bessie, *feeling*-ul interpretărilor sale vor stârni interesul caselor de discuri ancorate în promovarea numitelor Race Series. Existau pe vremea aceea nenumărate *labels*, pe tot întinsul Americii, care încercau să facă față cererii mereu crescânde a publicului – nu neapărat de culoare – pentru muzica negrilor. În 1923, pe când Bessie abia împlinise 30 de ani, îi apare primul disc solo (standard, pe 78 de turații), editat de o obscură casă de discuri... Dar acesta avea să fie doar începutul, câtă vreme, între 1923 și 1933, de astă dată la Columbia CBS, arteiști îi apar o mulțime de discuri cu piese care vor deveni celebre, ca "Down Hearted Blues". Tot în această perioadă prolifică a carierei sale, Bessie ajunge să concerteze și să imprime alături de cei mai cunoscuți muzicieni ai genului, ca Louis Armstrong, Fletcher Henderson, Benny Goodman. Așa cum se întâmplă de regulă, și în viața lui Bessie apar inevitabile umbre. Cam în 1930, ea va depăși o depresie psihică provocată de un sentiment de saturație vizavi de – afirmă artista – muzica ei. De fapt, în amintitul moment, inexplicabil, pe o perioadă relativ scurtă, cererea de discuri Race Series va cunoaște o scădere. Lucrurile însă revin la normal după un an de zile. E suficient să amintim că populara piesă "St. Louis Blues" compusă de W.C. Handy s-a identificat cu varianta interpretativă oferită de Bessie Smith. Asta ca să nu mai enumerăm și alte titluri înnobilate de această artistă unicat. Dincolo de toate, rămânem cu regretul că în perioada scurtei existențe a lui Bessie, tehnologia gravării sunetului era una rudimentară, departe de a reproduce valențele acustice ale unui glas ori instrument.

Deoarece acum ne-am oprit la data de 26 septembrie, să mai amintim câteva evenimente legate de aceasta. Pentru Buddy Holly & The Crickets, formație dispărută într-un accident aerian, ziua amintită a anului 1957 a însemnat o dată importantă, în care piesa "That'll Be Today" atinge în *chart*-urile americane locul I. Tot o performanță notabilă va cunoaște și formația Deep Purple, dar în 1971, când în UK Album Chart, pe locul I va figura "Fireball". Dar nu se întâmplă doar lucruri plăcute în viața starurilor. Pe 26 septembrie, în 1980, pe o mare scenă din San Francisco, chiar de la începutul concertului, grupul The Dead Kennedy e huiduit din cauza... titulaturii formației.

Tot la data amintită, dar a anului 1981, Bruce Dickinson, solistul cunoscutei formații Iron Maiden, absolvent al Facultății de Istorie, îl va înlocui într-un concert pe Paul Di'Anno, solistul grupului de Heavy Metal Samson. Dar cine se naște pe 26 septembrie? Australianca Olivia Newton-John (1948), cea care în anii '70, alături de John Travolta, ne va transmite emoțiile nopților de discotecă în filmul lui Robert Stigwood *Saturday Night Fever*. Tot în această zi, dar a anului 1945, se naște englezul Bryan Ferry, care ne-a încântat cu minunatul cover "Jealous Guy" după John Lennon. În fine, la data pe care insistăm, dar în anul de grație 1962, se naște solista ciudatului tandem Everything But The Girl, Tracey Thorn, dar și frumoasa Carlene Carter (1955) din formația cu accente *country* Tennes-

NU POTI SĂ FACI... SĂ ÎNCEPI...

Urmare din pagina 20

— Structural vorbind, lucrurile sunt absolut neschimbate. Contextul socio-politic în care trăim ne face să nu mai avem timp, ca Atunci, unii pentru alții. Dar prietenia nu este decât de un singur fel. Ea se bazează pe afinități, pe moduri de a gândi la fel, pe vocații și pe un țel comun. Finalul răspunsului la această întrebare mai apare o dată în acest interviu, la început: "Nu se despart niciodată cei care știu să rămână împreună". Iar vocația prieteniei – precum vocația metafizicului – este un cadou de la Cel de Sus: îl ai sau nu.

— Ioan Crăciun, am "vehiculat" – involuntar, cred – în întrebările mele de până acum o idee: ideea de tinerețe. Firește, o vârstă biologică, rămasă – în ce ne privește – undeva în urmă... Și totuși te-ai întreba: sunt pierdute, oare, definitiv și iremediabil copilăria, adolescența, tinerețea? Mai poate salva poezia ceva din ele?

— În ce mă privește, debutând public destul de târziu, poezia mea, într-o foarte mare măsură, a devenit un act recuperator. Abia pe la treizeci de ani s-au "revoltat" în mine anii copilăriei, pubertății, trăiți în drama imensă a bunicilor mei de la țară. Și atunci stiloul meu de "vas" a luat-o razna și scria ceea ce mi se dicta. Așa au apărut mult-prezentele în antologii poeme despre bunici și, coordonată esențială, întreg volumul *Deșert* are ca temă recuperarea aceluși timp. Nu știu dacă este vorba despre recuperarea unui timp în sine sau de recuperarea trăirilor ființei mele din acel timp. Oricum, voi muri cu nostalgia întâlnirii în curtea bunicilor mei de la țară, dimineăța, cu îngerii care, îmbrăcați în albastru, se ridicau la cer după ce alungaseră lupii din curte, voi pleca dincolo cu amintirea bunicului meu, care a surzit în Primul Război Mondial și se "bărbierea", din când în când având în mâna stângă un ciot de oglindă și în mâna dreaptă o imensă foarfecă Solingen, și a buncii mele, Natalia, care, așezată în pridvor, dimineăța, când roua se risipea aiurea, își pieptăna frumusețea de păr alb cu un pieptene rămas de la soacra ei, moartă în urmă cu un secol...

OMUL ABSTRACT (I)

Urmare din pagina 18

Omul abstract a apărut odată cu jurnalul documentar sau de informație, cu emisiunile ce pun accent pe uniformitatea destinelor umane, pe asemănările ce se pot stabili între variabilele unei vieți și ale alteia, odată cu dispariția modelelor umane exemplare. Pentru că niciodată cele oferite de religii, de exemplaritatea personajelor divine nu au determinat decât o adâncire a credinței, o aducere a ei la marginea fundamentalismului și nicidecum un model de viață, pentru simplul motiv că legea sub care au fost construite este aceea a vinovăției și păcatelor inițiale, singurele capabile să dea o explicație limitelor vieții umane, pragului dincolo de care nu se mai petrece nimic din lumea aceasta. Pe de altă parte, toate marile zeități ale lumii, așa cum le vedem noi azi, prin gesturile lor tranșante și fără echivoc, stimulează violența actului de viață și nicidecum o reconvertire a lui pe măsura realității imediate în care trăiește un individ.

Doar că de pe urma zeităților ancestrale n-a mai rămas decât ceva ce știu credincioșii uneia sau alteia dintre religii, care se urâsc între ei, se neagă ca ființe concrete, în numele a ceva ce ține de destinul uman diferențiat. Omul abstract nu e zeul de odinioară pentru că lui i se aduc ofrande și iubire, ci mai degrabă tânărul vopsit în argintiu și auriu de pe malurile Senei sau de la Amsterdam, care-și câștigă existența contorsionându-se în fața turiștilor atrași de ineditul spectacolului. E copilul uitat de iubirea părinților, e iubitul, atunci când locul din suflet era ocupat de altcineva, pentru că una dintre limitele umane e și aceea de a nu putea să duci în suflet două ființe deodată, după cum poți să urâști, în schimb, un neam întreg.

Omul abstract nu e doar cel pe care nu-l ai în față, nu-l simți, nu-i citești gândurile, ci ADN-ul la care privești ca la un tablou abstract, fără să-ți pese că e, poate, chiar al tău sau al narcisei pe care o miroși, apoi o culegi pentru a o oferi altui ADN, două gesturi între care Ungaretti descoperea esența neantului. Doar că, cu cât înaintăm în cunoștințele noastre, cu cât aprofundăm mai mult informațiile cu care luăm contact, ne apropiem cu toții de acel spațiu interstițial al oamenilor complet abstracți pentru ceilalți.

— E o imagine de film – rusesc, parcă – ceea ce spui... Ca poet, ca scriitor, te simți împlinit? De ce nu mai publici poezie? Mai scrii?

— Nu. Mai public. Da.

— "Pui punct și-atât/ te desparți stânjenit de/ veșmintele sacre. te freci pe ochi/ privești pe fereastra camerei/ și aștepti să-ți bată/ cineva la ușă./ prelungesti încă puțin momentul/ ca-n poeziile optzeciste/ și te întrebi ce vor zice/ prietenii despre aceasta..." Vei fi recunoscut, firește, această strofă din finalul cărții tale *Deșert*... În adevăr, ce vor zice prietenii, ce va zice viitorul (literaturii) despre poetul optzecist Ioan Crăciun? Crezi într-o justiție... literară? A istoriei literare?

— În primul rând aș vrea să știu ce vor zice nepoții mei despre literatura mea. Cât privește generația optzecistă, știu foarte bine că, în solitudinea mea, m-am declarat ca neapartinând acestei generații. Dar, într-un final, pentru că asta face timpul, le nivelează pe toate, am acceptat. Continuând, chiar mă interesează ce vor zice prietenii. Și în final, în ceea ce privește istoria literaturii, mă gândesc din nou la o ultimă judecată; cele contemporane nouă sunt de foarte multe ori arbitrar: dicționare în care tații își introduc fiii pentru a-i face nemuritori, prieteni care se angajează de bună credință în colective de acest gen și sunt manipulați apoi și în sfârșit unii, o echipă de la București, care, ca și cum cineva le-ar da acest drept, vreo instanță superioară, numesc ei, după ce vor fi urcat de la tanti Mitzi de la Grădină, pe cei pe care îi consideră scriitori sau nu. Mi se pare neimportant, Eugen Bunaru, ce va scrie istoria literaturii române despre mine. Mi se pare însă mult mai important că am pe lumea asta niște prieteni, mi se pare important că am reușit, atât cât am făcut-o până acum, să recuperez un spațiu care altminterea era pierdut și, cel mai important lucru, de care sunt convins, este faptul că Dumnezeu nu trebuie inventat.

P.S. Mulțumesc pe această cale maestrului Ion Arieșanu, care a scris recent despre mine un articol plin de noblețe, pertinentă și generozitate.

Urmare din pagina 5

Am lucrat foarte mult la diferite teatre, opere, la școala de teatru, iar între timp am avut proiecte și la Basel, Geneva, Saint Gallen, Ulm, Freiburg, Regensburg.

— De ce v-ați mutat în State?

— Mai ales pentru Andrei. El a fost chemat acolo să deschidă noua secție de actorie la Columbia. Era o ocazie foarte atrăgătoare să poți să formezi o școală, să îți alegi colegii și să nu fie totul așa, la întâmplare. La Frankfurt școala era deja formată și trebuia să te integrezi, chiar dacă aveai o oarecare doză de independență.

— Ajungem la workshop-ul pe care îl susțineți în prezent cu actorii TGST. Credeți că aceste două săptămâni pot să schimbe ceva?

— Sigur, se poate naște un interes. Cum se naște el? Se poate naște într-o clipă. Ce poate face un workshop? Poate să arate cu degetul în diferite direcții și să se refere la lucruri care, poate, se știu și s-au uitat sau lucruri care într-un moment de criză artistică nu sunt atât de clare în interior și de care nu îți dai seama pentru că ajungi la limita posibilităților tale. Trebuie să iei lucrurile în serios și să zici da, cred că așa e un instrument pe care ar trebui să-l perfecționez, pentru că nu e bun. Fie că e la nivel de limbă, mișcare, gândire sau la nivel de emoție. Actorul nu are voie să renunțe prea repede, el trebuie să continue să dezvolte ceva ce a început. E nevoie de perseverență. Atitudinea trebuie să fie deschisă. Cel mai important e, bineînțeles, omul viu și felul în care reacționează în anumite momente și dacă se stabilește un flux de dialog subliminal. O vibrație comună, proprie limbajului teatral te poate învăța mult mai multe decât niște vorbe goale.

— Cum arată trupa acum față de anii '70?

— În primul rând, e mult mai tânără. În rest, nu îmi dau seama, pentru că nu am văzut-o jucând. E diferită, are complet altă compoziție. E un ansamblu tânăr cu foarte mult potențial.

— Ce ar trebui să facă actorii Teatrului German pentru a evolua?

— Să continue să lucreze.

— Ce le lipsește în primul rând?

— Ce lipsește oricui: dacă iei doi actori, unul foarte tânăr și unul foarte bătrân, și îi pui să repete, amândoi sunt în același punct. Dacă cel bătrân se bazează numai pe experiență, e pierdut, iar dacă cel tânăr se bazează doar pe intuiție, e și el pierdut. Trebuie să fii conștient că începi de la zero, e mai sănătos așa. Sigur că ai anumite avantaje dacă ai mai jucat, dar nu trebuie să te bazezi pe ele.

— A existat vreun moment de criză în cariera dumneavoastră?

— (râde) Un moment de disperare, în care să-mi smulg părul din cap? Nu am ajuns încă acolo. Sper să vină la un moment dat...

— Vă amintiți vreun moment dificil, o dispută cu un actor?

— Procesul în teatru e de natură foarte intimă, psihologică, iar ceea ce azi e valabil mâine poate să nu mai fie deloc. Se schimbă atât percepția asupra repetițiilor, cât și asupra dușmanului pe care îl vezi azi sau cu care ai un conflict artistic sau particular. Dacă rămâi deschis și știi că nu trebuie să reacționezi prea repede, pentru că tu însuți te schimbi sau îți schimbi gândul, poți evita așa-zisele certuri.

— Aveți vreun regret?

— Nu, nu cred. Sigur că, uitându-te înapoi, îți poți imagina și momente sau întâlniri mai prielnice. Dar dacă ai impresia că atâta cât poți duce ți s-a încredințat... atunci nu ai ce să regreti. Să începi să te lamentezi că nu ai lucrat cu nu știu care și că nici Fellini nu te-a descoperit e un fel de *daydreaming* care nu duce nicăieri.

— Poate există ceva ce ați fi vrut să faceți la un moment dat, dar nu s-a ivit ocazia...

— Sunt multe proiecte pe care le începi și care se dezvoltă foarte bine, dar care apoi se amână. De exemplu, mi-aș fi dorit să am, împreună cu Ulla, un ansamblu. Din când în când exista un grup de actori cu care lucram mai multă vreme împreună, dar viața și felul în care evoluează lucrurile nu sunt favorabile pentru ca un grup să rămână împreună: există tentațiile meseriei, care sunt foarte justificate, e curiozitatea de a încerca cât mai multe. Am rămas într-un fel cu regretul de a nu fi avut un ansamblu al nostru.

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Colectivul tehnic: Sorin Stroe (paginare, prezentare grafică).

www.revistaorizont.ro e-mail: fundatia@3europe.org

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 29 48 93, 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA

Abonamentele se fac la P.T.T.R.

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOAIAZĂ

ISSN 0030 560 X

Abonamentele se fac la Rodipet, la poziția 4386 din catalog

www.revistaorizont.ro/conferintelemicrosoft

un suflu nou

TEODOR BACONSKY
ANDREI CODRESCU
MARIO VARGAS LLOSA
GABRIEL LIICEANU
NICOLAE MANOLESCU
ADAM MICHNIK
H.-R. PATAPIEVICI
ANDREI PLEȘU
VLADIMIR TISMĂNEANU
MIHAI-RĂZVAN UNGUREANU

TIMIȘOARA
CLUJ
BUCUREȘTI
REDMOND
CRAIOVA
IAȘI
ORADEA
ARAD
SIBIU
TÎRGU-MUREȘ
CHIȘINĂU
CONSTANȚA
BRAȘOV

Angajamentul civic durabil, pasiunea descoperirii diversității, consistența etică alcătuiesc fundamentele unei comunități a dialogului. Un spațiu în care ideile sunt comunicate pe viu, în forma dezbaterii deschise și uneori polemice. Personalități culturale de primă mărime din țară și străinătate întâlnesc un public preponderent tânăr, căruia îi propun modele de realizare a unui potențial mai mult decât cert.

Începând din 2003, proiectul Conferințelor Microsoft a creat un cadru al dialogului fertil și pasionant, o comunitate care a depășit frontierele auditoriului unor săli oricât de pline și de entuziaste. Conferințele Microsoft s-au transformat deseori în cărți de impact pentru cultura română, promovând generos valorile esențiale ale schimbării.

Your potential. Our passion.™
Microsoft